

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 10 / 2023

СӨЕМБЕК

ISSN 0869-1398

ИЛСУР
ҲАДИУЛЛИН
ЭКСКЛЮЗИВ
аңғамә

күкләрдә
шулай
ЯЗЫЛСА
язмыш

елгыр
киндер
орлыгыңнан
СЫЙ

Гүзәлия
ГИЗӘТУЛЛИНА: «Уңыш бөртекләрдән
жыела!»

СӨЕМБИКӘ

110

«Сөембикә»нең
беренче саны
чыгуға был
110 ел була!
1913 елда ул нәкъ
менә «Сөембикә»
исеме белән нәшер
ителә башлый,
революциядән соң
«Азат хатын»
дип үзгәртелә,
ә аннан соң кабат
үз исеменә –
асылына әйләнеп
кайта.

Елъязма

Без бүген: «Журналыбызны яратып, жан жылысын кушып эшлибез!» – дип кабатларга яратабыз. Алар, ягъни бездән алда килгәннәр дә шулай эшлэгән... Араларында репрессияләргә дучар булганнар да бар... Төрмә салкынлыгы, гаделсезлекләр кичерүчеләр дә... Исемнәре аклану шатлыгын көтеп алучылар да... Журнал кызыклы, файдалы булсын, укучыны уй-гамьнәргә салсын дип ижәт газапларында янганнар... «Сөембикә» журналы битләре әнә шулай тарихка керә барган... Менә хәзер безгә шушы фотосурәтләрдән караучы шәхесләр аша «Сөембикә» бүгенгә көнгә килеп җиткән. Кыйбласын да, максатларын да югалтмаган!
Бу сәхифәбез – кайчандыр журналыбыз өчен жан атып яшәүчеләр хақында.

Сулдан уңга: рәссам Хәбир Әхмәтҗанов, баш редактор Венера Ихсанова, баш редактор урынбасары Габдулла Шәрәфи, рәссам Илдар Әхмәдиев.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2023

Ежемесячное литературно-художественное и культурно-просветительское электронное периодическое издание на татарском, русском языках для женщин и семьи.

Территория распространения: Российская Федерация, зарубежные страны

Элемтә, мәгълүмати технологиялар һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендәге күзәтчеклек буенча Федераль хезмәтэндә (Роскомнадзор) 2015 елның 18 маенда «Сюумбике» дип теркәлгән. Теркау таныклыгы Эл № ФС 77-61814

Язмалар авторның тулы адресы күрсәтелеп, паспорт мәгълүматлары, пенсия иминияте таныклыгы, ИНН таныклыгының ксерокс күчәрмәләре белән бергә жиберелгәндә генә кабул ителә.

Кулъязмаларга бәя бирелми, алар кире кайтарылмый.

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Тышлыкта:
Гүзәлия Гизәтуллина
Фото: Анна Арахамия

Учредитель:
Акционерное общество
«Татмедиа»

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Нашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары
Мәликә Әсәтуллина 8 (843) 222-09-78
Гөлнур Хәсәншина

Җаваплы сәркатип

Алсу Шакирова

Әдәби мөхәррир

Эльмира Закирова

Сайт мөхәррире

Камиля Димәхәммәтова

Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова
Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Верстка
Резеда Галиуллина
Корректор
Фирдәвес Исмагыйлева
Фотокорреспондент
Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сөләйманова
Ленар Сафиуллин

Формат: 225x290 мм
Күләме 64 бит

Автор фикере редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст) аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакциянең язмача рөхсәтнән башка материалларны «Сөембикә»дән күчереп басу тыела.

Басарга кул куелды: 5.10.2023 ел.
Чыгу көне: 12.10.2023 ел.
Заказ **C-2783**
Тираж **7249**

ТР «Татмедиа» Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр республика агентлыгы ярдәме белән чыгарыла.

Басма Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр буенча федераль агентлык ярдәмендә нәшер ителә

Редакция адресы: 420066, Казан, Декабристлар урамы, 2 нче йорт.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы
ПАП рәсми каталогы буенча:
Татарстанда **П2204** (ярты еллык),
П8299 (берьялык)

Татарстаннан
читтә: **П0279**

Банк реквизитлары:
Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сюумбикэ»
Расч/счет 40702810600020010309
кор/сч 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

16+

Фото: Анна Арахулия

Люция ӘБЛИЕВА

Беренче октябрь иртәсе

*Беренче октябрь иртәсе.
Көз әле кермәгән тирәнгә –
Саргаеп, коелып бетмәгән
Яфраклар әйләнә тирәмдә.*

*Жәйләрнең кыйпылчык жылысы
Күрергә тырыша үз көнен.
Артыгын шауламый, жай гына
Үйнатып кыңгырау-шөлдөрөн.*

*Әнә ак чәчәкләр чиратын көтәләр,
Һәр мизгел – бер төтөн.
...Беренче октябрь иртәсе.
Бүгенем белән мин бербөтөн.*

Безнен тышлыкта >>

«Чиксез потенциал»
кимергә уйламый да әле,
яңа офыклар ачыла тора.
Татарстан Республикасы
хөкүмәте ярдәме белән
Кукмара районында
оештырылган сәнәгать
паркында тиздән өр-яңа
элеватор калкып чыгачак.

10

Бөртекләр
Алсу Шакирова

14

«Укытучы булып
туарга кирәк»
Чулпан Галиәхмәтова

18

«Найлә! Давай!
Жиңелмә!!!»
Лилия Гәрәева

28

«Язмыш
үзе белгертте»
Алсу Шакирова

Заман һәм без

Әбиләр чуагы

Чулпан Галиәхмәтова

Китап уку
әкиятләрдән башлана

Илдар Сәгъдәтшин

«Сәнгать ул –
эзләну...»

Чулпан Галиәхмәтова

Ялгызлык

Марат Кәбиров

«Йөрәгемне балаларга
бирдем...»

Муса Абдуллин

Мәдәни тормышКаурый-каурый
моң тамганда

Рәмис Аймәт

Юлдаш

Асия Юнысова

Яшәеш

6

Безнең
почта

46

17

Үлчәүләре бармы
мәхәббәтнең?!

48

22

Күкләрдә
язылса...

52

25

26

Хуҗабикә

Сорау-җавап

Лифтта йөри
беләсезме?

56

Көйсез
көннәр

58

59

34

36

Казан каласы –
ак кала

64

Зилә Нигъмәтуллина

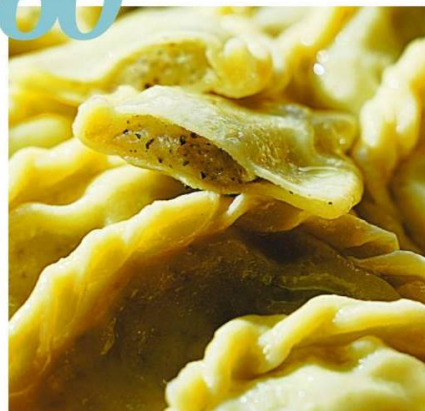
30

Бабай малае
Лилия Гәрәева

40

Бүген бездә –
Минзәлә театры!
Эльмира Закирова

60

Елгыр
Нурфия Закирова
тәкъдим итә

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Ялгызлык – кеше өчен иң авыр рухи халәтләрнең берсе. 20 яшьтәме ул, 60 яшькә якынлашамы, күңеле барыбер янәшәдә үз кешесен сорый. Шуңа күрә ялгыз өлкәннәрнең яңа гаилә корырга теләүләре гайре табигый хәл түгел. Дөрөс, җәмгыять андыйларга көлемсерәбрәк карый сыман. Хәтта халык телендә: «Башы пеләш, сорый кәләш», – дигән гыйбарә дә бар. Тол калган өлкән яшьтәге кешенең пар табарга теләвен дә балалары күп вакыт кире кага. «Картлык көнөңдә нәрсәгә сиңа чит кеше, оныкларың җитмиме әллә?» – дип оялтырга да йә федераль каналлардагы токшоулар карап «тәҗрибә туплаганнар»: «Үзеңне йортсыз-жирсез калдыруларың телисеңме әллә?» – дип, куркытып алырга да мөмкиннәр. Әмма бу – эгоистлык! 60 яшьтән өлкәннәрдә дә күңел бар, алар да ярата белә һәм яратырга тели. Бу хисне югалтмаулары, йә булмаса гомер көзендә табышулары белән бәхетле булып яшиләр. Яшьлек ул – ялкынлы дөрт, физик якынлык, һәрвакыт ашыгу, нәтиҗә турында гына уйлау булса, өлкәнәйгән саен, тойгыларга күбрәк игътибар бирә башлыйсың. Ярату да башка төсмерләр ала...

Фото: Анна Арахамия

ӘБИЛӘР ЧУАГЫ

Яңа тормыш

– 62 яшемдә яңадан гаилә кордым. Сәбәбе – ялгызлыктан тую, – дип сөйли Нурия апа (исеме үзгәртелде – Ч. Г.) – 32 яшемдә тол калдым. Кулымда ике кечкенә бала. Эти бик кирәк иде аларга. Ир туғаннарыма «эти» дип эндәшсәләр дә, йөрөгем өзгөләнә иде. Үзең ир бик тиз табыла ул, ә менә балаларга эти табу авыр. 30 елдан артык ялгыз яшәгән гомеремдә юлымда ир-атлар очрамады түгел, очрады. Очрашып та карадым. Эмма берсендә дә балаларыма эти булырлык ышанычлы кеше күрмәдем. Әйе, алар мине мәхәббәткә, назга төрөргә әзер иделәр, ә менә балаларым өчен җаваплылык алырга теләкләр барлыгын белгертмәделәр. Кеше баласы кемгә кирәк?! Хатынының балаларын үзенеке кебек итеп тәрбияләгән ирләр бик сирәк буладыр ул. Кызганыч, юлымда андыйлар очрамады. Ике баламны аякка бастырыр өчен көнө-төнә эшләдем дә эшләдем. Машина алып руль артына утырдым, үземә яңа фатир алдым, балаларыма ярдәм иттем. Эштән, авырлыктардан куркып кала торганнарда түгел мин. Яшь вакытта кияүгә чыкмаганны, картайгач чыкмыйм инде, дип йөри идем, эмма өлкәнә башлагач янында ышанычлы иптәш кирәк икән ул. Ялгызлык бигрәк ачы була башлай. Өч ел элек аралашып яшәгән күршем үлеп китте. Бик матур, күңелле пар иде алар. Хатыны үлгәч, ире бик моңсуланып калды. Ярты елдан соң ул минем янга керде. «Син дә ялгыз, мин дә ялгыз, без бит әле артык карт та түгел, риза булсаң, кушылык», – диде. Озак уйладым, балаларым белән киңәшләштем. «Әни, үзең турында уйлап яшәргә дә вакыт житкәндер инде», – диде алар. Балалар да күрше абылларын белә, аралашып яшәгәч, якин итәләр. Тәвәккәлләп, никах укуттык. Менә инде өч ел яшибез. Мәхәббәт яшьлектә генә була, ди кайберәүләр. Килешмим! Жырларда җырланганча, була ул картлыкта да. Ышаныч, үзенә күрә бер жылылык белән сугарыла икән ул. Бер-береңә хөрмәт, кайгырту белән яшәгәч,

**Сексолог-андролог
Любовь МУМЛАДЗЕ:**
*«Өлкән яшьтәге парлар
бер-берсенә назлырак,
сизгеррәк, игътибарлырак.
Яшьләргә менә шул җитми...»*

яшьлек дәрәҗәдә әйләнеп кайта. Үзбездә картлар сафына кертмиз әле, яшьләрдән бер дә ким түгелбез. Пенсиядә булсаң та, икебез дә эшләп йөрибез, оныкларыбыз белән мәш киләбез. Бәхетле булу өчен яшь киртә була алмый. Нич кенә дә!

«Ярату хисе бервакытта да үзгәрми», – ди Әлмәт районында яшәүче 79 яшьлек Фәрит абый Хафизов. Ул 67 яшьтә өйләнә. Хатыны Әлфия апага ул вакытта 56 яшь була. Менә инде 12 ел бергә алар. Телефонның икенче башында 80 яшьлек өлкән кеше сөйләшә дип берничек тә күз алдына китереп булмый. Тавышы көр, актив, энергияле, тормышны яратучы кеше булуы сизелеп тора. «Барысы да үзгәннән тора, – ди ул. – Дөнья матур, дөнья киң бит ул. Моны аңлап яшәгәннәргә бервакытта да гаилә корырга соң түгел. Булчак хатыным белән урамда сөйләшеп киттек. Таныштык та, кавыштык, диләр безнең кебекләр турында. Бик уңдым хатынымнан. Яшь арабыз 11 ел булса да, бер дә сизелми. Шәһәрдә фатирларыбыз булса да, күңел җиргә тарткач, авылда йорт салдык. Рәхәтләнеп яшәп ятабыз».

Бу яшьтә дә яшьлек дәрәҗәдә саклап калуның төп рецепты бар: «тыныч хезмәт, шат мәхәббәт». Ярату! Ярату, янәшәңдә үз кешең булу яшәтә кешеләрне, бигрәк тә өлкән чакта. Әнә бит Фәрит абый да тормыш өр-яңадан башланды, ди.

Өлкән яшьтәге парлар саны арта

Бөтендөнья сәламәтлек саклау оешмасы яңа классификация булдырды. Аның буенча 25–44 яшь – яшь чор, 44–60 яшь – урта яшьләр, 60–75 яшь – өлкәнлек чоры, 75–90 яшь – картлык, 90 яшьтән узганнар озак яшәүчеләр булып санала. Бүгенге 60 яшьлекләр элекке буындагы яшәтешләрәннән күпкә аерылалар. Аларның тышкы кыяфәтләре генә түгел, ихтияжлары да башка. Сәламәтлек саклау оешмасы саннарына караганда, алда әле озын, эмоциональ яктан төрлө төсләргә бай була алырлык тормыш юлы. Нигә әле аны ялгызлыкта үткәргәргә?! Өлкән яшьтә мөнәсәбәтләр корырга теләгәннәр арасында психологлар сораштыру үткәргән. Күбесе парны үзен ир-ат, хатын-кыз итеп тояр өчен, стабиллек, тынычлык, бергәләп вакыт үткәрү максатларында эзләгәннән әйтә. Тагын бер четерекле ягы бар әле. Бу хакта нигәдер онытып җибәрәбез. Статистика буенча, Европада парларның 70 проценты 60 яшьтән соң да сексуаль мөнәсәбәтләр саклай. «Физик якынлык – яшьләр өчен» генә дип уйлаган безнең патриархаль җәмгыятьтән аермалы буларак, алар өлкән яшьтә яратышу уңайлырак дип тә саный. Хатын-кызларда була торган менопауза, ир-атларның сексуаль активлыгы кимү, «бу турыда» онытырга сәбәп дип уйланлы Россиядә. Әлбәттә, менә шундый проблемалар башланды әле, дип, табибка да бару оят санала. Компетентлы булмаган белгечләр: «Әби, бабай, сезгә оныклар карашып, намазлык өстендә генә утырырга кирәк инде», – дип әйтергә дә мөмкин. Бу инде дискриминациягә кайтып кала. Чынлыкта исә өлкән яшьтә кавышучылар саны арта.

Агымдагы елның сигез ае нәтижеләре буенча өлкәннәрнең гаилә кору очрагы 1,4 процентка кадәр арткан. Өйләнешүчеләрнең иң күбесе – Лаеш районында.

Моның өчен статистиканы карау да житә. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының Гражданның хәлен теркәү Идарәсе башлыгы Гөлшат Нигъмәтуллина әйтүенчә, 2019–2022 елларда ел саен өч йөзгә якын 60 һәм өлкәнрәк яшьтәге кияү белән кәләшнәң никахы теркәлә, бу – язылышу турындагы актларның якынча 1 процентын тәшкил итә. Һәм игътибар итегез: әле аның динамикасы да уңай. 2023 елның сигез ае нәтижеләре буенча өлкәннәрнең гаилә кору очрагы 1,4 процентка кадәр арткан. Быел көмеш яшьтә өйләнешүчеләр саны Лаеш муниципаль районында иң күбә. Анда 60 яшьтән өлкәнрәк кияүләр барлык никахлашкан ир-атларның – 12 процентын, кәләшләр 9 процентын тәшкил итә. Шулай ук Тәтеш, Әгерҗе, Сарман районнарында да өлкәннәр икенче яшьлекләрен кичерә икән. Ә менә Апас, Балтач, Мамадыш районнарында агымдагы елның сигез аенда бер генә өлкән кеше дә гаилә кормаган. Быел республикада иң өлкән кияү егетенә – 88, ә аның кәләшенә 57 яшь. Иң өлкән кәләшкә – 82, ә аның юлдашына 81 яшь икән.

«Мәхәббәтсез яши алмыйм»

Алда язганнар коры статистика булса да, теркәлгән факт. Гаиләне төрлө сәбәпләр белән коралар дип әйтүчеләр дә табылып, әмма наз, яратышу – бергә тормыш итүнең төп баганаларының берсе. Бу фикерне раслап, тагын бер күренешкә игътибар итми булмый. Интернет киңлекләрен үз итеп, анда актив булган өлкәннәр өчен танышулар сайты да бер мәйдан булып тора икән. Хәтта интернетта Татарстанның эре шәһәрләрдә яшәүче 60 яшьтән өлкәннәр өчен махсус

танышулар бите бар. Федераль сайтларда да 60 яшьтән өлкән булган бик күп татарстанлыларның белдерүләре эленеп тора. Ул сайтларны анализлап утыра торгач шуны аңладым: алтмыштан соң тормыш башлана гына! Бу яшьтә картлык килми икән әле ул. Чынлап! Парын эзләүчеләр арасында 75 яшьлек ханымнар да бар. Үзләре турында тасвирлап язалар. Араларында мажара эзләүчеләр дә бардыр, әмма күбесе, ире вафат булып, тол калуы турында, «вакытымны оныклар, балалар белән үткәрәм» дип язалар. Тормышта терәк тә, наз да кирәк икән дип язучылар күп. 72 яшьлек бер ханым «мин мәхәббәтсез яши алмыйм», дип язып куйган әле. Нигездә, алар барысы да югары белемле. Тормышчан фотоларын куйганнар: йә алар ялда, йә концертта, йә кукняда пешеренәләр. Ә менә 60 яшьтән өлкәнрәк булган танышырга теләүче ир-атларның күбесе картрак күренә. (Ир-ат янында һәрвакыт хатын-кыз булырга тиеш шул ул!) Барысының да хобби бар диярлек. Танышуга житдирәк карамаганнары, «бер төн өчен» эзләүчеләр дә юк түгел. Сайтта утырган ханымнарның күбесенә өлкән яшьтә мөнәсәбәтләр кору турында сөйләшүгә чакырып язып карадым. Әмма берсе дә риза булмады. Ә менә сөйләшүгә теләүче ир-атлар күп иде. Алар очрашуны шарт итеп куйды. «Бу – танышуның бер алымымы? – дип язды исемен Марат дип куйган 64 яшьлек чибәр генә бер ир-ат. – Әмма, гафу итегез, сез минем өчен яшь. Мине бары тик үз яшьтәшләрем генә кызыксындыра». Журналистлык кызыксынуым тагын да артты. Ни өчен яшьтәшләр генә дип сорамай кала алмадым.

«Беренчедән, сез – яшь хатыннарның төрлө яклап таләбе бик зур, балалар үстерәсегез бар; икенчедән, үз яшьтәшләрем күпкә тәҗрибелерәк, зирәгрәк, тормыш күргәннәр», – дип җавап язды ул.

Яшь – киртә түгел

РАНХиГС федератив күзәтүләр методологиясе үзәге директоры, социолог Дмитрий Rogozin язучыча, 65 яшьтән 69 яшькә кадәрле россиялеләрнең өчтән бер өлеше мәхәббәт белән шөгыльләнә, 70–74 яшьтәгеләрнең – 16 процентында, 79 яшькә кадәрге өлкәннәрнең 6 процентында интим тормыш саклана. Алда язганча, статистика да өлкән яшьтә парлашуның артуы турында сөйли. Димәк, яратышу яшенең чикләре киңәя. Ни өчен? Картлыктан профилактикалар белән шөгыльләнгән белгеч – геронтологлар раславынча, хәзерге 50 яшь ул – яңа 30 яшь. Ә 70 яшьтәгеләр үзләрен, нигездә, 50 яшьтә кебек хис итә. Юкка гына дәүләт пенсия яшен арттырды дип уйлыйсызмы?! Сексологлар фикеренчә, өлкәнәйгән саен, сексуаль ихтыяж сүнә дип уйлау – зур ялгышлык. Теләк һәм ихтыяж булып та, партнер юклык йә берсенең сәламәт булмавы күп очракта проблемага әйләнә. Тол калган өлкән яшьтәге ирләр өйләнергә теләк белдерә икән, чигә тирәсендә бармак әйләндерергә, гаилә корырга теләгән тол калган хатын-кызларга ачуланып карарга кирәк түгел. Һәм, әлбәттә, пар эзләү – ашарга пешерү, кер юу, иптәш өчен генә дә булмаса мөмкин. Өлкән яшьтә булуга карамастан, якынлык кылу теләге булуны нормаль хәл дип санып сексологлар. Теләк сүнү – сәламәтлекнең камил булмавы турында сөйли дип тә әйтәләр.

Дөрес, климакс вакытында хатын-кызларның теләге бераз сүрелә, әмма бу әле барысына да нокта куярга кирәк дигән сүз түгел. Клиник тикшеренүләр, хатын-кызларның теләге 80 яшькә кадәр калуын ачыклаган. Моңы уролог-андролог, сексолог Любовь Мумладзе да раслый.

Кызганыч, интим тормыш 50 яшькә кадәр генә гөрли, аннан соң ир белән хатын арка терәшеп кенә йоклый дип уйларга күнәккән-без. Өлкән яшты яратышу әдәпсезлек дигән караш та бар. Ә табиб менә бу стереотипны жимерә.

– Демографик күрсәткечләрне алсак, бүгүгә көндә картлык чоры 80 яшты башлана, – дип сөйли Любовь Мумладзе. – Дөрес, монда кеше факторы да бар. Картлык һәр кешегә төрлө вакытта төрлечә килә. Кемнең ничек гомер итүенә бәйле бу. Тормыш рәвеш, начар гадәтләр, эшчәнлек өлкәсе – моңа барысы да тәсир итә. Шуңа күрә дә картлык турында алдан ук уйланырга кирәк. Кызганыч, ул чорга керүче кешеләрнең сәламәтлегенә безнең илдә әллә ни игътибар юк. Гериатр хезмәтләре дә кирәгенчә үсмәгән. Акушер-гинекология хезмәте дә бөтен хатын-кызны колачлап бетерә алмый. Ә бит климакс башлануга хатын-кыз, табибка барып, күзәтелеп торырга, вакытында дәвала-нырга тиеш. Өлкәннәрнең яратышуы башкачарак – яшьләрнеке кебек дәртле булмаса да мөмкин. Физик якынлыкны эротика алмаштыра. Ягъни бу яшты парлар берберсенә назлырак, сизгеррәк, игътибарлырак. Яшьлектә менә шул эротик дәрт житми. Көмеш яшты якынлык кылу кими, әмма ул бөтенләй башка дәрәжәгә күчә, башка эмоцияләр дә тудыра. Кәеф күтәрелә, кеше үзен кирәкле итеп тоя. Бу яшты сине яратуларын белү яшәргә дәрт өсти.

Табиб әйтүенчә, менопаузадан соң кайбер хатын-кызлар яратышуның төмен татый гына башлый, чөнки авырда узармын дигән курку бетә. Тикшеренүләр күрсәткәнчә, яшьләргә караганда, бик күп өлкән парлар сексуаль тормышларыннан канәгатьрәк. Любовь Мумладзе аеруча кисәтә: якынлык кылудан туктаган хатын-кызлар бик тиз карта яшый! «Картаясыгыз килмәсә, бервакытта да ирегезгә «юк» дип әйтмәгез, аңа да яхшы, сез дә яш калырсыз», – ди ул елмаеп. Хатын-кызга мәни (сперма) белән ир-ат гормоннары

көрә, алар – көчле анаболиклар. Ул матдә тән тонусына, кәефкә, матдәләр алмашуна тәсир итә. Шуңа күрә дә интим тормышы булган хатын-кызлар аеруча энергияле, көр, актив. Физик яратышудан туктауны ир-атлар бик авыр кичерә: йокысызлыктан интегә, кәефе булмый, депрессиягә бирелә. Хатын-кыз бу хәләттән тиз көйләнә. Дөнья мәшәкатләре, оныклары белән онытыла. Бу хәлгә калмас өчен, табиб бары ике генә рецепт әйтә: вакытында табибка йөрәп, бөтен ялкынсынуларны дәваларга һәм яратырга. Әлбәттә, көне бие бер-береңне назлап тору дигән сүз түгел ул. Үзара хөрмәт, кайгырту мөһим. Любовь Мумладзе тагын шуңа басым ясый: төнге тормыш көн дәвамында формалаша!

Бу әле парлар турында. Ә бит жәмгыятьтә ялгыз яшәүче пенсионерлар да күп. Психологлар әйтүенчә, ялгызлык, күңелдә «күбәләкләр очмау» өлкән кешенең психоэмоциональ халәтенә берничек тә уңай йогынты ясамый. Социологлар да тикшеренүләрендә кабат-кабат шуны ачыклай: бәхетле озын гомер – янәшәндә парың булу белән турыдан-туры бәйле.

Көздәге жәй

Россиядә генә түгел, бөтен дөньяда гомер озынлыгы һәм өлкән яштыгә кешеләр саны арта. Илнең бик күп өлкәннәре социаль яктан

актив, ягъни тулы канлы тормыш алып бара.

Бу теманы язарга алынуымны белгәч, бер танышым: «Физик яратышу өлкәннәрдә түгел, 30 яштың узганнарда да юк бит инде ул. Аңа вакыт та, теләк тә, көч тә калмый», – диде. Бәлки, ул бер нәрсәдә хаклыдыр. 30–50 яшьләрдә «кирәк» чире белән женләненсәң. Карьера ясарга кирәк, кояш астында булдырган урыныңнан төшәп калмаса кирәк, машина-фатир алырга кирәк, ипотека түләргә кирәк, балаларны көндәшлеккә сәләтле итеп үстерергә кирәк... Бу бетмәс-төкәнмәс ыгызыгыда кайчак ләззәт алу түгел, суларга да онытабыз кебек. Рәхимсез көндәшлеккә корылган дөньядан берәз иректә чыга алгачкына (60–65 яшьләрдән соң), ниһаять, үзбездә турында уйлана башлыйбыз. Нәкъ шул яшьләрдә зирәклек, ниндидер бер тынычлану барлыкка килә, ди психологлар. Урта яштыгеләргә караганда, өлкәннәргә бәхетле булу жиңелрәк дип саны алар. Үзбездә көмеш яштыгә парларга көнләшәп карыйбыз әле кайчак. Менә шушынан соң аларга ничек итеп «картлар» дип әйтәсәң?! Карт түгел алар, гомер көзгә тормыштан тәм табып яшәгән өлкәннәр. Ә без беләбез: кайбер елларда әбиләр чуагы жәйләрдән дә матур була. Кайвакыт алмагачлар яңадан чәчәк ата хәттә...

Белешмә

Жүр йөзгә халык картаеп бара, шул исәптән, Россиядә дә. Бөтенроссия жәмәгәтьчелек фикерен өйрәнү үзгәргән алынган мәгълүматларга караганда, илдәге халыкның **36 проценты** өлкән яшты. Бу – һәр өчтенчә кеше дигән сүз. 20 ел эчендә аларның өлеше **7 процентка** арткан. Көмеш яшты булганнарның **25 проценты** эшләп йөри. Өлкәннәрнең нәрсә белән мәшгуль булуларын ачыклар өчен, социология үзгә сораштырулар үткәргән:

62 проценты – балаларын һәм оныкларын карый;

58 проценты – өйдән тыш эшләр белән мәшгуль (балыкчы, бакчачы, төрлө клубларга йөри);

27 проценты – кул эшләре белән шөгыльләнә;

24 проценты – театр-музейларга йөри;

12 проценты – волонтерлык эшчәнлеген алып бара.

Сораштырылуучыларның ярысы – парлы, **31 проценты** ялгыз йә балалары белән яши.

Шунысына да игътибар итик: һәр унынчы өлкән кешенең янәшәсәндә ярдәм сорарлык беркеме дә юк.

Үкчәле туфли, ефәк күлмәк, костюм-чалбар... Элеватор буйлап атлаучы житәкчеләр – «КукморЗерноТорг» генераль директоры Гүзәлия ГИЗӘТУЛЛИНАНЫ мондый кыяфәттә күрәп ияләшмәгән коллектив. Без килгәнгә генә шундый корректив. Уңайлы эш киеменнән, кроссовкалардан йөри ул гадәттә. Бөтен жиргә үзе керә, кирәксә – үрмәли, менә, төшә – бөтен территорияне аркылыга-буйга йөрәп чыга. Көннең теләсә кайсы вакытында кабинетыннан чыгып складларга бара, бөтен эш күләмен күз алдында тоты, һәр бөртегә исәптә. Шуңа күрә Гүзәлия Ансаровнадан берни яшерәм димә! Элеватор складларын бөртекләп жыйган уңышың белән тутырыр өчен башкача эшләү мөмкин дә түгелдер.

Алсу
ШАКИРОВА

Әйе, уңайлы эш киеме, кроссовкалар... Тагын Кукмара халкы иртән Гүзәлия ханымның йөгәргәнән күрәп гадәтләнгән. Зур шөһәрдә көнен шулай башлаучыларга гажәпләнмәсәләр дә, монда яшәүчеләр өчен сәеррәк тоела, күрәсәң, әлегә мавыгу. Бу ханымны беркем белән дә бутап булмый – озын буйлы, бөдрә чәчле, күк төслә зәңгәр күзлә элеватор хужасын шундук танылар. Үзе эшкә килгәнче үк аның турында хәбәр килеп ирешәчәк: сезнең директор тагын йөгәрә иде... Иртәнгә дүрттә чыгып йөгәрәп тә карый ул, барыбер берәр кеше очрамый калмый. Шуңа хәзер өендәге «беговая дорожка»да башлы актив иртәсен. Әмма көн саен ун чакрым йөгәрә – монысы кагыйдә! 6 яшьтән

БӨРТЕКЛӘР

Фото: Анна Арахамия

Иң кадерле, иң файдалы бөртекләрне шул чакта туплаганмындыр.

йөзү белән шөгыльләнгән Гүзәлия ханым спорт мастерлыгына нормативларны тапшыра да, шуның белән профессиональ спортка нокта куя. Ә гадәт кала икән ул. Ун чакрым кардиотренировка – шул яшылекнең кайтавазы. Менә каян килә күзгә ташланып торган буй-сын! Спорт хәзер күңел өчен генә булса, балачактан тәрбияләнгән дисциплина, һәрнәрсәне вакытында эшләү, үжәтлек, үз сүзендә нык тора белүе әле дә төп ярдәмчеләре. Уңышның беренче бөртекләре шул чакта жыела башлый.

Тагын... «Ак Барс» хоккей командасының иң актив жанатары ул! Беренче тапкыр әтисе белән Спорт сараена уен карарга барганнан бирле бу команданың фанатына әйләнә. Яраткан командасының бөтен уеннарына алынган еллык абонементы телефонның артына кыстырып куелган, һәрвакыт күз алдында. Бөтен шартын китереп «Ак Барс»ның һәр жиңүен, һәр кубогын «бәйрәм» итә: машина тәрәзәсеннән әләм болгап, шәһәр урамнары буйлап сигнал биреп, «Ак Барс» – чемпион!» дип кычкырып йөрүче жанатарларның берсе – һичшиксез, Гүзәлия Гизәтулина булып. Хәзер кызы Алиһә дә хоккейның шундый ук жанатарына әйләнеп бара. Әнисенең «Ак Барс»ның бөтен «ричалкаларын» белгәнәнә шакката. Аның дуслары юкка кызыга дисезме мондый әнигә?! «Повезло тебе с мамой!» – дип торалар бит әнә. Вакытында ял итә белү, тискәре энергияне чыгарып, уңаен тулмый белүне дә бөртекләр янына салып куябыз.

Моннан дистә еллар элек шушы элеваторга уйнарга килеп йөргән кызы Кукмара халкы хәтерләмидер, әлбәттә. Профессиональ спорт белән шөгыльләнгән балаларның жәйге каникуллары берничә тапкыр кыскарак була. Тренировкалар, сборлар, лагерь... Бердәнбер ял итә торган аенда – июльдә әбисе белән бабасы янына авылга кайта Гүзәлия. Ә менә Сазтамак авылында тиктормас шәһәр кызын хәтерлиләрдер әле. Шунда яшәүче туганнан туган сеңелләре, абыйлары барысы да жәй көне колхозда хезмәт куя. Гүзәлия дә тик ятмаска була. 12 яшеннән чөгендердә эшли, сыер сава. Ә токта эшләгәндә беренче тапкыр ашлык

белән таныша. Колхозда жыеп алган ашлыкны бирегә алып килеп чистарталар да Кукмара элеваторына озаталар. Шунда бодайны арыштан аерырга өйрәнә дә инде Гүзәлия. Тәҗрибәсе иң кирәкле бөртекләр белән байый башлый. Жай чыкканда Кукмара элеваторына уйнарга керә бала-чага. Шу-у-ундый зур булып тоела ул чакта бу биләмәләр! Искез-чиксез, йөрөп бетерерлек түгел. «Казаки-разбойники» уйнар өчен «үтергәнски» инде менә. Абыйлар куып чыгарганчы шунда мәш киләләр.

– Әтием Ансар белән әнием Фәния Казанның вертолет заводында эшләгәндә танышалар. Берздан әти Дәүләт банкында авыл хужалыгына кредит бирү бүлгәсә житәкчесе булды. Районнар, колхозлар буйлап еш йөрдә. Ә мин – әти кызы. Ул кая гына барса да, иярергә тырышам. Шулай ияреп йөри торгач, авыл хужалыгы тармагы кызыкты тоела башлады. Әти әнине ничек яратса, Кукмараны да шулай ярата, районга ярдәм итеп тора иде. Аның белән эш буенча бу якларга килгәч шушы элеваторга кергәннәрне, директор кабинетында булганнарымны хәтерлим әле. Кызыксынучанлыгым кечкенәдән тик торырга ирек бирмәде миңа.

Менә шул сыйфаты дөньяви икътисад экономисты белгечлегеннән бөтенләй капма-каршы өлкәгә кертәп жибәрә дә. Россия хөкүмәте каршындагы Росгосхлебинспекциясенә Татарстандагы идарәсенә бухгалтер булып

эшкә килә Гүзәлия Ансаровна. Көн саен тиз арада саннар белән исәп-хисабын тәмамлай да лабораториягә юл тотта. Аның мөдире Людмила Кулагина – искиткеч белгеч!

– Әтисе элеватор хужасы булган, кечкенәдән шунда үскән. Тәҗрибәсе шулкадәр зур – ашлыкның төме, исе, төсе буенча сортын, классын, төрлө күрсәткечләрен бер хатасыз әйтеп бирә! Ничә тапкыр сынап караган бар: Людмила ханым ашлыкны карый да, күрсәткечләрен кәгазгә язып куя, без, анализлар үткәреп, чыгыштырып карыйбыз. Бер дә ялгышмый бит! Әй кызыктым шуңа. «Мине дә өйрәтсез әле!» – дим. Людмила ханым кебек, үзем дә гашыйк булдым бу эшкә. Иң кадерле, иң файдалы бөртекләрне шул чакта туплаганмындыр. Бу белем-нәрем мине яңа юнәлешкә этәрдә. Ярма житештерүче оешманы эшләтәп жибәрергә тәкъдим иттеләр. Тагын кызыксынуым жиндә – риза булдым. Берничә установка белән бездә үсүче бөтен сорт ярмаларны житештерә башладык.

Тау артында таулар ачыла – бер цикл тәмамлангач, икенчесе кызыктыра башлый Гүзәлия ханымны. Нигә әле житештерүнең бер тармагы белән генә чикләнәргә? Орлыкны үзә жиргә чәчеп, уңышны кибет киштәләренә кадәр житкерүнең өзлексез чылбырын булдыру хыялы белән яши башлый ул.

– Ике элеватор тәкъдим иттеләр. Берсе – Казан читендә, берсе –

«Әтиеңнең ризалыгыннан башка өйләнешмибез», – ди булачак ире.

■ Кукмара районы башлыгы Сергей Димитриев кунакларны бөлеш белән үзе сыйлай.

Кукмарада. «Кукмара» сүзен үк бер билге итеп кабул итсәм дә, беренче чиратта элеваторның кайда урнашуы мөһим роль уйный иде. Бизмәннең Кукмара ягы басты. Зур масштабларга чыгарга уйлаган житәкче өчен өстенлекләр ярылып ята: Кукмара элеваторы аша тимер юл тармагы уза. Өстәвенә, район үзәге чиктә урнашкан – димәк, Татарстан белән генә чикләнмичә, күрше төбәкләр белән дә эшләрگә мөмкинлек бар. Элеваторны арендага алып, 2018 елда әлеге эшкә үзем тотындым.

Бу урында эшне туктатып, гаиләгә кайтырга, күңел тынычлыгы, ышанычлы тыл бирә торган бөртекләргә тукталырга кирәктер. Казаннан Кукмарага күчкән китәргә дигән карарны гаиләсә белән киңәшләнмичә жңңел генә кабул итеп булмас иде дә. Ире Николай белән яп-яш чакта – 16 яшендә таныша Гүзәлия. Ничек кенә әле... 90 нчы еллар башы. Тукталышта басып торган яш кыз янына машина килеп туктый. Аннан берничә егет чыга да кызга бәйләнә башлыйлар, машинага өстөреләр. Ни хикмәт, тукталышта басып торган бер генә кеше дә ярдәм итәргә теләми аңа, үзләре дә, куркып, төрле якка сибелә. Шулкач яннарына тагын бер машина килеп туктый да аннан бер егет чыгып: «Егетләр, минем хатынны кая өстерисез?» – дип сорый. Шушы егеткә утырып китүем хәерлерәк булып, дип, кыз мизгел эчәндә машинага кереп тә утыра.

Беренче тапкыр күргән бу ирдән куркып (15 яшкә олырак булып чыга ул) машина утыргычына сеңеп барган Гүзәлияне тынычландыра Николай: «Курыкма, мин сиңа тимим, өеңә кайтарып кына куям», – ди. Шулай танышып китәләр. Көн саен бер китапны су урынына «Йоткан» Гүзәлия хәзер шул укыганнары турында рәхәтләнеп сөйләшер, фикер алышыр кеше таба. Әтисе генә... Яраткан кызының рус егете белән очрашуына каршы була. Ә Николай ашыктырмый. «Әтиеңнең ризалыгыннан башка өйләнешмибез, алайса соңыннан мине гафу итә алмассың», – ди. Тугыз ел очрашалар! Николайның нинди кеше икәннән аңлагач кына Ансар Хакович хәер-фатыйхасын бирә. Кызлары Алиһә туа.

– Гаиләм искиткеч! Ирем – кул остасы, аның үз эше. Беркайчан да бер-беребезне чикләмәдек, ирек бирдек. Ул минем йорт эшләре, хужабикә роле белән генә чикләнә алмавымны аңлады. Үсәргә, эшләргә ирек бирде. Кукмарада эшли башласам, дүшәмбе китәм, чәршәмбе кайтам, аннары яңадан йә жомгага, йә шимбәгә кадәр мине күрмисез, булдырырсызмы, дим. Алар риза булды. Ярый әле әнием безнең белән яши. Гаилә жылысын саклый, тәмле ризыклар белән сыйлай (шәхси пешекчебез кебек ул, шулкадәр оста пешерә!), каршы алып, озатып кала. Ул булганда миңа бик рәхәт, тыныч... Минем кебек эшлекле әни белән кызым Алиһә үз юлын үзе салырга өйрәнгәндер дә инде. Жиденче сыйныфны тәмамлагач: «Әни, чыгарылыш кичәсенә күлмәк кирәк. Үзең дә килерсең инде», – ди. Аңлай гына алмыйм бит: бу яшәтә нинди чыгарылыш? Музыка мәктәбен тәмамлайм, чыгарылыш кичәсе була, ди кызыбыз. Без аның хореография белән шөгылләнәнгән беләбез, әмма аны түгәрәк дип кенә уйлаганбыз. Ә Алиһә хореография буенча музыка мәктәбен тәмамлай икән инде! Минем өчен ачыш булды бу. Кызым белән шулкадәр горуландым!

2018 ел. Элеватор капкасын ачып керә дә таң кала Гүзәлия Ансаровна. Аның шулкадәр начар хәлдә булуын күз алдына да китермәгән эшмәкәр ханым. Иң беренче өстенлеге дип башына салып куйган, линейное производство дип кызыккан, шул хыялларын тормышка ашырырга тиеш булган тимер юл тармагы инде ун ел эшләми! Ашлыкны кабул итеп, саклап, киптереп, чистартып, эшкәртеп бирергә тиешле элеватор торгынлыкта диярлек. Эш булмау сәбәпле, коллектив яртышар елга административ ялга киткән. Үкенә генәме соң! Әмма шушы көнгә кадәр туплап килгән бөртекләр, шытып чыгып, инде уңыш бирә башлаган була, алга атларга этәрә.

– Артка чигенү турында сүз дә булмады. Иң беренче чиратта тимер юлны көйләргә кирәк иде. Элек эшләгән осталарны табып чакырттык, ике ай дигәндә тимер юлны эшләтеп жибердек. Мин шунда яшәдем кебек... 37 мең тоннага исәпләнгән элеваторга нибары 5 тонна ашлык кына кергән булган. Ә ашлык китерүчеләр булмаса, элеватор эшләми дигән сүз! Беренче көннәрдән үк эре трейдерлар – ашлыкны күпләп сатып алучы оешмалар белән араны көйләдем, аннары хужалыклар буйлап киттем. Кукмара элеваторының эш сыйфаты бик күпләрне канәгатьләндерми икән, шул ачыкланды. «Бернинди алдау булмый, лабораториягә керәсез, ашлыгыгызның сыйфатын үз күзләрегез белән бәялисез, үлчәүгә кереп үлчәтәсез, ләкин аннан ары узмыйсыз. Калганы минем эш», – дидем. Ышанучылар табылды. Аларга да кулайрак бит: моңа кадәр Арчага, Шәмәрдәнгә илткәннәр ашлыкны, алай юл чыгымнары да арта. Беренче елны ук 17 мең ашлык кертте элеваторга.

Хәзер инде бөртекләрдән үсеп чыккан башаклары белән мактансаң да була! Башлаган чакта бу эшнең барып чыгасына ышанмаучылар, кайчан «сынар» бу хатын, кайчан ташлап китәр, дип күзәтүчеләр дә аз булмаган. Ә ул, барысын да гажәпләндереп, ел саен яңа баскычка күтәрелә. Синәң уңышыңа ышанмаган кешеләрнең соңыннан хөрмәт күрсәтүләре, киңәш сорاپ килүләре үзе зур күрсәткеч түгелме инде?!

Бирешергә яратмый. Холкы андый түгел. Брянск шәһәрәннән ике-өч вагонны йөртә алырлык тепловоз сатып алалар. Ашлыкны вагоннарға турыдан-туры шушы элеваторда төяп булганын аңлаган трейдерлар өчен иң актив ноктаның берсенә әйләнә «КукморЗерноТорг». Элеватордан ашлык Мәскәү, Санкт-Петербург, Новорос-сийск, Брянск, Белгород шәһәрләренә генә түгел, чит илгә – Латвиягә, Литва-га, Иранга юл тотта. Ике елдан 170 процент әйләнешкә чыга оешма. 2020 елда монда тарихта беренче тапкыр ашлык-ны полипропилен конвертларга тугы-рып ярымвагоннар белән жибәрәләр. Шуның нәтижәсендә тимер юл тари-фын ике тапкырга киметкәннәре өчен, «Россия тимер юллары»ның Горький шәһәре филиалы житәкчеләге тара-фыннан «Ашлыкны йөртү буенча яңа технологияләр кертүдәге чиксез потен-циал өчен» рәхмәт хаты белән бүләк-ләнә оешма. Ә 2022 елда «Ел хатын-кызы. Ел ир-аты: хатын-кыз карашы» республика бәйгесендә «Бизнес-леди» номинациясендә жүнү жулы.

– Кукмараның чиктә урнашуы да файдага гына. Хәзер элеваторга аш-лыкны Киров өлкәсеннән, Мари Элдан, Удмуртиядән, Башкортстаннан китерәләр. Кешеләрнең үзгәрүен күрөп тә куанам. Коллектив ел дәвамында эшсез тормасын өчен, ашлык әйләнешен көйләдек. Элек июльдән ноябрьгә кадәр генә «яшәгән» элева-тор, бүген ике сменада эшли. Иң мө-һиме – эшчеләрнең үзләренә дә ошый, кешеләрдәге үзгәрешләрне сизеп куанам. Алга таба комбикормнар, ярмалар житештерүне колачларга уйлыйбыз.

«Чиксез потенциал» кимергә уйла-мый да әле. Финанс мәсьәләләре буенча агробизнес өлкәсендәге бай тәҗрибәсенә таянып эшләүче житәкче киң офыклар ача. Татарстан Респуб-ликасы хөкүмәте ярдәме белән Кукмара районында төзелгән сәнәгать паркында тиздән өр-яңа элеватор калкып чыгачак. Проектка тотыныр өчен, дөүләт экспертизасы нәтижә-ләрән генә көтәсе калган. Пландә берничә мең гектар җир дә исәп-ләнгән. Аннан инде хыялының иң югары ноктасына – отходсыз производствога да күп калмый!

– Оешмабызның үз пекарнясы бар. Бездәге кебек оеткыда пешкән борай оны ипие башка беркемдә дә юк! Кызганыч, дөрес туклану кагыйдәлә-ренә тулысынча туры килгән әлегә ипибезне сораучылар күп булса да, әлегә көненә 600 данә генә пешерә алабыз. Бу да – отходсыз житештерү-нең бер үрнәге. Борай ярмасы житеш-тергәндә барлыкка килгән онны шулай итеп файдалы эшкә тоттабыз. Менә шуннан, уйлап карасаң, күпме юнәлеш-не колачлыйсы бар әле. Гомер генә житсен!

Борай дигәннән... Бу ярманы Россиянең рекордлар китабына кертүче дә – элеватор хужасы икән! Кукмара районы башлыгы Сергей Димитриев белән һәрвакыт элемтәдә эшмәкәр ханым. Шәһәр көнен уздырыр алдын-нан район халкын, кунакларны зур борай бәләше белән сыйларга ди-гән идея туа. Гүзәлия ханымның әтисе Ансар абый күптән борай бәләшен Кук-мараның визит карточкасы дип атый югыйсә. Каз ите туралган бу бәләшене бары тик монда гына шулай пешерә-ләр. Әнә шулай итеп, зур бәләшене пе-шерергә «КукморЗерноТорг» оешмасы алына. Алынган, бөтен шарты китерел-сен – рекорд куярлык булсын инде! Район хакимияте шушы бәләш өчен махсус мич күтөртә, металл савыт-саба ясаучы оешма зур таба коя, термодат-чиклар урнаштыра, табаны мичкә ты-гу-алуны көйли, Гүзәлия Ансаровна экспертлар чакырта. Иртә таңнан мич-

кә ягып, зур казаннарда эчлегә әзерлә-нә, «КукморЗерноТорг» ашханәсе пе-шекчеләре камыр басып, бәләш ясый.

– Ул борчылганнарымны белсәгез! Пешәрме, житәрме, бөтен шарты туры килерме, тәмле булырмы дип, тәмам хафага калдым. Юкка борчылганмын! 199 килограммлы, 150 сантиметр диа-метрлы – телеңне йотарлык итеп пеш-кән бәләшенә бәйрәм кунаклары кырык минутта юк ителәр. Бу хезмәтнең нәтижәсе хәзер чыннан да Россиянең рекордлар китабын бизи. Ә эштә кадрлар сертификаты саклана.

Гөрләп узган шул бәйрәм тәҗрибә-сен бу елда да кулланалар. Бөтенроссия удмурт Сабан туе «Гырон быдтон»ны Кукмара районы уздыра. Бер салынган сукмак буйлап янә Гүзәлия ханымның коллективы яңа рекордка гариза бирә. Бу юлы Россиядә иң зур күләмдә уд-мурт боткасы пешерергә алыналар! Удмурт авылларына барып, традиция-ләрне саклаучы олы кешеләрдән төгәл рецепттын белешеп, берничә төр ярма-дан пешерәләр ботканы. Рекордны дәлилләүче сертификатлар икәү хәзер оешмада. Әлегә икәү... Яңа эшкә тоты-нырга курыкмый коллектив. Житәкче-дән үрнәк алалар – бер урында туктап торырга яратмаган житәкченең мак-сатчанлыгы, чыдамлыгы аларга да йоккан, күрәсәң. Складлар тулып яткан ашлык бөртекләре – хәзер аларның уртак эш нәтижәсе бит.

Фотолар: шәхси архивтан.

«УКЫТУЧЫ БУАЫШ ТУАРГА КИРӘК»

Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
Илсур ҺАДИУЛЛИНның
тормыш кагыйдэләре

Мәктәптә эшлэгән елларымны сагынам. **УКЫП КЫНА УКУТЧЫ БУЛЫП БУЛМЫЙ, УКУТЧЫ БУЛЫП ТУАГА КИРӘК.** Ул гомере буге тәрбияли. Һәр бала, һәр дәрәс өчен, илдә барган үзгәрешләр өчен борчыла. Аның төп максаты – шушы илне яратырлык кешеләр тәрбияләү.

Беренче укытучым – әнием. Ул мине укырга-язарга өйрәтүче дә, тәрбияләүче дә, бөтен күңелендә булган яктылыкны, яхшылыкны бирүче дә. Мәктәптә ул миңа «апа» булды, өйдә – «әни». Әнием – Газзәбикә Шәйдуллина – укытучы һөнәренә мәхәббәт уяткан, яшәешемне билгеләгән кеше. Купшы сүзләр түгел бу. Әнием авыр язмышлы. Әби дүрт баланы ялгызы тәрбияләп үстергән. Бабай сугышка киткәндә әнигә нибары 20 көн булган, «әти» сүзен бер тапкыр да әйтә алмаган кеше ул. Әни минем өчен – илаһи зат. Бик сагынам! Болай эшләсәм дә, тегеләй эшләсәм дә – карап тора, алай түгел, болайрак эшлә дип әйтер шикелле. **ӘНИЛӘРНЕҢ ЙӨЗЕНӘ КЫЗЫЛЛЫК КИТЕРМӘС ӨЧЕН БИЛГЕЛӘ БЕР КЫСАЛАРДА ЯШИБЕЗ.** Бәлки, ул кысаларга артык керәбездер, әмма тәрбия салынган инде. Мин рәхмәтле генә!

Институтны тәмамлагач, химия укытучысы булып бер генә ел укыттым да, мәктәп директоры итеп билгеләделәр. Мәктәпкә алып барып коллективка тәкъдим ителәр дә калдырып киттеләр. Шул көнне авылга кайтып киттем. «Директор итеп билгеләделәр, әмма минем ул мәктәпкә барасым килми», – дидем өйдәгеләргә. **«КАЯ ЖИБӘРӘЛӘР, ШУНДА БАРАСЫҢ. ЭШЛӘРГӘ КИРӘК. Ә ЭШНЕ АНЫ КАЙДА ДА ЭШЛИСЕ»,** – диде әти. Ул зоотехник булып эшләде. «Зур хужалыкта урынбасар булганчы, бер кечкенә хужалыкны алып, үзең хужа булу яхшырак. Үз хезмәтең үзең җавап бирәсең, беркемне дә гаепли алмыйсың», – ди иде ул.

Укыганда өйгә эшне язып тормыйм, өйгә кайткач әнидән генә сорыйм. «Кеше шикелле тыңлап тор». Моңысы әни сүзләре. Бер әйтте өй эшен, икенче тапкыр әйтте, өченчелендә «белмим», диде. Икенче көнне дәрәскә бөтенесе тапкырлау таблицасын өйрәнгән, бер мин белмим. Миңа әни «икеле» куйды. Гарьләнеп еладым һәм башка өй эшен әнидән сорамдым. Кечкенә балалар, гадәттә, өй хәлләрен килеп укытучыга сөйли. Әни бервакытта да сүз чыгармады, кеше серен чышмаде. Ул сыйфат безгә дә күчкән. **ХОЛКЫБЫЗДА НИНДИ ДӘ БУЛСА МӘГЪЛУМАТНЫ ДӨНЬЯГА ЧЫГАРЫП ЧӘЧҮ ЮК.**

Укытучы малае дигән йөк белән яшәү бик җиңел булмады. Укытучы малае үрнәк булырга тиеш дигән фикер бар бит инде ул. Минем холкымда чагыла ул. Укытучы баласын яктыйлар дигән фикер дә бар. **ҮЗ ТЫРЫШЛЫГЫМ АРКАСЫНДА ЯХШЫ УКЫЙМ ДИП АКЛАНЫР ӨЧЕН, КҮП УКЫРГА ТУРЫ КИЛДЕ, ҺӘМ УЛ ГОМЕРЛЕК ГАДӘТЕМӘ ӘЙЛӘНДЕ.**

Мәктәпне тәмамлаганга 42 ел. Шул чаклардан укытучыларга булган мөнәсәбәтне кайтарып идек. Беренче чират

та, ата-аналар тарафыннан укытучыларга булган ихтирамны. Әти-әни ихтирам итә икән, бала, телмә-теләмиме, алар юлыннан бара. Шуңа күрә бүген безгә иң элек ата-аналарны тәрбияләргә кирәк. Үпкәләмәсеннәр, бу – хак сүз. Без укыган чорда мәктәпнең эчке эшенә хәзерге шикелле бөтен кеше тыгылмый иде. Мәктәпкә булган ышаныч зур иде, хәзер ул ышаныч әкрәнләп кайтып килә, ләкин һәр кеше ышаныч янына үз киңәшен өстәп куя. **КИҢӘШ БИРҮЧЕЛӘР КҮП, Ә ЭШЛӘҮЧЕ КЕШЕ БЕРӘҮ ГЕНӘ – УКУТЧЫ!** Иң мөһиме: укытучыга укучы белән эшләргә күбрәк мөмкинлек бирергә кирәк.

Укытучыларга булган караш үзгәрә. «Укытучының бәясә – бәһасез», – диде Рәисебез Рөстәм Нургалиевич Миңнеханов. **КЕМНЕНДЕР БӘЯ БИРҮЕНӘ УКУТЧЫ МОХТАҖ, ДА ТҮГЕЛ. АҢА БӘЯНЕ УКУЧЫЛАРЫ ЕЛЛАР ҮТКӘЧ БИРӘ.** Мәсәлән, бүген һәрбер укытучыма баш иеп рәхмәт әйтер идек. Алар безне күз карашлары, тамак кырып куюлары яисә килеп баштан сыйпап китүләре белән тәрбияләде. Безнең сыйныф бүлмәсендә ягылмый торган мич бар иде. Шуның артында басып торучылар да булды. Тәртибе начар булгач, урыны – мич артында булган, яктылыкка чыгарга ярамаган. Ник минем малаем мич артында басып торды, дип, мәктәпкә беркем килмаде.

Әз генә көньяк-көнчыгыштан җил исеп китсә, балага суык тия, дип, аны томалап куябыз, өф-өф итеп үстерәбез. Бу бит адәм көлкесе. Ата-аналар моны аңларга тиеш. Мин дә әти кеше. Балалар укыганда мәгариф идарәсендә эшләсәм дә, мәктәп эшенә бер тапкыр да катнашканым булмады. Безнең балалар беркайчан да кайтып сөйләмәде. **ЗАРЛАНУНЫҢ МӘГЪНӘСӘ ЮКЛЫГЫН БЕЛӘЛӘР ИДЕ: ӘТИ-ӘНИ БАРЫ УКУТЧЫНЫ ЯКЛАЯЧАК.**

Туган телләргә өйрәнү канун тарафыннан игътибарга алынган. Әгәр дә әти-әни үзе телне белми икән, мәгариф системасы күпмедер дәрәҗәдә баласына телне өйрәтүгә үз өстенә ала. Хәзер өйрәтмәсәк, вакыт үткәч, телне белмәүдә мәктәпне гаепләчәкләр чөнки. Дәрәс, әгәр дә өйдә туган телгә карата хөрмәт булмаса, мәктәпкә тәрбияли алмый. Мәктәп ул – күңелгә салынган үстерүче генә. Безнең ике балабыз да шәһәр мәктәпләрендә укыган Казан балалары. **ӨЙДӘ ТАТАРЧА ГЫНА СӨЙЛӘШӘБЕЗ.** Берәр рус сүзе кыстырып куйсак, кызыбыз Камилә: «Телне бозмагыз», – дип әйтә башлый.

БАЛАЧАК ХАТИРӘЛӘРЕ ТОРМЫШТА ЗУР РОЛЬ УЙНУЙ. Мәктәп елларыңа, яшьлегенә кайтыр идеңме дип сораучылар бар. Юк, мин кайтмас идек. Яшьлек елларым яшьләргә узмады. Беренче курсны тәмамлагач әнием үлеп китте. Өч бала, мин – иң зуры. Атна саен авылга йөрү, ярдәм итү, армия хезмәте. Тормыш ачысын күп татырга туры килде...

Бала урамга чыкмый хәзер, диләр. Моңа баланы түгел, әти-әнине гаепләргә кирәк. Бала чыкмый, чөнки әти-әнисе, әби-бабасы да шул телефонда утыра. Аларга бит «хәерле

иртә», «хәерле көн» теләргә, тузга язмаган әйберләр укырга кирәк. Бөтен кеше шул виртуаль дөньяга кереп китте, шуннан чыга алмыйлар. **ИҢ АЧУНЫ КИТЕРГӘН НӘРСӘ – ӨЙДӘ ТЕЛЕФОН ТОТЫП УТЫРУ.** Жәңли сөйләшү кирәк, ә ул бетеп бара.

ҮЗЕҢ-ҮЗЕҢ МӨКИББӘН КИТӘСЕН, СОКЛАНАСЫҢ, ДАН ЖЫРЛЫСЫҢ ИКӘН, КИЛӘЧӨГЕҢНЕҢ ЯКТЫ БУЛУЫ ШИКЛӘ.

Минем өчен Ватан – үзем туып-үскән Балык Бистәсе районы Таулар авылы. Авыл аша үткәндә зират кыренда дога кылып китсәм дә, күңелемә тынычлык бирә. Туган җирне ярату нәрсәдән башлана? Әти-әнине хөрмәт итүдән! Аларны хөрмәт итеп, кайгыртып яшисең, исән булмаса-лар, аларга дога кыласың икән, менә шул була инде ул ватанпәрвәрлек. Ватанны яратыгың дип кенә әйтү аз, кылган гамәлләрең белән күрсәтергә кирәк аны. Әгәр дә авылыңа кайтып, берәр файдалы эш эшлисез йә паркта аунап яткан чүпне генә алып атасың икән, моны балалар күрә. **БАРЫСЫ ДА ГАДИ ЭШ-ГАМӘЛЛӘРДӘН БАШЛАНА.**

ЯШӘҮГӘ ИҢ ЗУР КӨЧ – ҮЗЕҢНЕҢ ПРИНЦИПЛАРЫҢ-НАН ТАЙПЫЛМАУ. Минем тормышта да төрле чорлар булды, әмма бервакытта да принципларымнан читкә тайпылмадым. Беркайчан да үз-үземнән канәгать калып, үз-үземә сокланып яшәмәдем. Кимчелекләрем дә бар, мин аларны беләм. «Күпме генә әйтсәң дә, син барыбер үзеңнекен эшлисез», – диләр өйдәгеләр дә. Әмма беркайчан да беркемне дә алдамадым, хыянәт итмәдем.

Беркайчан да гаиләдә эш турында сөйләшмәдем. Өйгә кайтып кергәндә, көндөз булганнарны ишек артында калдырам. Хатыным мәгариф системасындагы хәбәрләргә телевизордан йә кешеләр сөйләве буенча гына белә. **МИНЕМ ГАИЛӘ ЭШ ПРОБЛЕМАЛАРЫН СӨЙЛӘҮ ТЕРРИТОРИЯСЕНӘ ӨВЕРЕЛМӘСЕН. ГОМЕР БУЕ ШУЛАЙ ЯШӘДЕМ.**

Гаиләдә сине аңламасалар, санламасалар, бөтен күңелеңне биреп эшләп булмый ул. Хатыным Нәсимә белән без классташлар. Утыз елдан артык инде бергә без. Мин әле кечкенә чакта ук: «Нәсимә безнең килең булса иде», – дип әйтә иде әни һәрвакыт. Әниңең шул сүзе колакка кереп калды микән, язмыш микән... Мәктәпне тәмамлап, еллар үткәч кенә очрашты юлларыбыз. **ШӘХСИ ТОРМЫШЫМА КЕШЕ КҮЗЕ КЕРТЕРГӘ ЯРАТМЫЙМ.** Шуңа беркайчан да хатыным, балаларым турында сөйләмим. Бәхет тынлыкны ярата ул. Эшемдә күпмедер дәрәжәгә ирешкәнмен икән, монда, тирәмдәгә хезмәттәшләремнән кала, гаиләмнең, бигрәк тә хатынымның өлеше дә бар.

Мәгариф системасын бик яратам. Аның проблемалары бик күп, ләкин ул миңа ошый. **КЕШЕЛӘРНЕҢ МИҢА БУЛГАН КАРАШЫ, МӘГАРИФ СИСТЕМАСЫН ЯКЛАРГА ТЫРЫШУЫМНЫ АҢЛАУЛАРЫ РУХЛАНДЫРА.**

БЕРКАЙЧАН ДА ЯХШЫ БУЛЫП КҮРЕНЕРГӘ ТЫРЫШ-МАДЫМ. Әниңең абыйсы мәктәп директоры иде. «Беркайчан да балалар белән «уйнамагыз». Алар барысын да сизә», – дип әйтә иде.

Дипломат мин. Тавыш чыгарырга тырышмыйм. Низаг чыгармау – бөтен нәрсә белән килешеп, баш иеп тору дигән сүз түгел. **КЕШЕЛӘРНЕ ДИПЛОМАТИЯ АША ДА ТЫҢЛАТЫП, ЭШЛӘТЕП БУЛА.**

Кайберәүләр дан-дәрәжәгә ирешсә, вазыйфалары буенча күтәрелсәләр, атлап йөрүләренә кадәр үзгәрә. Хөкүмәт җитәкчеләге эшне ышанып тапшырган икән, аны эшләргә кирәк. Мин гел әйтәм: болар барысы да вакытлыча гына. **БЕРВАКЫТТА ДА УТЫРГАН УРЫНДЫГЫҢА КУАНЫРГА, БИГРӘК ТӘ ТАБЫНЫРГА ЯРАМЫЙ.** Кәһәфи ул – бик куркыныч урын. Әгәр дә бу урындыкка утырып үз-үзеңә куана башлыйсың икән, димәк, финишка да ерак түгел.

КҮҢЕЛЕМ АРТЫК НЕЧКӘ. Олыгайган саен, җырлар тыңлаганда да күңел тула.

ИР-АТНЫ ӨЧ ӘЙБЕР БОЗА: ҺӘРВАКЫТ МАКТАЛЫП ТОРУ; ИКЕНЧЕСЕ – АРЫГАНСЫҢ, СИҢА ЯЛ КИРӘК ДИП ЭЧЕРТҮ; ӨЧЕНЧЕСЕ – ГҮЗӘЛ ЗАТЛАР БЕЛӘН АРТЫК МАВЫГУ. Әгәр дә шуларга бирешеп, мактауга ышанып кәпрәя башлай, эчүгә сабыша икән, тормыш арбасыннан төшөп калуы да бар.

ИҢ КУРЫККАН ӘЙБЕРЕМ – НАХАККА КЕШЕ РӘНҖЕ-ТҮ. Бу бик куркыныч. Үзем дә аны үттем.

ҺӘРНӘРСӘНЭҢ ЧИГЕ БАР. МИНЕМ УЛ ЧИКТӘН БЕРВАКЫТТА ДА УЗГАНЫМ БУЛМАДЫ.

Юморны яратам. Ул булмаса, авырый башлайм. **ЮМОР БЕЛӘН ЯШӘВӘ ДӘ ҖАЙЛЫ БИТ УЛ.** Чишелеше булмаса, тай мәсәләләр хәл ителә кайчак. Мамадышта мәктәптә эшли башлаган гына вакытым. Бер төркем халыкны Мәскәүгә алып киттем. Ленин мавзолеена керәсе килә бит инде. Чират озын, ә безнең вакыт бик кыска. Карыйм: чит илдән килгән төркемнәргә чиратсыз кертәләр. «Көлмәгез, башыгызны гына кагып торыгыз», – дим үземнекеләргә. Кертөп торучылар янына бардым да, нинди гарәп сүзе беләм, шуларны кушып интонация белән сөйләи башладым. Тыңлап тордылар-тордылар да керттеләр.

КЕШЕЛЕКЛЕ БУЛУ ХОДАЙДАН БИРЕЛГӘН, АНЫ ҮЗ-ГӘРТӨП БУЛМЫЙ. Әлбәттә, һәрвакыт җиңел түгел. Кешегә әйтәсе сүзен турыдан бәрөп, артына да борылып карамыйча китеп барган кешеләргә һәрвакыт кызыктым. Хәзер уйлыйм: болай эшләү дөрес түгел бит. Кешеләргә ярдәм итә алганым куанам. Аңа биргән энергияне Ходай бик тиз тулыландыра. Кешеләргә яхшылык эшләгән саен, җанга рәхәт. Мин шулай яшим. Купшы сүзләр түгел бу.

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

КИТАП УКУ ӘКИЯТЛƏРДƏН БАШЛАНА

КИТАП УКУ УЛ...

— Ул минем яраткан шөгилем. Һәм... эшем дә әле. Башка дөньяга кереп чуму, төрле идеяләр һәм карашлар белән танышу, көндәлек мәшәкәтләрне онытып торуга, ял итү... Кайвакыт ул үзегне борчыган сорауларга җавап табу да. Китап уку интеллектны үстерә, күзаллауны киңәйтә дип әйтеп тә тормыйм инде.

УКЫРГА МӘХӘББӘТ УЯТКАН КИТАП...

— «Татар халык әкиятләре» җыентыгы. Әле менә хәзер дә, китапны кулыма алгач, балачак хатирәләре искә төшә. Өйдәге бөтен кеше йокларга ятып беткәч, юрганымны башымнан бөркәнеп, фонарь яндырып укый идем.. Утыз елдан артык вакыт үткәч, укучылар сораулары буенча шушы китапны яңартып, яңадан бастырып чыгардык. Кибеттә аны күргән кешенең күбесе, карале, бу минем балачакымдагы китап бит, дип сөенә. Шуны күрү үз шатлык.

МИНЕМ ДӨНЬЯГА КАРАШЫМНЫ ҮЗГƏРТКƏН КИТАП...

— Аерып кына бер китапны атый алмам, чөнки алар һәрберсә дөньяга карашны киңәйтә, тормышка башка яктан карарга мөмкинлек бирә.

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

— «Мең дә бер кичә»нең бөтен томнары да. Алардагы һәрбер хикәят шәрык мәдәнияте һәм гореф-гадәтләре белән таныштыра. Һәрбер хикәяттә әхлакый сабак һәм гыйбрәт бар. Тагын француз романнары: Александр Дюманың «Граф Монте-Кристо»сы, «Генрих Наваррский» турындагы трилогиясе, мушкетерлар яшәгән эпоха, аның романнарындагы батыр, акыллы, кыю геройлар истә калды. Бу китаплар тугрылык, намус, гаделлек турында уйланырга этәрә, тормышта әхлакый һәм башка сорауларга җавап табарга булыша.

ӨСТƏЛ КИТАБЫМ

— Өстәл китаплары күбрәк һөнәри характерда инде: икътисад, маркетинг, китап бастыруга бәйле алар. Эш нормативлары, стандартлар белән бәйле китаплар. Бүген башка заман дип авыз еручылар булып, бәлки, бер генә компьютер да редакторларның, битләргә салучыларның күзен алыштыра алмый, татар нәшриятларына ясалма интеллект кермәде әле.

ХƏЗЕР УКЫЙМ...

— Параллель рәвештә берничә китап. Алар арасында Евгений Березиковның «Великий

Тимур» китабы, Мөдәррис Әгъләмнең «Еракка китеп кара» дигән шигырьләр җыентыгы.

ТАТАР ӘДƏБИЯТЫНДАГЫ ЯРАТКАН ƏСƏ- РЕМ ҺƏМ АВТОРЫМ....

— Гадел Кутуйның тугызынчы сыйныфта укып чыккан «Тапшырылмаган хатлар»ы. Аның фильмы чыкканнан соң бастырган китап тышлыгына Галияне уйнаган Гүзәл Минакованы чыгару минем идея иде, ул китапны бик яратып кабул иттеләр. Рәзил Зәйдулланый «Сунар» китабындагы бер-ике хикәясә уйланырга мәжбүр итте. Исемнәрен махсус атамыйм, һәр укучы ул китапта үзенең охшаган образны табар. Шулай да иң яратканым — Туфан Миңнуллинның «Кызыл тышлы дәфтәр»е. Аны «Татарстан яшьләре» газетасыннан укып килә идем. Туфан абыйның фикерләве, аның кырыс, катгый итеп өзеп куюын кайчак үзенең мәрхүмә әбейгә дә охшатам. Ул да усал, туры сүзле иде. Татар әдәбиятына карамаган, әмма мин яратып укыган, татар халкы белән бәйлә башка китаплар да бар әле: Михаил Худяковның «Казан ханлыгы турында очерклар» китабы, Карл Фуксның «Казан татарлары» һәм башка этнографик хезмәтләре.

БАСМА ҺƏМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УҢАЙ ҺƏМ ТИСКƏРЕ ЯКЛАРЫ...

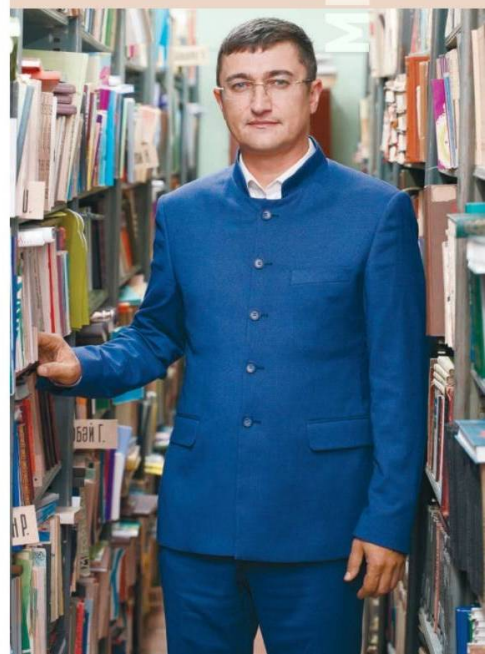
— Аларның һәркайсының уңай һәм тискәре яклары бар инде, моны һәркем үзе хәл итәр. Юлда йөргәндә — телефонга сыйган электрон китап, спорт белән шөгыльләнгәндә — аудиокитап, өйдә иркенләп укыганда басма китап яхшы. Китапның яңа төрләре барлыкка килсә дә, басма китаплар үз урынында кала бирә. Безнең нәшрият аудиокитапларны бөтенләй бушлай тыңларга мөмкинлек бирә. Шулай да нәтиҗәләр әлегә басма китап файдасына.

УКЫРГА КИҢƏШ ИТƏМ...

— Бүгенге татар әдәбияты белән танышасы килүчеләргә Татарстан Республикасы Рәисе каршындагы Татар телен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренәң туган телләрен саклау, үстерү мәсьәләләре комиссиясе 2021 елда үткәргән әдәби бәйгедә җиңгән әсәрләргә тәкъдим итәр идем. Алар: Зөлфәт Хәкимнең «Бер сәгатьтә ничә мизгел бар», Рәзил Сабырның «Фәхрине үтереп ташладылар» һәм Фирдүс Гыймалдиновның «Урда ханы Үзбәк» әсәрләре.

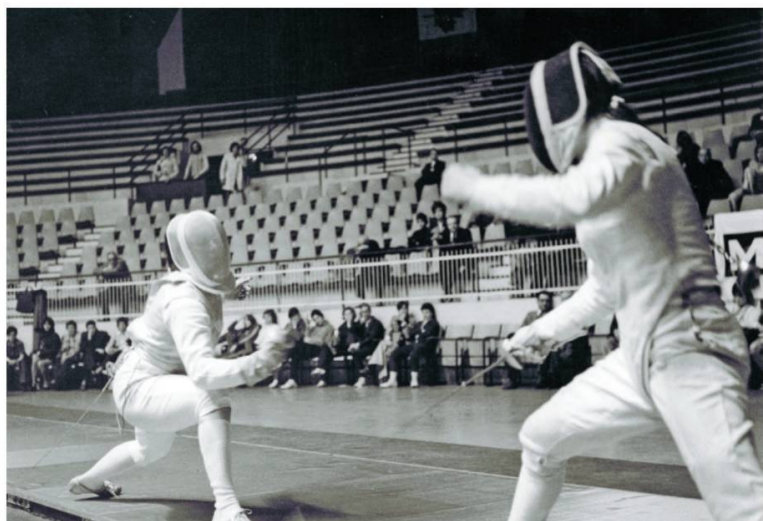
Фото: Анна Арахамия

Татарстан китап
нәшрияты генераль
директоры
Илдар СӘГЪДƏТШИН

МИН УКЫЙМ

Арабыздан беребез » уңыш серләре

«НАЙЛӘ! ДАВАЙ!
ЖИҢЕЛМӘ!!!»

Лилия
ГӨРӘЕВА

1974 ел. Гренобль, Франция. Фехтование буенча Дөнья чемпионаты бара. СССР хатын-кызлар җыйелма командасы финалда Венгриянең иң көчле спортчыларына каршы чыгыш ясый. Исәп: Венгрия файдасына – 8:7. Команданың баш тренеры Владимир Васильевич Житлов иң соңыннан чыгыш ясарга тиешле спортчы янына килә. «Җиңәргә кирәк! Наилә, син хәзер исәп 4:0 булырлык итеп чыгыш ясарга тиешсең...» Тренерның сүзе – закон. Соңгы – хәлиткеч һөжүм башлана. Бер якта – СССР командасы спортчысы, Казан кызы Наилә Гыйләҗева, икенче якта – Венгриянең иң оста, иң тәҗрибәле рапирачысы Мария Сольноки. Әгәр ул көндәшенә бер генә кадап алса да, СССР командасы җиңеләчәк.

Язмамны шушы вакыйга белән башлавым юкка түгел. Тагын ике елдан Олимпия чемпионы булчак, шәхси ярышта Дөнья чемпионы исемен яулачак Наилә Гыйләҗеваның СССР җыйелма командасы составында беренче чыгышы була ул. Сүзне аның үзенә – СССРның атказанган спорт мастерына, Хезмәт кызыл байрагы ордены кавалеры, Казанның шәрәфле гражданы, XX гасырда Татарстанның иң яхшы спортчысы булып танылган Наилә Гыйләҗевага бирик әле.

– Ул чемпионатта (сүз 1974 елгы Дөнья чемпионаты турында. – авт.) безнең команда җиңде. Владимир Васильевич «4:0 белән җиңәргә тиешсең», дигәч, бермәл хәтта тынсыз калдым. Ярый, дидем, нәрсә эшли алам, барысын да эшләргә. Мария Сольноки бик тәҗрибәле, көчле спортчы иде. Өстәвенә, сулагай. Мондый төр спортта сулагайларның берәз гына өстенлеге бар. Уң кул белән эшләгән спортчыга сулагайга каршы торыу һәрвакыт кыенрак. Анда бөтенләй башка төрле тактика кирәк. Миңа ул вакытта 21 яшь. Кулыма рапирамны алып, ярыш узачак юлга чыгып бастым. Шуңа вакыттагы кичерешләремне беркайчан да оныта алмамдыр. Алдымда – көндәшем, ә артымда – миңа ышанган командам. Һәм илем! Әйтерсең мин – илен яклап чыгып баскан яугир. Белмим ничек, бу сорауга бүген дә җавабым юк, исәп нәкъ тренер әйткәнчә, 4:0 булды. Менә шуңа чагында үзем өчен гажәеп ачыш ясадым: мөмкин булмаган эш юк, барысы да үз-үзеңдә нинди фәрман бирүдән тора икән. Без җиңдек, СССР җыйелма командасы Дөнья чемпионы титулына лаек булды. Шәхси зачетта мин бронза медале яуладым. Бу минем беренче зур җиңүем иде.

Очраклылыкмы, язмышның үз планымы?

Гадәти совет гаиләсендә үскән гап-гади бер кыз була Наилә. 1953 елның 2 гыйнварында Казанда Разия һәм Фәйзрахман Гыйләҗевларның икенче кызлары булып дөньяга килә ул. Бүгенге Журналистлар урамындагы карт өянкеләр ак бантиклы кызның төгә тапкыр мәктәпкә укырга киткәнәнә дә, беренче тапкыр кулына рапира салынган озын букча тотып күнегүләргә йөгерүенә дә шаһит. 12 яшендә фехтование белән шөгыльләнә башлавы – бер очраклылык кына. Язмышның бәхетле очрагы. Моңарчы мәктәпнең баскетбол командасында катнашкан кызның нәрсә беләндер мавыгасы, үзенә яңа шөгыль табасы килә. Дүрт класшташ, узара сөйләшәләр дә, Казанның Пионерлар сараена юнәләр. Алар килгән көнне монда

бары фехтование секциясенә генә язгалар. Фехтование нәрсә дә, рапира шпагадан нәрсәсә белән аерыла – Наилә аларның берсен дә белми әле ул вакытта. Шуңа ук көнне координацияләрен тикшерәләр һәм кызларның барысын да секциягә кабул итәләр. Беренче дәрәжә 60 бала килә. Бер атнадан – 40. Ә бер айдан аларны санарга ике кулның бармаклары да җитә. Әти-әнисе Наиләнең фехтованиега сайлавына каршы килми үзе, тик беренче урында мәктәп һәм уку торырга тиешлеген генә тагын бер искәртәләр. Олимп тавына илтәчәк сукмактагы беренче адымнар әнә шулай башлана. Беренче тапкыр ярышка барганын да хәтерли ул. Горький шәһәрненән (бүген Түбән Новгород) 18 нче урын белән кайта. «Молодец! – дип канатландыра аны тренеры Александр Сергеевич Кислюнин. – Беренче чыгыш өчен начар нәтиҗә түгел бу».

Александр Кислюнинда дүрт ел шөгыльләнә Наилә Гыйләҗева. Спорт мастеры нормативларын тапшыра. Ул мәктәпне тәмамлаган елны Александр Кислюнинны Мәскәүгә эшкә алалар. Өметле спортчысын үзе белән башкалага чакырса да, Наилә Казанны сайлый. Туган җиргә тугрылык безнең геннарда, жаннарда, йөрәктә...

– Гомерем буга үзебезнең Казаныбыз белән горурландым, – ди Наилә ханым үзе дә. – Кая гына чакырсаң да, ниләр генә вәгъдә итсәләр дә, Казаным, үзебезнең «Динамо»га тугры калдым.

Җиңелүләр аша – җиңүгә!

1970 елдан Наилә Гыйләҗева икенче тренерда – Владимир Васильевич Житловта шөгыльләнә башлый. Бу вакытта инде ул Казан педагогика институты студенты.

– Баштарак бик авыр булды. Бер тренердан икенчесенә күчү беркем өчен дә шомга гына узмый. Фехтование үзе дә тиз генә өйрәнәләр була торган спорт төре түгел. Аның өчен өлгерү кирәк. Осталык тәҗрибә белән генә килә, – дип искә ала ул чакларны Олимпия чемпионы. – Үз гомеремдә спортта күп оттырырга туры килде. Барысын да тренер әйткәнчә эшлисәң кебек, тик нәтиҗә юк. «Ник шулай? Нәрсә дәрәҗә эшләмим?» – дип, үз-үземә дә, тренерым да еш сорау бирә идек. Бик озак азапланды минем белән Владимир Васильевич. Ахырдан: «Гыйләҗева, мин сиңа бирә алганның барысын да бирдем. Калганы инде үзеңнән», – диде. Миңа кадәр аның ике спортчысы – Ольга Князева һәм Валентина Никонова фехтованиедә яхшы гына нәтиҗәләр күрсәтәләр иде инде.

Баш мие, характер, осталык һәм теләк – жиңәр өчен менә шулар кирәк.

■ 1974 ел. Гренобль. Тренер Владимир Житлов СССРның фехтование буенча хатын-кызлар җыйелма командасы белән. Басканнар (уңнан сулга): Наилә Гыйләҗева, Валентина Никонова, Ольга Князева, Валентина Сидорова. Кубок белән Елена Белова.

Гажәеп кеше иде Владимир Васильевич. Ул дипломат та, психолог, та, тактик та... Безне үзәбезгә караганда да яхшырак белде.

1974 ел – тормышыма зур үзгәрешләр алып килгән ел. СССР беренчелеге, Халыкара турнирлар... Италиядә «Көмеш рапира» Халыкара турниры узды ул елны. Аннан көмеш рапира иясе булып кайттым. Ул рапира миндә әле дә саклана.

Шушы ук елны Наилә Гыйләҗева СССР җыйелма командасына кабул ителә. Моңарчы беркайда күрелмәгән хәл – бер үк шәһәрдән, бер үк тренерның

өч спортчысы берьюлы җыйелма команда составына кабул ителсен әле! «Ни өчен нәкъ менә мине сайладылар?» Бу сорауны үз-үзенә Наилә ханым ул вакытта да, хәзер дә бирә.

– Команданың ул чордагы өлкән тренеры Лев Васильевич Сайчук Владимир Васильевичны яхшы белә, аңа ышана иде. Бер шәһәрдән, бер үк тренердан өч спортчының бер вакытта җыйелма командага кабул ителгән очрагы башка беркайчан да булмады бугай. Тренерымны кыен хәлгә куймас, үземә багланган өметләргә аклар өчен, башаяк белән спортка «чумдым».

Бәлки, укучылар арасында хәтерләүчеләр дә бардыр: 1976 елда Казанда фехтование буенча СССР чемпионаты уза. Шунда ук Монреальдә узачак җәйге Олимпиадада катнашасы команда составы да раслана. Канадага алар бишәү бара: Валентина Сидорова, Валентина Никонова, Елена Белова, Наилә Гыйләҗева һәм Ольга Князева. Финалда безнекеләр Франция командасы белән очраша. Ярыш СССР командасы файдасына 9:2 белән төгәлләнә. Ул көннәрнең мизгеленә кадәр хәтерендә Наилә ханымның.

– Дөресе генә әйткәндә, исәп 9:1 булырга тиеш иде. Жанатарлар арасында французлар бик күп, һәм шундый зур аерма белән оттыру матур булмас кебек тоелды, ахрысы, судьяларга. Безнең бер очконы аларга биргәннәр. Ә без бу хакта соңыннан гына белдек.

Казан Олимпия чемпионнарын плакатлар һәм чөчәкләр белән каршы ала. Шуннан бер-бер артлы жиңүләр тезелеп китә. Олимпиада чемпионнарының жиңелергә хақы юк! 1977 ел. Аргентинада Дөнья чемпионаты. СССР командасы – жиңүче! 1978 ел. Гамбург. Жиңү кубогы – СССР командасында! 1979 ел. Мельбурн. Австралия. Безнекеләр кабат пьедесталда!

Унике тапкыр СССР чемпионы булган спортчы үзе бу хакта болай ди:

– Бездән барысы да ялыкты. Туктаусыз жиңүләребездән арыдылар, бездән инде тагын нәрсә көтәсен? Ләкин бер жиңгән саен, кабат жиңүе катлаулырак. Ул арада 1980 ел җитте. Мәскәүдә узачак җәйге Олимпиадага әзерләнә башладык...

Иң зур үкенеч

Олимпиадада «элеккеге гвардия»дән алар өчәү катнаша: Валентина Сидорова, Елена Белова һәм Наилә Гыйләҗева. Тагын ике кыз – яшьләр. Ул вакытта СССР командасы французларга оттырып, көмеш медаль яулый. Тормышындагы иң зур жиңелүе дип бәяли аны Наилә ханым.

– Минем өчен трагедия иде бу. Финалдан соң чөмәдәнимне җыйдым да, беркемгә бер сүз әйтмичә, билет алып, үзем генә Казанга кайтып киттем. Бөтен тирә-як соп-соры. Тормыш тоташ сорылыктан гына тора кебек. Жанымда бер шатлык та юк... Без бит жиңүдән ярты гына адымда идек! Ник шул ярты адымны ясый алмадык? Ярты елга кадәр барды бу халәтем. Спорттан китәргә дә уйлаган идем, Владимир Васильевич туктатты: «Син нәрсә? Әле үсәргә мөмкинлегең барында!»

Соңыннан бу жиңелү хакында озак уйландым. Ни өчен шулай килеп чыкты соң? Барысын да дөрөс эшләгән идек ләбаса! Жавабын таптым кебек. Ләкин бу жавап минем үзем өчен генә, башкалар хакында әйтә алмыйм. Безнең команда ул вакытта башка спортчылардан аерым яшәде. Олимпиада авылындагы атмосфера, драйв житмәде бугай миңа. Безгә шул казанда кайнарға, андагы рухны тоярга кирәк булгандыр...

Мәскәүдә узган Олимпиададан тагын бер хатирәсе белән бүлеште Наилә ханым. Ул сөйләде, ә мин аннан яшереп кенә күз яшьләремне сөрттем.

– Шәхси ярышта мин 7:2 исәбе белән көндәшемә оттыра башладым. Тагын бер кадап алса – бетте, жиңеләчәкмен. Жиңелүем белән килешкән дә идем, ничектер жиңү рухы кабыза алмадым мин үземдә ул көнне. Шул вакытта тамашачылар утырган трибунадан кемдер кычкырды: «Наилә! Давай! Жиңелмә!!!» Кинәт кенә күңеләмдә әллә нәрсә булды. Көрәш нәкъ киресенчәгә әйләнде дә куйды: көндәшемә бер һөжүм ясадым, икенчесен, өченче, бишенчесен... Мин жиңдем! Ләкин нинди көч бәрәбәрәнә! Икенче ярышка егәрәм бөтенләй калмаган иде...

Кем булды ул серле тавыш иясе? Кем кычкырды миңа шул вакытта?

Еллар үтте. Казанда Олимпия резервы училищесы директоры Мансур Сабирович Мифтаховның юбилееңда шул хакта сөйләдем. «Кем булды икән ул? Гомерем буена аңа рәхмәт әйтсәм килде», – дидем. Мансур Сабирович көлеп жиңберде: «Наилә, мин идем ул. Мин кычкырдым сиңа». Әллә кайчан югалткан бик кадерле әйберемне таптыммыни?! Ниһаять, рәхмәтемне житкәрә алдым. Мин аңа чынлап та бик рәхмәтле.

Спортта холык мөһим

– Владимир Васильевичтан еш кына: «Нәрсә хисабына жиңә ул?» – дип сорыйлар иде. «Холкы хисабына», – ди иде ул. Баксаң, көчле характерлы булганмын икән, – дип елмая аңгәмәдәшем. – Әле шөгыйльләнә генә башлаганда, авырлыкларга тарысам, өйгә кайтып елый идем. Имеш, булып чыкмый, булдыра алмыйм. Мине юатырга теләп, Флера апам киңәш бирә: «Ташла син аны!» Елаудан шып туктыйм. Ташларга? Ярты юлдамы? Юк! Тагын торып китәм. Фехтованиедә, гомумән, спортның бар төрендә дә холык мөһим.

Олимпиадада көмеш медаль алганнан соң, спорттан күңеле катса да, Наилә Гыйләжева 1981 елда Франциядә узган Дөнья беренчелегендә катнашырга үзендә көч таба. Жиңүчеләр хөрмәтенә бу юлы да СССР байрагы күтәрелә. 1982 елда Дөнья чемпионатын Италия кабул итә. Үзен Дөнья чемпионы итеп танытачак шәхси ярышта Наилә Гыйләжева Италия миллионерының кызы, гажәеп чибәр, сөйкемле Дорина Ваккарони белән көч сынаша.

– Әле дә хәтерлим, чемпионатка аның эти-әнисе үз самолетлары белән килгән иде. Беренче һәм икенче урыннар өчен ярышабыз. Исәп: минем файдага 7:4. «Вакыт чыкты!» – дип кычкыра тренер. Без инде 15 секунд артыгын көрәшкәнбез. 15 секунд бик күп ул.

Бу вакытта жиңәргә дә, жиңелергә дә мөмкин. Мин жиңдем. Публиканы күрсәгез! Алар, әлбәттә, барысы да диярлек Дорина өчен жан аттылар. Ә минем аңа исем дә китмәде. Минем өчен һәрвакыт үзәбездә чыгыш ясагы авыррак булды. Чит илдә мин үз уйларым, үз кичерешләрем белән бергә-бер.

Шул ук Дорина Ваккарони белән 1981 елда финалда очраштык без. Ул вакытта мин 7:4 исәбе белән аңа жиңелә идем. Ярыш бетәргә 15 секунд калган. Саблист Эдуард Винокуров яныбыздан узышлы гына: «У-у, тут надо рисковать», – дигән реплика әйтеп китте. Шул сүз житте: 15 секунд эчендә көндәшемә өч уңышлы һөжүм ясадым, исәп тигезләнде. Мин жиңдем. Соңыннан Эдуардка моның өчен рәхмәт әйттем. Баш мие, характер, осталык һәм теләк – фехтованиедә жиңәр өчен менә шулар кирәк. Һәм... кайчагында энә шундый очраклы бер реплика...

Хатын-кыз бәхете

Спортчы карьерасын Наилә Гыйләжева 1984 елда төгәлли. Киткәнә үкенми.

– 1983 елда теземне авырттырдым. Травма бик жигди, аны тулысынча дөвалау мөмкин түгел иде. Унбер ел рәттән СССР жыелма командасында булу, өзлексез тренировка, ярышлар организмны бик какшатты. Спорттан бик жиңел киттем. Үз-үземә бирә алган иң зур бүләгем булды бу.

Кем кемне боза – балалар минеме, мин балаларнымы дигән принцип белән спорт мәктәбенә тренер булып урнаштым. Бу 1984 ел иде инде. Менә шуннан бирле мин мәктәптә, балалар белән. Наташа Борюшкина – беренче укучым. Без аның белән Европада Дөнья чемпионатында катнаштык. Алина Фаткуллина да Европага кадәр чыгып, яхшы нәтижеләр күрсәтте. Хәзер үзе дә тренер булып эшли. Тренер ул спортчы белән бергә үсә.

1986 елда Казан егете, очучы Фәрит Әскәров белән гаилә корып, Нәргиз белән Дилбәр исемле ике кыз үстерәләр. Нәргиз музыка белән шөгыйльләнә, Дилбәр, әнисе кебек, фехтование белән мавыга, спорт мастерына кандидат исемен яклай. Ләкин финанс-икътисад институтында уку белән спортны берләштерү мөмкин түгел, спорттан китәргә мәжбүр була. Бүген икесенең дә үз гаиләләре. Наилә ханым белән Фәрит әфәнде инде күптән оныклар сөя.

– Без дан дип тә, акча дип тә кызыкмадык. Иң элек без спортчылар идек. Үзәбез булдыра алганны чын күңелдән намус белән башкардык. Владимир Васильевич безне бик кырыс тәрбияләде. Хәтта кирәгеннән тыш тыйнак булдык бугай. Әйе, тормышыбыз кызыклы, вакыйгаларга бай булды. Тик йолдыз чиренең ни икән белмәдек, – ди аңгәмәдәшем.

РЕДАКЦИЯДӘН: 2023 ел – Наилә Гыйләжеваның юбилей елы. Абрыйлы милләттәшебез, легендар спортчы, тренер 70 яшьлек гомер бәйрәмен билгеләп үтте.

Наилә Фәйзрахмановна, Сезне чын күңелдән котлыйбыз! Сезнең белән горуланабыз!

Фотолар: Анна Арахамия һәм гаилә архивыннан.

«Чулпан» мәдәни үзәге сәхнәсәндә – татар театр сәнгатең визит карточкасы «Зәңгәр шәл». Мәйсәрә роләндә Сәйдә Мөхәммәтҗанова, Булат – Рөстәм Насыйбуллин. Алар җырлыйлар да, бииләр дә, уйныйлар да... Жырчыларны актерлар итеп күрү кызыклы да, берәз гәҗәп тә. Ә бит академик актерлардан бер дә калышмыйлар, хәтта тавыш мөмкинлекләре белән өстөрәк тә торалар кебек. Казан шәһәре филармониясе «Зәңгәр шәл»не музыкаль спектакль итеп сәхнәләштереп, тамашачыга бөтенләй яңа хисләр бүләк итә. Соңгы елларда шәһәр филармониясе репертуары мондый яңалыкларга бик бай. Бу үз сәхнәләре барлыкка килү, сәнгать җитәкчесе итеп Татарстанның халык артисты Чулпан ЗАКИРОВА билгеләнү белән дә бәйләдер, мөгаен. Тынгысыз, эзләнүчән, сәнгатькә гашыйк Чулпан Ринатовна филармониянең бар мөмкинлекләрен кулланып, тамашачыга яңа эмоцияләр бүләк итү, концерт программалары әзерләү белән янып яши.

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

«СӘНГАТЬ УЛ – ЭЗЛӘНҮ...»

Чулпан Ринатовна, тыныч кына яшәп яткан шәһәр филармониясенә давыл булып килеп керегез дә, кайнап яши башладыгыз кебек. Афишаларда – яңа репертуар, сәхнәдә – музыкаль спектакльләр...

– Чирек гасырлык тарихы булган безнең филармония – талантлар оясы! Монда бит төрле профильдәге профессиональ артистлар жыйелган. Колоратур сопранодан баска кадәр тавыш мөмкинлекләре булган, инде халык күңелендә мәхәббәт яулаган Рөстәм Асаев, Алинә Шәрипжанова, Фердинанд Фәтхи, Резеда Шәрәфиева, Гөлнәра Мулланурова, Гөлшат Иمامиева, Рөстәм Закиров, Айдар Габдинов, Алмаз Хәсәнов, Ләйсән Мәхмүтова, «Фәридә-Алсу» дуэты, Марина Карпова, Гөлнәз Гафуровалар кебек утыздан артык җырчылар... Хәзинәбез – Татарстанның халык артисты Рәсим Ильясов җитәкчелегендәге халык уен кораллары оркестры, «Казан» бию ансамбле, Россиянең атказанган мәдәният эшлеклесе Николай Богданов җитәкчелегендәге «Веселые волгари» фольклор-эстрада ансамбле, баянист-инструменталистлар, нәфис сүз осталары... Бу кадәр хәзинә бер урында жыйелгач ничек рухланып эшләмисең инде?! Эзлән дә эзлән, ә сәнгать – эзләнү ул. Үсештә булу өчен һәрвакыт яңалыкка омтылырга кирәк. Менә шушы байлыкны кушып, әллә нинди яңа проектлар тудырырга мөмкин. Музыкаль спектакльбездә өнә шулай барлыкка килде. Шуның кадәр йолдыз җырчыларыбызны эшсез яткыру мөмкин түгел! Ә бию – спектакльне тагын да баета, ямьләндерә. «Зәңгәр шөл»не тамашачылар бик яратып кабул итте. Без музыкаль комедияләрдә куйдык. Анда җырчыларыбызның моңа кадәр халык белмәгән осталыклары да ачылды. Безнең Резеда Шәрәфиева, беләсезме, ничек матур итеп һинд биоен бии! Яңа проектларда җырчыларыбыз тагын да ачыла шулай. Өлкән буын тамашачыларыбыз өчен ретро-концертлар куябыз. Ул караоке форматында уза. Залдагы тамашачылар да рәхәтләнеп җырчыларга кушылып җырлый. Үз оркестрыбыз: бар концертлар да тере тавышка куела. Тамашачы тере тавышка, тере музыкага сусаган ул.

Хәзер менә «Йосыф-Зөләйха» музыкаль спектакльнә эзерли башладык. Аны үзем куярга ниятлим. Кол Гали – татар әдәбиятының чышмә башы. Дөнъяга танылган төрки әсәр белән эшләп карыйсым килде. Аннан соң Йосыф-Зөләйха мәхәббәте турында халык белә, аңа якын тема ул. Биюлә белән бизәп сәхнәләштерелгән кыйсса халык күңелен аялар дип уйлыйм. Гомумән, музыкаль спектакльләрдә юнәлешендә үсәргә

ниятлибез, чөнки хәзер сәхнәгә чыгып басып җырлау гына җитми. Нәрсә генә дисәк тә, замана тамашачысы шоу ярата, ә без шоуны затлы, халыкчан итеп ясыя беләбез.

Репертуарыгызда балалар өчен тамашалар да күп. «Аладдин. Love is», «Золушка» балалар әкиятләре, кечкенә тамашачылар өчен махсус концертлар...

– Үсеп килүче буынны мәдәни яктан тәрбияләүчеләр дә бит әле без. Балаларда кечкенәдән үк сәнгатькә мәхәббәт уятырга кирәклеге беләбез, бигрәк тә татар сәнгәтенә. Шуңа күрә дә безнең афишаларда балалар өчен программалар бар. Әле тагын бер байлыгыбыз турында әйтмәгәнмен – Балалар филармониясен булдырдык. Анда «Казан» бию ансамбле каршында 25 ел буе эшләгән балалар бию студиясе, Гөлнәз Гафурова җитәкчелегендәге балалар вокаль-инструменталь ансамбле (алар җырлыйлар да, милли уен коралларында да уйнайлар), «Барабанчы кызлар шоуы» төркеме бар. Биш йөзгә якын талантлы бала шөгыйльләнә анда. Балалар спектакльләренә кечкенә артистларыбыз да катнаша. Әле менә октябрьдә «Мырау-батыр» музыкаль спектакльнә премьерасына әзерләнәбез.

Безнең буын бик яраткан, телевизордан карап үскән «Мырау-батыр»мы инде бу?

– Әйе! Безнең балачак спектакле! Әле шунысы да кызык: режиссеры – Илдар абый Хәйруллин. Хәтерләсәгез, ул төп рольдә уйнаган актер. Эзли башласак, татар сәнгәтендә музыкаль әсәрләр аның кадәр күп түгел. Яңа әсәр дә язарга була, әмма классика классика инде. Нәкый Исәнбәт безнең алтын фонд та әле ул. Мырау-батыр мажаралары – туган жиргә мәхәббәт, батырлык, хезмәт сөючәнлек турында да. Балаларны сәнгать әсәрләре аша тәрбияләү отышлырак. Спектакльдәге образ да, аңа салынган мәгънә дә гомерлеккә исләрендә калачак. Һәм иң мөһиме – безнең филармониядә Мырау-батыр образына туры килгән җырчы бар. Рафаэль Якупов – коеп куйган Мырау инде! Спектакльдә студиядә шөгыйльләнгән бик күп балалар катнаша. Гаилә белән килеп карый торган, төсләргә, эмоцияләргә бай тамаша булчак ул.

«Казан» бию ансамбленең сәнгать җитәкчесе буларак та беләбез, сез тарихи вакыйгаларга, тарихи шәхесләргә еш мөрәҗғәгать итәсез. «Казан

хәзинәсе», «Ефәк юлы» кебек концерт программаларын да искә төшерү житә.

– Һәр белемле һәм эзләнүчән кеше тарих белән кызыксына. Үземне әнә шулар рәтенә кертәм. Сәнгатьгә дә, әлбәттә, тарихны белү кирәк. Мәскәүдә ГИТИСтә укыткан укытучыларым: «Һәрнәрсәнең төше булырга тиеш», – дип әйтә иде. Нигез итеп тарихи фактны аласың, йә тарихи шәхесне. Уйлап та чыгарырга була, әмма бу инде әкият. Ә миңа күбрәк тормыш белән бәйлә биоләр кую ошый. Гасырлар белән раслансын ул, гомум танылган мәдәният булсын. Һәрвакыт әйтәм: «Мин бренд ясамыйм, ә тарихка нигезләнгән ижат тудырам». Бүгенге көннән нәрсә алырга соң? Әлбәттә, тарихка нигезләнәсең. Аннан фэнтези да яратмыйм, заманча хореография дә күңелемә якын түгел. Бәлки, кечкенәдән халык биоләре биегәнгәдер. Танылган сәнгать кенә кызыксындыра мине.

«Казан» био ансамбленә мәкиббән тамашачы сездән яңа программа көтә инде...

– Әле ике ел элек кенә «Голливуд» программасын чыгардык. Шул рәвешле, дөньяви сәнгатькә мөрәҗғәгать итәргә булдык. Әлбәттә, бу башкачарак стиль. Әмма ул да тарих. Сәнгать кешесе бертөрлелектән тиз туя ул, аңа һәрвакыт яңалык кирәк. Безгә килгән яшь биочеләр дә: «Сездә программа бай һәм кызыклы», – ди. Сәхнәгә башка мәдәниятне алып менүем дә шуның өчендер. Аннан соң яшь тамашачыларга аеруча кызыклы булды ул. Без инде яңа программа турында уйлый башладык. Әлегә аның нәрсәгә багышланасын әйтмим, сер булып калсын. Аннан соң сәнгать бит ул тәгаен сөйләшә торган өлкә түгел. Бүген ижат иткән әйбер, икенче көнне бөтенләй башкача юнәлеш алырга мөмкин.

Ансамбль менә инде 25 ел буе Идел буе төбәгендә степ, модерн, фолк юнәлешендә биегән бердәнбер балет төркеме, Татарстан брендларының берсе булып тора. Бу дәрәҗәне саклау авырдыр, билгеле. Ижат кешесенең илһамы сүнгән вакытлары да була. Кайдан көч аласыз?

– Без иң яхшысы дип кычыкырып әйтә алмыйм, чөнки мактанарга яратмыйм. Әйе, безне күп жирләргә чакыра-

лар, концертларыбызга билетлар алдан ук сатылып бетә. Бу да нәрсәдер сөйлидер, әмма шулай да безнең өчен тамашачыларыбыз әйтсен. Ә нәрсәдән рухланаммы? Бу хакта уйлаганым да юк икән бит. Жавап та бирә алмам кебек. *(Уйланып торганнан соң.)* Тормышны яратам, эшләргә яратам. Тынгысызлыгым да бар. Ләйсән Мәхмүтова әле дә көлеп сөйли. Минем ике туган апам да бит әле ул. Үзбәкстанда гастрольләр вакытында бер бүлмәгә туры килдек. «Аның белән бер бүлмәгә кермим бүтән! Иртә таңнан уята башлый: аңа әле базарга барырга кирәк, әле ниндидер жыр табарга, туйдырып бетерә», – ди. Әйе, бер урында тик утыра белмим. Минем әти белән әни дә шундый. «Әле нәрсә эшлисез?» – дип сорый әти миннән һәрвакыт. (Әтисе – озак еллар Бөтендөнья татарлар конгрессы Башкарма комитеты рәисе булды, хәзер рәис киңәшчесе Ринат Закиров – *авт.*) Ул үзе дә бит гомер бую нидер булдырган, гел яңалыкка омтылган. Әни дә тынгысыз жан. (Әнисе – Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры актрисасы, Татарстанның халык артисты Рузия Мотыйгуллина – *авт.*) һаман нидер уйлап чыгара. Бакчадагы ландшафтлы дизайнны үзе булдырды. Әни белән икәүләп үз кулларыбыз белән эшләдек без аны. Әле ул һаман өйдә дә һәрвакыт нидер үзгәртә. «Безнең өйдә кешеләргә түгел, гөлләргә дә тынгылык юк», – дип көлешәбез. Күрәсен, без – ижатчылар гаиләсе. Ялкау кешеләрне яратмыйм. Ялкаулык күрсәм җенем чыга. Һәрвакыт хәрәкәттә – тормышта да, эштә дә. Шуңа хезмәттәшләрем белән бергә төрле проектлар тудырабыз да инде. Ижат итә торган мәйданыбыз да яшь бит.

Төзекләндерелгәннән соң «Чулпан» мәдәни үзәге ачылып, шәһәр филармониясе базасы шунда күчте, 450 кеше сыйдырышлы концерт залыбыз бар хәзер. Әйе, әле ул яңа урын, әмма безне яратып килә торган тамашачыларыбыз бар. Ә безнең тагын да күбрәк колачлылыгыбыз килә. Моның өчен яңа программалар, яңа проектлар кирәк, билгеле. Әле менә филармониядә яшь жырчылар төркеме оештырдык. Классик әсәрләрне заманча итеп башкаралар. Фәрит Гыйззәтуллин җитәкчелегендәге «Яшьлек» төркемен ишетерсез тиздән. Әйтәм бит, без һаман эзләнүдә. Яшәүнең мәгънәсе дә шунда бит.

Фотолар: Анна Арахамия һәм филармониянең матбугат хезмәте.

ЯЛГЫЗЛЫК

Марат
КӘБИРОВ,
язучы

МИН ШУЛАЙ УЙЛЫМ

Көн кичкә авышкач, мин гадәттә балыкка барырга яратам. Балык эләкми, тик суга карап утыруның үз рәхәте. Баш очында кошлар сайрый, суда балык уйный. Яр буенда чикерткәләр черелдәшә, черкиләр беләгеңә килеп куна, бомба ташларга жыенган фашист самолетлары сыман кигәвеннәр улый... Табигать. Монда рәхәт тә, берәз гына кыен да. Тик бу үзең сайлап алган кыенлык, шуңа ләззәт булып тоела...

Бу юлы балыкка төшмәдем. Авылда берни эшләмәдем дип уйласаң да, барыбер тик тормыйсың бит инде. Арыта. Мин дә арыган идем. Капка төбөндә генә утырырга булдым.

Утырам шулай капка төбөндә...

И-и, элек безнең эти-әниләр капка төбенең кирәген бирәләр иде. Әллә ничә кесә көнбагыш ашап бетерәләр, әллә ничә пачка тәмәке тарталар... Дөнъяның бөтен мәсьәләләрен хәл итеп бетереп, кояш баегач кына таралышалар иде. Аларны авыл яшьләре алыштыра. Юк-бар сүз сөйләп, бер-берсен ирештереп гомер уздыралар. Шунда кемдер үз парын таба да: «Әйдә әле, бер сүзем бар...» – дип, читкәрәк алып китә. Сүзләре берексә, алар берәздән култыклашып кайдадыр китеп баралар. Эскәмиядәгеләр берәз көнләшәп, берәз көлемсерәп үз хисләрен белдерә. Шуннан сүз тагын гади темаларга күчә. Чөгәндәр кәтмәнләү, бәрәңге утау... Шуннан тагын үчкәләр башлана. «Вәт син теге вакытта шул кыздан күзәңне дә алмадың, аны күргәч авызың колагыңа җитте. Әллә шуны синең янга чакырыйкмы?» – дип үчкәли өлкәнрәк кызлар. Синең яклы булган егетләр: «Әйдә, чакырыйк әле!» – дип дәртләнәләр. Син, кызарып, мескенләнеп торган арада теге кызны алып та киләләр. Сүз берекми инде. Тик кайсыдыр арада күз карашлары очраша да хисләреңне сүзсез дә аңлаттыра. Ниндидер уеннарның берсендә теге кыз белән ничектер бергә туры килсәң дә эскәмиядә утырган төркемнән аерылып китәсең.

Урам буйлап барасың инде. Әллә нинди серле сүзләр дә сөйләшмисең, хәтта кочаклашмыйсың да. Тик бу мөһим түгел. Икегезнең урам буйлап баруы мөһим. Юк-бар нәрсә сөйләшәп, икең ике якка карап атласаң да бер урам буйлап барасың. Бу инде сез бергә дигәнне аңлата. Берәздән кыз: «Миңа кайтырга кирәк...» – дигән була. Син аның юлына аркылы төшәсең... Кочакласаң, кочаклап каласың инде шунда, үбәлсәң – үбеп аласың... Тик күп очракта аңгыраеп каласың... Анысы да бәхет булып тоела әле, чөнки бу кызны бүген син озаттың. Ул карышмады. Димәк, ул – синеке...

Авыл урамы буйлап үз өеңә кайтып китәсең. Урам тулы парлар... Эскәмияләрдә буш урыннар юк, кайсында төркем-төркем булып яшьләр утыра, кайсында башын башка терәгән гашыйклар. Алар яныннан комачауламаска, илаһи мизгелләрен бозмаска тырышып, аяк очларына басып кына узып китәсең. Берәздән авылның аргы очында гармун тавышы ишетелә, аңа яшьләрнең төрле тавышка үрелгән җыры кушыла: *Тәрәзә төбем каты бал, / Ашыйсың килсә ватып ал...*

Җыр көчәя. Аңа тагын кемнәрдер килеп кушыла. Һәм урам буйлап сузыла. Беркем дә каршы төшми, чыгып кычкырмай. Алтышар бала карап үстергән аналар да, төнге сәгать бердә эштән кайткан игенчеләр дә моны табигый нәрсә дип кабул итә. Һәм бу чынлап та табигый. Элек тә шулай авыл урамнарын бер итеп җырлап йөргәннәр, әле дә... Тик яшьләре генә бүтән. Элек әтиләре җырласа, хәзер – балалары... Җыр – ул авылның жаны сыман... Җыр гына түгел, урам буйлап серләшәп атлаган, эскәмияләрдә башын башка терәп утырган гашыйклар да авылның жаны сыман. Сыман гына түгел. Гашыйклар – авылның иң абруйлы кешеләре.

Элек бер авылга каршы икенчесе сугышкан чаклар да бар иде. Бер йөк машинасына төялеп килгән күрше авыл егетләре урамдагы берәүне дә калдырмыйча туктап китә. Тик эскәмиядә утырган яки урам буйлап җиткәләшәп барган гашыйкларга тимиләр. Аларга тию түбәнлек санала иде. Хаклы булганбыз инде. Гашыйкларны беркайчан да рәнҗетергә ярамый. Мәхәббәтне куган кешеләр мәхәббәтсезлеккә дучар була.

Капка төбөндә шул чакларны уйлап утырам. Тик бернәрсәне дә кире кайтарып булмый. Тынлык. Урамнан үткән бер кеше дә юк. Баш очында кошлар сайрый, үләннәр арасында бөҗәкләр безелдәшә. Ара-тирә черки тешләп китә. Табигатьтә бар да элеккечә. Тик безнең тормышта гына нәрсәдер үзгәргән.

Мин кемнәдер гаепләргә тырышып куям да тыелып калам. Үзәбез гаепледер инде. Урамнарда кочаклашып йөрерлек балалар үстермәгәнбез, җырлап йөрерлек тавышлар тәрбияләмәгәнбез. Болай диюем дә дәрәс түгел кебек. И-и, безне кемнәр тәрбияләде инде... Күпләребезнең үсүе дә туған өчен генә иде бит...

Капка төбөндә утырам. Ялгызлар заманының капка төбөндә.

«ЙӨРӘГЕМНЕ БАЛАЛАРГА БИРДЕМ...»

Муса
АБДУЛЛИН

Мәктәп еллары һәр кешенең язмышында иң матур, истәлектәргә бай сөнечләр бер чор булып урын аладыр. Тормыш белән очрашу, белем ачкычына ия булу, зур коллективта тәрбияләнү, үзенең шушы җәмгыятьнең бер күзәнәге итеп тоя башлау, милли ұзаң формалашу – болар һәммәсе мәктәп чоры белән бәйлә мөгҗизалар бит. Ә мәктәпне һәм бу мөһим вакыйгаларны Укытучы дигән гәҗәеп затлардан башка берничек тә күзаллап булмый.

70 укытучы! Санап чыгарганнар – нәселләрендә менә шуның кадәр кеше балаларга белем бирү белән шөгыйльләнә аларда. Һәркайсының педагогик стажы аз дигәндә 30–40 ел дип кенә санасак та, димәк, алар инде ике меңнән артык ел Татарстаныбызга хезмәт итә!

Мөхәммәдиева Розалия Әхәди кызы – шул җитмешнең берсе. Гомерен балалар укытуга, тәрбияләүгә багышлады ул – Саба урта мәктәбендә биология фәнен укытты.

1957 елның матур көзөндә Маһитап һәм Әхәди Мөхәммәдиевләр гаиләсендә дөньяга килә Розалия. Унынчы бала булып! Бер кочак кыздан соң малай көтсәләр дә, бик яраталар төпчекне – кадерләп кенә үстерәләр. Балачагын әле дә сагынып искә алуы – шуңадыр. Кыз баланың кул эшләре белүе хупланган чак: олы апалары барысы да чигә. Бөтенесе бергә кич утырып чигү чигүләр рәхәт, жылы сөйләшүләр белән аралаша. Әтиләре – әлеккеге шахтер, дөнья күргән кеше: аңардагы истәлектәхирәләр күпме тыңласаң да бетмәс төслә... Ул сөйләүдән туктап торган арада кычкырып шигыр укийлар, аннан җырга күчәләр. Әтиләренең тавышын бөтен кеше Таһир Якуповныкына охшата, әниләре дә матур җырлый: бу сәләт кызларга да күчкән. Әтиләре тальянда уйный башлауга, җиде яктан җиде кыз җыр суза. Ә әниләре аларга күрсәтмәскә тырышып, күз яшьләрен сөртеп ала. Тууга мәрхүм булган, каберләре ерак Сахалинда калган сабыйларын, улын искә төшерүе инде...

Яшәтән үк укытучы булырга хыяллана Розалия. Монысына да һич гәҗәпләнә торган түгел: әнисенең сөңдесе – атаклы мөгаллимә Маһирә Хан кызы аларда бик еш кунак була. Укытучы кешенең сөйләшүләренә кадәр башка инде, дип тыңлый аны яшүсмер кыз. Үзенең киләчәктә аның кебек балаларга белем бирәчәген – кайсы фәнне укытачагын да белә Розалия. Биологияне! Мәктәптә химия, биология, тарих фәннәрен аеруча яратып укый ул, олимпиадаларда катнаша, җиңүләр яулый.

Саба урта мәктәбен 1975 елда «яхшы» билгеләренә генә тәмамлап, документларын Казан дәүләт университетының биофагына тапшыра Розалия. Имтиханнарны да уңышлы бирә. Ниһаять ул студент! Әмма студент тормышы эчәндә кайнап яшәргә, баш-аягы белән белем дөньясына чумарга гына насыйп булмый. Ул I курста укыганда ук әти-әнисе икесе берьюлы авыртып китә, озаklamый әтисе вафат та була. Апалары белән шулай килешенәләр: авылга, ялгыз калган әниләре янына Розалия кайта. Читтән торып уку бүлегенә күчәргә туры килә. Саба район партия комитетына секретарь булып эшкә урнаша. Яшьлек белән барысына да өлгерелгән: урманнан утын да алып кайтылган, аны ярып, өеп тә куелган, мал-туарга кышлык печән дә әзерләнгән... Эштән соң, «Ләйсән» агитбригадасы белән колхоз кырларында, клубларда чыгышлар да ясалган... (Кызык, күңелле чаклар була ул! Агитбригадалар арасында беренче урынны алып, Вьетнамга юллама белән бүләкләнәләр. Бөтенсоюз халык иҗаты фестивалләрендә катнашып, Розалия өч тапкыр лауреат исемен яулый, дипломант була, медальләр белән бүләкләнә.) Тырыш, булдыклы кызны эш урынында да күрәләр: Саратов югары партия мәктәбенә укырга җибәрәләр. Кызыл диплом белән әйләнеп кайта ул! 1991 елның 1 августында райкомның оештыру бүлегенә инструкторы итеп билгеләнә. Ә 19 августта инде, беләсез, илдә зур үзгәрешләр башлана: райком үз эшчәнлеген туктата... Ике югары белеме белән Саба урта мәктәбенә килә ул чакта Розалия Мөхәммәдиева һәм... хезмәт дәресе укыта башлый. Директордан үзә шулай сорый. «Миңа әле мәктәпкә, укучыларга ияләнергә вакыт кирәк», – ди. Әни, апалар янында кайнашуның менә кайчан кирәге чыга: укучыларын ул тегәргә, чигәргә, бәйләргә өйрәтә. Һәр яңа дәрестә татар халык ашларының берәрсен пешерәләр: өпчөмчак, кыстыбый, вак бөлеш, бавырчак... Маһитап апа кызына камыр ризыклары пешерү буенча серләрен ача тора –

Фото: Анна Арахина

Розалия аларны укучыларына тапшыра бара. Мәктәп яны бакчасы да өлешчә хезмәт укытучысы карамагына күчә. Биология дәресләрен алгач – бигрәк тә.

Иң беренче классы... Барысы да истә, әлбәттә. Арада – үзен укыткан укытучыларның ул-кызлары да бар. Димәк, жаваплылык тагын да зуррак дигән сүз. «Укытучы белемле булырга тиеш. Бар яктан да! Укучының һәр соравына жавап бирә алсын ул!» – Розалия Әүхәди кызының үз-үзенә куйган беренче таләбе бу. («Минем иң яраткан китапларым – энциклопедияләр», – дип, юкка гына әйтми инде.) Менә ни өчен бертуктаусыз үзенә белем күтәрү өстендә эшли ул, һәр яңалыкка курыкмыйча алына: ачык дәресләр, класстан тыш чаралар уздыра, белем күтәрү курсларына баргач, район, республика укытучылары каршында чыгышлар ясый... Озак еллар «Яшә эколог» түгәрәген житекли. Укучылары белән бергә мәктәп яны бакчасында тәҗрибәләр үткәрә, Саба районы урман-басуларының экологик чисталыгын тикшерә... Соңгы эше Мәскәүдә Халык хужалыгы казанышлары күргәзмәсенең алтын медале белән бүләкләнә, лауреат була.

Ә бер елны укучылар белән мүкләрне өйрәнүгә тотыналар. Мүк – табигатьтәге бөтен кирәкмәгән матдәләргә үзенә сендерә, шуңа күрә чиста урыннарда гына үсә ала. Ул, гомумән, бик нәзберек, болай да йөз елга нибары бер сантиметр гына күтәрелә, ә экологик яктан зыянлы урыннарда, гомумән, үсүдән туктый. Ул чакта, мүкләргә өйрәнүгә нигезләнеп, мәктәп ишегалдында урнашкан газ компрессорлар станциясенең тирә-юньгә зарарлы булуын раслый алар һәм аны алдыртуга ирешәләр. Зур җиңү була бу.

– Минем укучыларым хәзер дә тик торганнан агач сындыра алмый дип ышанам. Кызык өчен генә... Һәр агачны, һәр үлән-чөчәкне тере жан дип өйрәттем бит мин аларга. Без бик еш бергә табигатькә чыга идек. Учак ягабыз, уха пешерәбез... «Зарница»да катнашканда «Иң тәмле уха» бәйгесендә беренче урын алганыбыз истә...

Онытылып эшләгән еллар бу! Дәресләре арта: биология янына география, тарих фәннәре өстәлә. Аның авторлык методик эшләнмәләре «Россия укытучылары идеяләре банкы», республика

ның методик басмаларында урын ала; «Россиянең 100 иң яхшы класс житекчесе» исемлегенә керә, районда «Иң яхшы биология укытучысы» исеменә, Бөтенроссия конкурсында «Ижади эшләүче укытучы-2016» дипломына ия була... Мөмкинлекләре чикләнгән балаларны укыту өчен әзерләгән дистанцион уку әсбабы республика бәйгесендә «иң яхшысы» дип табыла.

– Мин гомер буге мәктәп, укучылар дип яшәдем. Төп йортта калып, соңгы көнгә кадәр әниемне тәрбияләдем. Туксан сигезенче яшендә вафат булды ул... Укучыларымны үз балаларым кебек якын иттем, шуңа күрә йөрәгемне, күңел жылымның барысын да аларга бирдем. Өч класста сыйныф житекчесе булып, аларны зур тормыш юлына чыгардым. Элеккеге укучыларым арасында Татарстан Республикасының юстиция, мәгариф һәм фән, автотранспорт министрлыгында эшләүчеләр, табиблар, укытучылар, медицина хезмәткәрләре бар. Һәрберсе бу тормышта үз юлын, үз урынын тапты. Минем өчен бик зур горурлык бу, – ди Розалия Әүхәди кызы.

Лаеклы ялга чыккач... өр-яңа эшкә тотынды ул: мәктәп музейен житекләргә алынды. Аңа яңа сулыш өрдә! Бик кечкенә генә бүлмәдә урнашкан музейны иркәнрәк, зуррак бүлмәгә күчерүгә иреште. Музей яңа экспонатларга бае-ды. Бөек Җиңүнең 70 еллыгы алдынан Розалия Әүхәдиевна район үзәгендә йорт саен кереп, һәр гаиләдән Бөек Ватан сугышы белән бәйле мәгълүматлар җыйды. Саба районы, аның тарихы, күренекле кешеләре турында кызыклы, мавыктыргыч итеп сөйли белә безнең укытучыбыз! Туган ягыбызны ярату – аның канында.

Алдарак әйткәнәмчә, Розалия Әүхәдиевна гомер буге укытты һәм... үзе укыды. «Мөхәммәдия» мәдрәсәсен тәмамлап, өченче югары белемгә ия булды. Аңа кадәр гарәп телен түгүле курсларга йөрәп өйрәнде. Инде ничә ел рәттән «Өченче яш» университетында районның өлкәннәренә белем бирә: аларны гарәп теленә өйрәтә, ислам этикасы белән таныштыра. Быел менә аңардан гарәп теленә өйрәнергә теләүчеләр саны артты – Саба урта мәктәбенең 4 нче сыйныф укучылары өстәлдә. Чын-чынлап кызыксыналар!

Ә ул үзе... укучы дәвам итә. Инглиз телен өйрәнә! Инде бишенче ел. Зур бер хыялы бар – хажга барасы килә. «Мөхәммәд пәйгамбәрнең каберен таба алмый торсак, юл сорарга кирәк миңа англиз теле», – ди. Нишләтәсен, хажга юллар ураурак шул... Әлегә Розалия Әүхәдиевна англизчә апасы Рузия белән сөйләшә – телне өйрәнү өчен аралашу кирәк бит. Екатеринбургта гомер иткән Рамия апасының оныгы Альбина белән – ә ул югары уку йортында нәкъ менә англиз теле өйрәнә – һәр иртәнә бер-берсенең хәлен белешеп алалар. Әлбәттә, англизчә!

Чиратта – төрек теле. Төркияне дә бер барып күрергә тели тынгысыз жан. Сәяхәт итәргә гомер-гомергә яратты. Һиндстан, Чехославакия, Моравия, Словения... Болар – Розалия Әүхәдиевна күргән илләрнең кайберләре. Кавказны йөрәп чыккан, Эльбрус, Кавказ тауларына менгән, Рица күлләренә сокланган кеше ул. Этисе йөргән юллар буйлап узып, кайчандыр Украинаны, Донбасс шахталарын барып күрдә. Мәскәү, Санкт-Петербург, Пенза, Ульяновск шәһәрләрендә булганы бар. Балаларга география дә укыткан укытучы дөньяны күрергә тиеш, дип саный ул. Ә дөнья белән танышу – туган төбәгенән башлана. Аның кебек: «Мин Казанның бөтен музейларында булдым! Бер тапкыр гына да түгел!» – дип әйтә алучылар тагын күпме икән?!

Розалия Әүхәдиевнаны тынгысыз кеше дияр идек. Ул үзенә һәрвакыт яңа бер шөгыль табып тора. Шигырьләр яза – безнең Саба районында эшләп килүче «Мишә дулкыннары» ижат берләшмәсенең актив әгъзасы ул. Бөтендөнья «Татарча диктант» акциясеннән читтә калганы юк. «Саба дулкыннары» радиосы үткәргән бәйгә җиңүчеләре арасында бик еш кына аның исемен дә очратабыз. Татарстан Республикасы мәселмәнар Диния нәзарәте оештырган «Васыйтьнамә» конкурсында җиңү яулавын белеп тә шатландык...

Аның тырышлыгы, максатчанлыгы Россия һәм Татарстан министрлыклары тарафыннан һәрвакыт югары бәяләнә. Розалия Мөхәммәдиева исеменә бирелгән Мактау кәгазьләре, дипломнарының һәммәсен санап чыксаң, ул бик озын исемлек булыр иде. Без аның уңышлары белән бик горурланабыз.

«ЯЗМЫШ ҮЗЕ БЕЛГЕРТТЕ»

Уңыш формуласы ниләрдән гыйбарәт? Сәләт, тырышлык, үзәтлек, максатчанлык таләп итә ул. Бу исемлекне уңышка ирешкән һәр кеше үзенчә дәвам итәр иде. Ләкин тагын бер мәһим әйберне билгеләп үтми мөмкин түгел. Бу шәхес артында кем тәрбиясе тора? Кемнең үгет-нәсиыхәте, изге теләге, үрнәге белән уңышка ирешкән? Кем баласы ул? Бу проектта шул сорауларга бергәләп җавап эзләребез.

Лилия КӘЛИМУЛЛИНА – төзүче, сметалар төзү буенча укытучы. Кызы Эльмира Кәлимуллина – Татарстанның атказанган артисты, җырчы, Беренче каналдагы «Голос» телевизион проекты җиңүчесе.

Лилия ханым, үзегез белән таныштырыгыз әле.

Кайда тудыгыз, кем булып эшлисез?

– Әлмәт районының Кәләй авылында (станция Калейкино) тудым. Бию белән шөгыльләндем. Халык биоләре белән чыгышлар ясый идек. Эти дә бик матур бии иде безнең. Шуңа күрә кечкенәдән балерина булырга хыялландым. Мәктәпне тәмамлагач, мәдәният институтына барган идем, керә алмадым. «Мин исән чакта тормыш итәрлек һөнәр аласың, аннары үзең теләгәнчә яшәрсен», – дип, эти мине җитәкләп диярлек Түбән Кама энерго-төзү техникасына алып барды. Үзе Татарстанның атказанган төзүчесе ул! Имтиханнарны шулкадәр яхшы тапшырдым, «шул кызны» күрергә дип, студентлар яныма киләләр иде. Кызыл диплом белән тәмамладым техникумны. Эшем дә шул даирәдә булды, хәзер сметалар төзү буенча укытам. Ирем Рамил белән икебез дә төзүчеләр. Эштә танышып, гаилә кордык, улыбыз Илдар, аннары өч елдан кызыбыз Эльмира туды.

Эльмира абыйсы турында бик җылы итеп сөйли.

Дус булдык, ди. Димәк, тәрбиягез шундый булган?

– Аны махсус эшләмисең дә инде. Бер тоемлау, сиземләү булды микән... Эльмира тугач балаларны олысына-кечесенә аермадым. Эльмираны юндырып, сөлгеләргә төреп алып чыксам, артыннан ук Илдарны да шулай ук юндырып, төреп алып чыга идем. Берсен үпсәм, шундук икенчесен үбәм. Иң мөһиме – ярату кирәк, ләкин артык ирек бирү дә дәрәс түгелдер. Үзең ихлас булсаң, чын күңелдән эшләсәң, бала да сизә моны. Алар гел дус булдылар. Илдар кечкенәдән сеңлесен карарга булышты. Абый – үз урынында, сеңлесе үз урынында булды. Илдар «апаем», дип дөшә, ә Эльмира аңа «абыем», ди.

Эльмира нинди бала иде? Әби-бабай тәрбиясе күрәп үскән дип беләбез.

– Эльмирага яшь тә дүрт ай булганда эшкә чыктым. Җәйләрне карт әбиләрендә, дәү әниләрендә уздырдылар. Бу тәрбия сизелә аларда. Эшләп, мунчалар ягып, җиләкләр ашап үстеләр. Карт әбиләре догалар, гарәп язучыларын өйрәтте. Әни туры сүзлә булса да, бик җайлап кына сөйләшә иде. Аш-суга осталыгы миннән дә, әбисеннән дә киләдер. Гомумән, безнең гаиләдә бөтен эш, шул исәптән, ашарга пешерүләр дә бергә эшләнә. Әбиләре ризык әзерләгәндә башкалар утырып торып, телевизор карау юк.

Эльмираның беренче тапкыр сәхнәгә аяк басканын хәтерлисездер?

– 10 яшендә үзе укыган «Мечта» музыка мәктәбенең 25 еллык юбилей концерты иде ул. Ә анда укый башлавының үз тарихы бар әле. Сеңлем Алия Тимербаева «Мечта»да музыка укыта иде. «Апа, шундый яхшы методика буенча укыталар бездә балаларны – Огородников методикасы. Эльмираны йөртегез әле, сәләте бар», – ди. Алтын белән түләсәләр дә, шәһәрнең бер башыннан икенчесенә йөртәрлек мөмкинлегебез юк иде. Әмма Аллаһның рәхмәте булгандыр, без зуррак фатир алдык та, күчкендек. Нәкъ шул музыка мәктәбе янына! Эльмира шунда Алия апасы белән фортепьянода уйнарга өйрәнә башлады. Аны көчле музыкант булчак дип әзерләделәр. Соңыннан вокал дәресләренә дә йөрдә. Укытучысы: «Лилия, послушай, как твоя дочь поет!» – дип әйтә иде миңа. Ә без Эльмираның җырлавын көн саен ишетәбез – әллә ни ис китәрлек сәләт күрмибез дә икән... Төрле бәйгеләрдә җиңүләр яулый башлагач кына икенче күзлектән карый башладым. Бөтен җиргә дә үзем йөрдем. Консерваториягә укырга кергәнче аны үз анымнан җибәрмәдем...

Эльмира музыка училищесына керергә дип талпынып караса да, барып чыкмый. Сәбәбе нидә иде?

– 9 нчы сыйныфта укыганда укытучысы Эльмираны алдан тыңлатып карарга алып барды. Әле имтиханнар башланганчы шундый чара уза иде училищәдә. Кызым аннан бик кәефсезләнеп кайтты. «Әни, комиссия әгъзалары минем тавышның нинди икәннән аңлый алмыйлар», – ди. Вокалга керергә иртәрәк дигәннәр аңа... Ә бәйгеләргә йөргәндә жюри рәисләренең берничә тапкыр үземә дә килеп әйткәннәре бар иде: «Эльмираның тавышы бик үзенчәлекле, романслар да, операда да җырлый ала. Тавышын сакларга кирәк, теләсә кемгә бирмәгез баланы. Дәрәс укытмасалар, тавышын бозалар», – диделәр. Шул сүзләр искә төште дә, ярар, кызым, хәерлесе, дидем. Димәк, синең остазларың түгел әле алар! 11 нче сыйныфны тәмамларга булдык. Балага теләк теләмә, хәерлесен генә сора, дип өйрәткән иде дәү әни. Минем өчен бу сүзләр бер девиз кебек. Аллаһ безгә ул чакта да хәерлесен бирде.

Шулай да ике елдан яңадан шушы уйга әйләнеп кайтасыз, һәм Эльмира консерваториягә укырга керә?

– Анда кергәнче дә күп укытучыларга күрендек әле, «аһ» иткән кешеләр күп булды дип әйтә алмыйм. Анда да, Казанга алып килгәндә җырчы булсын дигән ихлас теләгем юк иде. Сәхнә тормышының арты да бар әле аның, һәм ул еш кына кызыгырлык булмый. Шуның өчен дә борчылдым. Эльмира 11 нче сыйныфта укыганда бер ел бие рәтләп йоклый алмадым. Бер якта – кызымның хыялы, күпме хезмәткә кергән юлы, икенче якта – авыр һөнәр, әти-әниләрнең «һөнәрме инде ул җырчы» дигән сүзләре... Әмма миңа язмыш берничә билгә бирде, аларны аңлай алдым. Барасы юлы шулай хәл ителде. Консерваториядә Гөлнәра Мурзиевада укыды. Аңа бик рәхмәтлемен. Укырга бер дә җиңел булмады. Сәләт кенә түгел, бик зур тырышлык таләп ителде.

Эльмираны тамашачы «Голос» телевизион проекты аша яратты. Шул вакытларга, беренче кичерешләрегезгә әйләнеп кайтыйк әле...

– Башта берни белмәдем. Шыпырт кына абыйсы белән башкарганнар бу эшне. Кастингга чакыру килгәч кенә миңа әйттеләр. «Кая керәсең, балакаем», – дип борчылганымны хәтерлим. Кастингны үткәч, миңа шалтыратты, бик шатландык. Шулай да үземне кулда тотырга тырыштым. Беркемгә дә әйтмәдек бу турыда, артык куанырга да курыктым. Төрле кеше бар бит, тәмамланмаган эшне алдан сөйләп йөрергә дә яратмыйм. Проекттан да серне саклауны үтенделәр. Телевидениегә чыккан өлеше өченче этап иде инде. Эльмирага Пелагея борылганын берәз алданрак белдем. Ул нәкъ менә аңа эләгергә теләгән иде дә. Тапшыру телевидениегә чыккач, телефон тынмады инде, кызып бетте. Кемнәр генә шалтыратмады! Финалга Эльмира янына абыйсы барды, ә без телевизордан карадык. Кайната белән кайнана, якин дустым, Эльмираның укытучысы безгә килделәр ул көнне. Бик дулкынландык. Соңрак – видеодан караганда, әткәйне күреп шаккаттык: беркайчан да хисләрен күрсәтми торган әткәйнең бармаклары калтырый, аны мондый хәлдә беренче күрүбез иде.

Проекттан соң Эльмирага Татарстанның атказанган артисты исеме бирелде. Берәүләр, иртә әле, бер проектта катнашкан өчен генә андый дәрәжәле исем бирү дәрәс түгел, диделәр, Татарстанны таныткан кызлар бу исемгә лаек, диючеләр дә күп иде...

– Үзем дә шикләндем башта, яшь дип уйладым. Проект тәмамлангач, Эльмираны да, Динә Гарипованы да әти-әниләр белән бергә Татарстан Президенты очрашуга чакырды. Рәстәм Нургалиевич: «Бу ике кыз Татарстанның дәрәжәсен күтәрде. Мин кич бие бөтен дөньядан котлаулар кабул итем. Татарстанның данын күтәргәннең өчен сез бу исемгә, һичшиксез, лаек!» – диде. Безнең өчен бер планка булды бу сүзләр. Бүген шул башлангычның нәтиҗәсен күрәбез. Тиздән Эльмираның Россия шәһәрләре буйлап гастрольләре башлана. Тулысынча җанлы тавыш, музыка, балет белән узачак ул.

Эльмираның ире – биюче, хореограф Евгений Ксенофонов. Кызыгызының башка милләт егете белән очрашуына мөнәсәбәтегез нинди иде?

– Бик каршы идем... Бәләкәйдән үз динебез, үз халкыбыз кешесе булсын дип үстергән идек тә... Әмма тормышта алай булмады. Эльмира мине Женя белән таныштыргач, кабул итә алмадым. Кызым Женяга бу хакта әйткән. Ә ул: «Әти-әниң сине бик нык ярата. Әйдә, берәз вакыт бирик аларга», – дигән. Аннан соң тагын бер вакыйга булды. Туган көнемдә курьер бер кочак чәчәк алып килде. Бу ап-ак розалар миңа иде! Тәбрикнамәсен кулга алдым. «Уважаемая Лилия Рифовна! Разрешите поздравить Вас с Днем рождения! С уважением и почтением, Евгений Ксенофонов». Беләсезме, ул бит «поздравляю» дип кенә язмаган, рәхсәт сораган! Шулчак аңладым – 101 гөлчәчәк миңа гына түгел, бу Женяның Эльмирага булган хөрмәте дә. Йөрәгемдәге боз эреде... Киявем миңа «әнкәй» дип дәшә. Оныгыбызга Мурат исемен дә ул куштырды...

Әңгәмәдәш – Алсу ШАКИРОВА.

БАБАЙ МАЛАЕ

Лилия
ГӨРӘЕВА

2019 елның эссе жәендә Лаеш районы Кече Елга авылында зур янгын чыга. Бертуган Хәйдәр һәм Әсәтулла Вәлиуллинарның янәшә салынган ике хужалыгыннан исән такта башы да калмый ул көнне. «Яңа йортны авылга салмаслар инде, Казанга якин жирне карарлар», – ди авылдашлар. Ялгышалар. Тагын бер елдан авылның күрке булып, ике нигездә дә хан сарайларына биргесез ике таш йорт калка. Яңа йортлар – авылның яшәү күзәнәкләре ул. Яңа йортлары булган авыл – яши торган авыл.

Авыл килене

Шул ике йортның берсендә яшь гаилә – Айсылу һәм Илназ Вәлиуллиннар яши. Илназга – 33 яшь, Айсылуга 26 гына. Ике айлык уллары Илзатны кулына алса, Алияләре дә әнисенәң алдына менеп утырырга гына тора. Анысы да сабый шул әле, 2 яше дә тулып житмәгән. Көзгә кояшта иркәләнгән тау битләренә күз сала-сала, ике баласын берьюлы кочаклаган яшь ана белән авыл тормышы турында сөйләшәбез.

Айсылу – шәһәр кызы. Лаешның үзеннән. Югары белемле юристны бәрәңге бакчалы, терлек-туарлы авыл тормышы ничек жәлеп итә алды икән?

– Жиде яшемә кадәр әби-бабай янында – әнием Фәридәнең туган авылы Янтыкта үстем мин. Шуңа күрә боларның берсе дә ят түгел, – сораулы карашымны күреп, җавап бирергә ашыга ул. – Халидә әбиемә койрык кебек тагылып йөри

Лаештагы 1 нче рус гимназиясендә укыдым. Мәктәпне тәмамлагач, Казанга бер дә китәсем килмәде. Лаеш авыл хужалыгы техникумының хокук факультетына укырга кердем. Юрист буласы килгәннән дә түгел, шәһәргә бармас өчен генә иде бу сайлау. Шулай да техникумнан соң югары белем дә аласым килде. Казанның социаль һәм гуманитар белем институтын тәмамладым. Әле бер көн дә юрист булып эшләп караганым юк үзе, – дип елмая яшь ханым, кулында йоклап киткән улын ипләп кенә бишегенә яткырып.

– Илназ белән гаилә корганда аның авылда каласын белә идеңме соң? – дип сорыйм.

– Белмичә! Ул аны башта ук әйтеп куйды бит. Үземнең дә авылда гына яшисем килде. Шулай булгач, икебезнең дә хыяллар бертөрле иде, – ди ул. – Кайна-намны да яраттым. Тәгъзимә әни әйбәт, кешелекле кеше иде. Юмарт,

белем алган. Булачак хатыны белән дә студент елларында танышкан. Алты ел йөрөп кенә кавышканнар.

– Милициядә эшлисе килә иде минем. Шуңа күрә хокук белгечлегенә укыдым, – ди гаилә башлыгы. – Тик хыялымны чыңга ашырып булмады, милициягә алмадылар.

Шаярта ул. Типсә тимер өзәрдәй егетнең үзенәң авылыңнан китәсе килмәгән.

– Минем дә балачагым әби-бабайлы, – дип искә ала Илназ бала вакытларын. – Хәбибулла бабай кая гына барса да, мине үзеннән калдырмый иде. Икенче группа инвалид иде ул, аңа юл йөрү бушлай. Әйдә, ди дә Казанга ияртеп чыгып китә. Тундырма ашап, кино карап кайтабыз. Казан монда гына, бер сәгатьлек юл. Яшьтәшләрнең барысы да балалар бакчасында. Бабайга ияртеп машина-трактор паркына менеп киткәнемне рәшәткә ярыгыннан кызыгып күзәтәләр. Бакча безнең өйгә терәлеп тора. Бабай шунда төнге карагач. Бөтенесе кайтып киткәч, бакчага мин хужа. Уенчыклар белән рәхәтләнеп уйныйм, таганнарда атынам... Мин дөбү бакчага биреп караганнар иде дә, бер генә көн йөрдем, башка бармадым. Әби-бабай янында рәхәтрәк ич! Әбием Зәйтүнә тәмле әйберләр пешереп сыйлый. Әнә шундый бик бәхетле, кояшлы, ирекле булды балачагым.

Ә аннары... 47 яше тулырга берничә көн калгач, әтием Хәйдәр тракторы белән капланды. Өй янында текә яр безнең. Инде кайтып җиткәч, тракторына нидер булганмы... Трактор астынан әтиемнең гәүдәсен Әсәтулла абый белән икәү чыгардык. 14 яшь иде миңа. Әби белән әниемнең ялгызын калдырып китмәячәгемне шул вакытта ук аңладым.

Шәһәр бер якта торсын

– Элек гел шәһәр тормышына кызыгалар иде. Имеш, жылы суы, ванна-бәдрәфе... Хәзер авылда боларның барысы да бар инде, – ди Илназ, безне 160 квадрат метрлы яңа йортлары белән таныштырып.

Әби-бабай янында үскән балалар икенче төрле. Телне дә, милли гореф-гадәтләребезне дә белеп үсәләр. «Әби-бабай институты» биргән белемне бер уку йорты да бирә алмый.

идем. Ул нәрсәгә тотынса, мин дә шуңа үреләм. Икәү камыр басабыз: күәс чиләгендә гел ике йодрык. Берсе – әбинекә, берсе – минекә. Икәү кер уабыз. Ул – зур ләгәндә, мин – кечкенә табакта. Икәүләшеп каз бәбкәләрен чирәмлеккә алып чыгабыз. Бервакытта да, комачаулайсың, кит, дими иде. Әбиләр сабыр була шул... – Бүген дә бик сагына аны Айсылу. Әбекәе турында сүз чыкса, күзләренә яшь тулырга гына тора.

– Без гаиләдә өчәү үстек. Әле минем игезәк энем дә бар. 8 Март көнне туганбыз. Ә олы абыебызның туган көне 9 март. «Сез – минем 8 Март бүләкләрем», – дип сөя иде безне әни кечкенә вакытта.

ярдәмчел... Гөрләтеп яшәр идек тә, быел кинәт кенә вафат булды шул... – Күңеле тулып, карашын кабаттан тау түбәләренә төби әңгәмәдәшем. – Өйләнешкән елларда Илназ гел командировкаларга китеп эшләде. Берәр атна, унар көн торып кайта иде. Ә без кайнанам белән икәү. Мин терлекләргә караганда, ул баланы тирбәтә. Мин бала белән булганда, ул ашарга әзерли. Бик дус идек. Менә хәзер исән булсын иде әле! Илзатыбызны да күрә алмый китте.

Бабайлы балачак

Илназ да юрист. Ул да, Айсылу кебек, башта Лаеш техникумында, аннары читтән торып Казанда

Өйгә кушып мунча да салганнар. Бик иркен, уңайлы йорт. – Бакчаңда үзең кирәкле яшелчәңне үстерәсең, лапасыңда – терлеген. Бөтен жирдә иркенлек! Шәһәрдә мондый иркенлек бармыни?! Берәр жиргә бара башласаң, бөкедә утырырга кирәк. Кайтып туктасаң, машинаңны куяр урын таба алмыйсың. Юк инде, авыл тормышына житми!

– Балалар үстерер өчен дә авылда рәхәтрәк, – дип жөпли аның сүзен Айсылу. – Алиягә әле 2 яшь тулмаган. Жәй буге урамда булды. Бөтен күрше күз-колак аңа. Балага бакчада урын булырмы дип тә кайгырасы юк. 2 яше дә тулмаган килеш кызыбызны балалар бакчасына бирдек. Тәрбиячеләрнең барысы да белгән кеше, шундый кечкенә баланы да тыныч күңел белән калдырып китәбез. Туган көненнән үк баланы шәһәрдәге шикелле чиратка бастырырга кирәкми авылда.

Илназдан авыл халкының кайларда эшләве белән кызыксынам. Яшар өчен иркенлек кенә түгел, акчасы да кирәк бит.

– Һәр көнне иртән Балык Бистәсеннән биш-алты вахта автобусы килә. Күпләр Усадтагы май комбинатында, Столбищедагы сортировка үзәгенә йөрәп эшли, – ди ул. – Иртәнге алты-жиделәрдә китәләр, кичке сизгездә кайталар.

– Алайса, бөтенләй көн яктысын күрмиләр икән, – дим.

– Алар көн саен йөрми бит эшкә, – дип ачыклык кертә Илназ. – Бер көн эшләсәләр, бер көн ял итәләр. Хәзер кеше күбрәк шундый эш элли инде.

Илназ үзе эшне авылда тапкан, үз авылларындагы фермер Гафур Зариповта эшли. Механизатор ул. Кирәк икән – трактор, кирәк икән комбайн ияри.

Моңа кадрлар башта «Вамин»да, аннары «Просто молоко»да, соңгы елларда «Аванд» кооперативында эшләгән. Татарстан буйлап командировкаларга йөргән.

– Хәзер өйне калдырып, читкә чыгып китә алмыйм әле. Ике кечкенә бала белән Айсылу берүзе нишләсен? Аңа булышмыйча булмый. Менә балалар берәз үссен, аннары күз күрер, – ди Илназ. Аның кайгыртучан ир булуы сөйләшүләреннән үк күренеп тора.

Игелеккә – игелек

– Өбезең яңгач, булышмаган, ярдәм кулы сузмаган беркем калмагандыр авылда. Күрше авыллар, райондашлар, хәтта бөтен республикадан булыштылар, – дип, авылдашларын рәхмәт хисләре белән телгә ала Илназ. – Йортыбыз 40 минутта янып бетте. Бик жилле көн иде ул. Кыска ялганыш аркасында чыккан, диделәр. Ут башта күршедәге туганнарыбызның өенә капкан. Шулар арада жил борылып, безне дә камап алды. Мин ул көнне жые-

лышта идем. Күршеләр шалтыраткач, йөгереп кайттым. Әби авырый иде инде. Кызлары шулар көнне аны мунча кертәбез дип менгәннәр иде. Әле ничек кермәгәннәр! Әни бөтен документларны һәм машина алырга дип жыйган акчаны алып чыгып өлгергән. Ике йорттан бер такта башы да калмады. Бакчадагы агачларга кадрлар янды.

Яңа йортыбызны 2020 елда салып бетердек. «Бу нигезгә йорт салмагыз инде», – дип киңәш бирсәләр дә, үз нигезебезне яшәтәсебез килде. Бөтен туганнар булышты. Бертуган Гөлназ апам Сабада кияүдә. Икенче катка менә торган менә бу баскычларны Сабадагы жизни белән аның жизнәләре килеп эшләде. Түбәне дә алар белән яптык. Безгә булышкан һәркемгә бик зур рәхмәт.

Кече Елга болай бер дә кечкенә түгел икән үзе. 11 урамлы, 700 ләп хужалыклы таза гына матур авыл. Урта мәктәп, ике төркем балалар йөргән бакча, зур Мәданият йорты (анда үз театрлары эшли), ике ки-бетләре, хәтта пекарнялары бар.

– Авыл хатыннарына хәзер камыр куеп мәшәкатләнәсе дә юк. Пекарнядан көн саен ал да кайт, ал да кайт, – дип шаярта Илназ. – Әле бездә дүрт кибет иде. Халык, авылда арагы белән тәмәке саттырмыйбыз, дигәч, ике кибет ябылды. Дини халык яши бездә. Жомгаларда иллеләп-алтмышлап кеше

жыелабыз. Габделхәй хәзрәт жәй көне балалар өчен дини лагерь оештыра. Намаз саен авылга азан яңгырый. Әнә, ишетәсезме? Әтиңнең энесе Әсәтулла абый мөәзин, ул әйтә азанны шулай моңлы итеп.

Азан тынганчы, беркавем сөйләшми торабыз. Аннары Илназ да, Айсылу да кулларын догага күтәрә.

Илназ үзе дә фермер ул. Үзләренең 25 гектар пай жирләрен тракторы белән үзе чәчә. Арпа, печән үстерә. Үзеннән артканын сата, туганнарына да өләш чыгара.

«Тракторны 2018 елда алган идек.

Миңнулла жизниңең улы Алмаз инде: «Әйдә, алабыз! Бәлки, мин дә авылга кайтырмын, бергә эшләрбез», – дип котыртты.

Ул да авылны ярата, Казанда бер көн дә тормас иде», – ди Илназ туганнарына ишарәләп. Авыл жирендә трактор кирәк, билгеле.

Аның игелеге хужасына гына түгел, бөтен авылга да житә. Кышын Кече Елга халкы урамнарны кардан кем чистартыр инде, дип хәсрәтләнми хәзер.

– Әле кооперативта эшләгәндә өйләгә кайтышлы ук урамдагы бөтен карларны эттереп кайта иде Илназ. Ялгыз әби, тол хатыннарын капка төпләрен дә чистартып китә. Кич кайтканда күчтәнәчкә шоколад тотып көтеп торалар иде үзен, – дип мактап куя ирен Айсылу.

Без сөйләшкән арада капка алдына машина килеп туктаганы

ишетелә. Шалтырап гараж ишеге ачыла.

– Ә, авылдаш егетләренең берәрсә гаражга килгәндер, – ди Илназ, исе китми генә. Аннары гажәпләнгәнәме күрәп, өсти: – Гаражда чокыр бар минем. Машинасын рәтлесе булса, егетләр шунда килә. Авылда шулай инде анда, бары – бергә, югы – уртак. Үзем дә шулай, берәр нәрсә кирәксә, күршеләргә керәм. «Шул әйбереңне алып торам әле», – дип шалтыратам да... «Ал, ал, кайда икәннән беләсез бит!» – диләр. Авыл ул бер гаилә кебек.

Йолалар онытылмасын

– Безнең өйдә үземне белә-белгәннән бирле ел да Коръән мәжлесләре үткәрелде. Бер елны да корбан чалмый калмадык, – ди Илназ, гаиләнең үз традицияләре турында сүз чыккач. – Баштарак аны әни белән әби уздыра иде. Хәзер инде Айсылу белән Гөлназ апа икәүләшеп үткәрәләр. Аларга әниңең сеңелләре булыша.

«Авылда туганнарыбыз күп, Аллага шөкер», – ди Вәлиуллиннар икесе беравыздан. Әниләренең ике сеңлесе көн дә килеп, Илзатны мунча кертәләр икән.

– Кәчтеркәсе бар. Апалар шуны чыгара. Мин рәтен белеп бетермим, – ди Айсылу. – Быел бәрәңгеләрне дә апалар белән алдык. «Син бала белән өйдә тор, үзебез

чүплибез», – диделәр дә ялт иттерделәр. Бөтен эшне бергәләшеп эшлибез.

Бер почмакта зур табак тулы суган орлыгын күрәп гажәпләнгән идем. Моның кадәр орлыкны кая куеп бетерер? Айсылу аңлатып бирде:

– Туганнарыбызга өләшәрмен.

Без күп бит! Күршеләрем дә бар.

Башка авылларда да шундый гадәт бардырмы, ә менә Кече Елгада Сабан туена бүләк жыйган көнне һәр урам уртак табын әзерли икән. Сөлге жыючыларны мичтә пешкән коймак, бөлеш белән сыйлыйлар. «Син дә кушыласыңмы?» – дим яшь килгәнә.

– Мин дә шушы авыл кешесе инде хәзер, – дип елмая Айсылу.

Яшь гаиләнең киләчәккә хыяллары белән кызыксынам.

– Хыяллар шул: балаларны чын кеше итеп үстерү. Аннары – авылны яшәтү. Әтием белән әнием дә шушы авылдан. Әби-бабайлар да. Аларның ата-бабалары да Кече Елганың булганнар. Без читтән килгән кешеләр түгел, бөтен нәсел-нәсәп монда туып-үскән. Шушы авылны без яшәтмәсәк, тагын кем?! – Илназның тавышында горурлык чагылып китә. Шушы туфрактан булганына, үз жирендә яшәвенә, балаларын монда үстергәнә, хезмәте шушында кергәнә... Туган жирен чын күңелдән яратканнар гына шулай горурлана ала бит ул.

Көз, октябрь – шагыйрь Рәмис Аймәтнеке, әлбәттә! Шигырьләрендә – һаваларда
жырлап-елап агылучы торналар чылбыры, томан сарган дәръялар, чуар төсләр
тантанасы, үрмәкүчнең көз сагышын кушып үргән көмеш челтәрәдәй нечкә күңел
кылы... Жыр булып, романс булып, шагыйрьнең сагыну-сагышлары жанда яңгы-
рый башлый. Рәмиснең яңа жырлары булып... «Син минем жанымның яртысы»,
«Көтәм сине», «Син житмисең жанга» кебек хит жырларын дәвам итеп...
Якты, илһамлы шагыйребезне гомер бәйрәме белән котлыйбыз!

Рәмис АЙМӘТ

КАУРЫЙ-КАУРЫЙ МОҢ ТАМГАНДА

Октябрь

Үз аем син, жанкаем син, октябрәм,
Сиңа гына сыя минем барлык серәм.
Әнкәемне яраткандай сөям сине,
Әллә синдә өзәлгәнә кендек жебем.

Әллә шуңа йөрәгемә сагыш булып,
Сарылганмы яфракларның сарылыгы.
Сиңа керсәм, узсам якты түрләреңә,
Онытыла күк бу дөньяның сорылыгы.

Онытыла күк үткәннәрнең
моң-зарлары,
Синдә генә жаннарыма алам дөва.
Миндә дә бит әле балкып кояш чыга,
Әле пыскып көннәр буга яңгыр ява.

Син – көзләрнең колачларын
жәйгән чагы –
Очасың син канатларың кага-кага.
Мин дә очам сиңең белән житәкләшеп,
Гомерләрнең учакларын яга-яга.

Кушылып аккан ике нәни инеш сыман,
Агылалар торналарың күкләреңдә.
Күкри күкләр... Бу яшәүнең күпме аһы,
Күкрәүләре яши минем күкрәгемдә.

Үрмәкүчнең көз сагышын кушып үргән
Көмеш челтәрәдәй нечкә күңелем кылы.
Сиңең дә бит, кайчан бакма,
әйтерсең лә
Ике күзең һаман мөлдәрәмә тулы.

Син үз аем, жан дускаем, октябрәм,
Күпме уртақ хисләр яна безнең канда.
Орлык көтеп сусагандай сөрелгән жир,
Яңа шигырь даулап ярсый
минем жан да.

Иңә жиргә ак карларың...
Хушлашасың...
Офыкларың ак кафендәй сарган томан.
Мин дә беркөн сиңең соңгы
яфрагың күк,
Өзелермен шаулы гомер ағачымнан...

Көзге бакча

1
Көзге бакча – чуар төсләр тантанасы.
Тын сукмактан ялгыз гына атлап киләм.
«Түремнән уз!..» дигән кебек

ягымлы көз
Алларыма жәеп куйган сары келәм.

Жир өстенә, үткән көннәр сәләмедәй,
Коеалар яфраклар. Ни кыласың?
Соң нурларын түгә-түгә Кояш елый,
Бүләк итеп иң-иң соңгы жан жылысын.

Кыштыр-кыштыр хәбәр салып
жилләр йөри,

Кипкән үләннәрнең татлы
төшен бүлеп.

Ни пышылдый икән жилләр
үләннәргә? –

Билгесезлек ала жанны телеп-телеп.

«Кояшкача житәм!» диеп, хыялланган
Үрмәгөл дә төмам өзгән өметкәен.
Һәрбер гөлдәй ул да яна тоташ утта,
Искә алып төсле төштәй гомер жәен.

Уйчан тынлык. Көзнең иркен сәхнәсендә
Кошларның да соңгы жыры
жырлангандыр.
Жирсү хисе, сагыну-сагыш төсе булып,
Һавалардан каурый-каурый
моң тамгандыр.

Сылу кыздай көязләнгән ағачлар да,
Көз гүзәллек ярышына сайлар кайсын?
Тәлгәш-тәлгәш алкаларын таккан балан,
Ә миләшләр –
кызгылт-сары муенсасын.

Гашыйклармы яккан монда төнге учак,
Жылысында алсу таңны көтә-көтә?
Көл болыты асларында ике жанның
Әйтелмәгән серләреме черем итә?..

Күл өстеннән күтәрелгән ак томанны
Жиргә ятып йотлыгыплар Көнем эчә.
Атлап киләм...

Язылмаган язмашларның
Томан сарган дәръяларын кичә-кичә...

Көзге күкрәү булып анда иңри-иңри
Нинди өн соң дөшә миңа еллар аша?
Көзем алтын кыршау кебек тәгәрәпләр
Ераклаша бара күздән, ераклаша...

2
Көзге бакча. Моңсу. Эрвах жайгә
Жилләр ясин чыккан бер мәлдә,
И талпынган була күбәләк-жан,
Кунган да ул сулган бер гөлгә.

И талпынган, и калкынган була,
Бары бер фасыллык гомеркәй.
Әйтерсең лә аны колач жәеп
Көтеп тора алда жылы жәй?!

Ул үзе дә узып барган жәйнең
Гүя соңгы канат кагышы.
Гүя аның соңгы елмаюы,
Соңгы назы, соңгы багышы.

Аның бәргәләнган канат жиле,
Ярты юлда өзеп жырымны,
Мәңгелекнең чакыруы булып,
Йөзләремә килеп орынды.

Искәртте күк: гомер офыгында
Сүнөп барганда да Кояшың,
«Яшим!» диеп кабат талпынып ал,
Күрсәтмичә генә күз яшенң...

3
Кара көзнең салкын кочагында
Күшәккәнме әллә жан-йортым?
Соңгы чәчәкләрнең тажларыннан
Жылы эзләп йөрмә бер йотым.

Бер уч жылы, жылы эзләп йөрмә,
Тын бакчамда тыеп тынымны.
Дөрләп янган миләш учагы да
Никтер жылыга алмый жанымны.

Очып барган кошлар төркеменнән
Жылы эзләп багам күкләргә.
Һавалардан яуган каурыйлар да
Салкын икән, салкын никләргә?

Жылы тапмый икән күшәккән жан,
Төрәнсә дә жиһан алтынга.
Әгәр дөнья, сыный-сыный сине,
Салса беркөн салкын ялкынга.

4
Көзге бакча...
Бар да бушап калган...
Әле ярый күңел буш түгел.
И гомеркәй, көзнең учларына
Өметләрем булып син түгел.

Кушылып ис көмеш жылларенә,
Кабат раслап иркен, хөрлеген.

Жылы яңгыр булып чылат әле
Соңгы чәчәкләрнең керфеген.

Коел жиргә алсу алмалар күк,
Тояк тавышыдай туп та туп.
И гомеркәй, житез тулпар кебек
Жилдерәсең, булмый туктатып.

Тулып пеш син, уттай янып торган
Баллы баланыдай көзләрнең...
Яшәлмичә калган гомерләренә
Аулак почмаклардан эзләргән.

Эзләргән мин сагыш чылбырыдай
Сузылып калган кошлар юлыннан...
Кошлар белән генә китә күрмә,
Житәкләп син мине кулымнан.

И гомеркәй!..

Шагыйрь

Шагыйрь өчен житә сиземләү дә,
«Тәжрибәле» еллар кирәкми.
Таяна ул ныклы иманына,
Бер Аллаһтан сорый терәкне.

Шагыйрь өчен житә бер ым, бер тын,
Аңлар өчен кемнең кемлеген.
Кемнең ихлас, садә икәнлеген,
Ә кемнәрнең – «дөнья кендеге».

Нинди жил искәнән галәмнәрдән,
Дөньяларның кая барасын,
Үз күңеле аша сөзә шагыйрь,
Сизә шагыйрь барын, барысын.

Кайбер түрәләрнең терәүләре
Кайчан ауганын да сизә ул.
Буш вәгъдәләр белән «сыйлаучы»
Тирәлектән төмам бизә ул.

Әйтсәләр дә: «Горур, төкәббер, дип, –
Йөри, диеп, булып әллә кем...»
Тырышсалар да гел бергәләшәп,
Күрсәтергә теләп аны ким...

Ул бит барыбер фани дөньяларда
Белеп яши үзенең кемлеген.
Яшһәп яши утлы яшеннәрдәй,
Иңнәренә салып ил йөген.

«Хыялый ул, диләр, иләс-миләс,
Хуҗа түгел, диләр, сүзенә...»
Кирәк икән, ул турысын әйтә,
Хакыйкатың карап күзенә...

«Тик шулардан чыга жыен фетнә»,
«Алар өчен дөнья һәрчак тар?!» –
Киртәләрдән чыгып акыл сата,
Киртәләргә кергән акыллар...

Дөньялары дөрләп янганда да,
Шагыйрь жаны өши, күшегә.
Олимп уты кебек, сүнәрмичә
Шигырь утын илтә кешегә.

Яшәү асылын, тормыш фәлсәфәсен,
Елъязмасын шаулы заманның
Жырларына төрөп әйтә шагыйрь,
Бугазына басып яманның.

Хәбәрә ул якын киләчәккән,
Бер илчәсе жир һәм күкләрнең,
Кайтавазы ерак үткәннәрнең,
Ачыкчы ул серлә «бик»ләренң,

Дәүләт эчендәге бер дәүләт ул,
Чын Хакыйкатың аның әлеме.
Яза шагыйрь, төн карасы кипсә,
Таң нурына манып каләмен.

Башкаенда – серлә дөнья гәме,
Күңелендә һәрчак яз аның.
Тынмый жыры иңрәп өзәлгәч тә,
Соңгы кылы гомер сазының...

* * *

Далаларның шыксыз ялгызлыгын,
Ялгызлыгын сансыз каберләренң
Мин әзермен, әзер бүләшәргә,
Тыңлый-тыңлый йөрәк-бәгырьләрен.

Кем бүләшәр минем ялгызлыгым –
Авырлыгын күтәрәлмәс йөккән –
Калган чакта басып берьялгызым
Соң чигендә чиксез чиксезлеккән?..

Шагыйрь бакчасы

«Зур эш кордым!» диеп масайма син,
Шагыйрь бакчасына таш атып.
Үз башыңа төшәр ул таш бер көн,
Йөргән булма, хөсет, баш ватып,
Үз-үзеңне шулай юатып.

Шагыйрь бакчасына күпме генә
Атсалар да ташлар барчасы,
Дошманнарның жанын чага-чага,
Таш астыннан шигырь-гөлләр чыга,
Шау чәчәктә шагыйрь бакчасы.

Асия ЮНЫСОВА

ЮЛДАШ

(Хикәя)

Татар тел байлыгында мәгънәсен мин белмәгән сүз юк дип йөргән булам тагын. Бу «газәмәт» дигәннәре ни-нәрсәне аңлата соң әле. Киштәдән кызыл тышлы китапны үрелеп алам. Күптәннән кузгатканым юк иде. Сирәк кузгатсам да, кызыл тышлы «Татарско-русский словарь» безнең гаиләгә хезмәт итә-итә шактый таушалган икән инде. Туебызга бүләк иткәннәр иде бу сүзлекне. Минем белән картайган китапның куе кызыл тышлыгын яратып сыйпап алам. Гомер юлын янәшә үткәнбездә икән ләбаса. Юлдашым гына түгел, хезмәттәшәм дә бу китап.

Китапның кайбер битләре үзеннән-үзе ачылып китә. Бәй, Сүзлек миңа гына түгел, кызыма да иптәш булган ла. Әнә бит кызым үзенә ятрак тоелган сүзләргә ак кәгазьгә күчереп, махсус сүзлек тә төзеп азапланган. Елның яз фасылы булгандыр инде – китап арасында кызымнан ядкарь булып зәңгәр умырзая качып калган. Тагын бер бит үзлегеннән ачыла. Имән яфрагы! Моңысы...

Моңысы мине яшьлегемә дәшә. Кибеп, Мисыр папируслары сыман үтә күренмәлегә әйләнгән Имән яфрагына күпме хатирәләр сеңгән миннән башка бер кеше дә белми. Хәзер белми...

Һава аланы ул вакытта Казан уртасында ук диярлек иде. Очкыч шассиларын җиңел генә йөгертәп барды да туктап калды. Мин – 18 яшьлек кызый Казанны яуларга киләм. Иң олы максат безем – университет! Сыйныфташ кызым Вәзирә дә минем хыялларга иярде. Җиңәргә дип киләбез. Ә үзезнең тәүге мәртәбә очкычка утыру. Тәүге мәртәбә троллейбус көтеп торабыз. Рәсемен күргән бар. Ике кулын болытларга сузган автобус троллейбус була дигәннәр иде. Дүрт почмагы тимерле зур кара чемоданнарны җилтерәтеп кереп утырдык «мөгеңле автобус»ка. Киттек. Рабига апаларга барасы безгә. Әнием читтән торып укыганда торган фатирга турылап. Өйдә генә туры килсә яرار иде Рабига апабыз.

Маңгаена 2 саны төшкән троллейбусның маршруты безнең оңгайга – Колхоз базары аша үтә. Казанга беренче тапкыр гына аяк басуыбыз. Алай да Галиәсгар Камал урамын тиз табарбыз дип уйлыйм. Казандагы туган-тумачасына атна саен килеп йөргән Казан арты кызлары безнең хәлне аңламас анысы. Тик мин адашмабыз дип ышанам. Тәрәзә артында агып бара торган манзара да таныш миңа. Болак бит бу! Казанны урталай ярып, Казансуга омтылган Болакның чөлтәрлә күперләре, ниндидер матур өметләргә алгысытып, яңа дөньяга дәшә сыман. Йөрербез бит әле без дә бу чүен чөлтәрлә күперләрдән. Йөрербез!

Кабан күле дә шунда – якында гынадыр... Театрлар да...

Казан бит бу! Казан! И Казан, мин синең урамнарыңны авылым урамнарыннан артык күреп яратырмын!

Базарга килеп тә житкәнбез. Кара чемоданым – озаке ллар юлдашым булачак чемодан тез астына сугып-сугып ала – ашыктыра. Тиешле урамны табу кыен булмады. «Почмакта гына чемодан фабрикасы булыр, Рабига апаның төрәзәсеннән күренеп тора ул», – дигән иде әни. Әнә бит алар – икенче каттан беренче катка тезелешеп шуып төшөп килүче чемоданнар. Эчләренә ачкыч, көзгә, кечкенә акча савыты салынган, үзләре жыйнак, бәйрәмчә көзә чемоданнар. Ерак юлга сәфәр чыккан юлчылар диарсең үзләрен.

Рабига апа өйдә юк икән шул. Университетка төянеп бармаска иде бит инде. Юынып аласы да килә юлдан соң. Аптыраш бит әле монда. Көянтә-чиләк асып судан кайтып килүче апа ике «аптыраш»ны күреп туктап калды. Казан үзен яулап алырга килгән чемоданлы гитаиларны күреп өйрәнгән. Көянтәле апа гозеребезне ярты сүздән аңлап алды. Ул да беркатлы, без дә...

– Әйдәгез, әйдә. Әйберләрегезне калдырып торыгыз. Эшегез беткәч килеп алырсыз. Миндә югалмалар.

Университет яп-якын гына икән. Документларны да тапшырдык, тулай торакка юлама да алдык. Рабига апаны эзләп торасы да булмады. Инде автобусның «трамвай» дигәнә – куллары белән чыбыкка, аяклары белән рельсларга ябышып бара торганына утырып, «и бу авыл балаларының әрсезлегә» кебегрәк мактау сүзләре ишетә-ишетә, трамвайдагы кешеләрне чемоданнарыбыз белән тыгынлай-тыгынлай, Кызыл Позиция урамына турыладык. Таптык тулай торакны. Ачкычлы да, бүлмәле дә булдык. Дүрт кешелек бүлмә икән. Бер карават астына ике чемодан урнашкан икән инде. Ике караватны без биләдек. Урнаштык дип әйтеп, өйләргә хат та сырладык. Бер көн эчендә күпме эш эшләнде.

Инде нишләргә?

Казанны яулап алу өчен диюем. Бүгенгә диюем. Иртәгәсен иртәдән үк университетка – консультация дигән сәер сүзнең ни нәрсә икәнән төшенергә барасы булыр.

Яшел чәйнекне кукнядан жилтерәтеп алып кердек тә әле бүгенге беренче чәйне чәйләргә утырдык. Ул арада ишектән чәйнегебез кебек кайнап-гөрләп бер чибәр кыз кайтып керде. Теге чемоданнарның хужасы шул булырга тиеш.

– Зоя мин! Юк, Зухра мин. Казанга татарча өйрәнергә кайттым.

«Кайттым» ди, «килдем» дими.

– Ерак Көнчыгыштан мин. Завитинск шәһәрәннән. Ишеткәнегез бармы?

Кыю бу Зоя-Зухра.

«Менә хәзер ишеттек инде, – дидем мин, тавышыма без үзәбез дә артык жебегәннәрдән түгел дигәнрәк төсмер чыгарып. – Татар булырга кайткан икәнсең, табынның түрәндә бул. Бездә кунакка шулайрак эндәшәләр. Хәер, алданрак урнашканга күрә син үзәң бу бүлмәнең хужасы инде», – дигән булып, башлаган сүземне жылытып куйдым.

Зоя алчак кыз икән. Без аны Зухра да, Зөһрә дә дип тормадык. Тиз аралашып киттек. Фамилиясе Иртуганова булу да кызны әллә ничек затлы итә иде кебек. Без яшь чакта сөрелгәннәр, куылган-кагылганнар турында бихәбәр идек әле. Ни сәбәпле Зояның бабалары Ерак Көнчыгышта төпләнгән дә, ни сәбәпле аны – бердәнбер кызын әнкәсе Казанга озаткан. «Укырга керсәң-көрмәсәң дә кире әйләнеп кайтмыйсың. Казанда татар булып яшәп каласың, – дип сабуллашкан. – Синең янга мин дә кайтырмын», – дигән. Димәк, кыз өстенә зур вазыйфа йөкләнгән – нәселнең чуалган сукмагын янәдән Туган Ил тарафына бору!

Зоя университеттан кайтып керми. Карт профессорлар тирәсендә еш урала. Аларның күзләренә чалынып калырга тырыша. Имтиханда үзен абайласыннар өчен шулай итә ул. «Жиңелеп кайтырга ярамый миңа, кызлар!» – ди. Үзе дә иң авыр факультетка төбәп килгән бит – ЭВМкага! Еллар узу белән төшендем мин – татар кешесе (кыз баламы ул, ир баламы) пәри илтеп адаштырган урманнарда фәкәтә зигәнә бәрабәрә, башлылыгы белән генә юл саба алган. Зоя да шуларның берсе иде.

Минем өчен Зоя гел бүтән яктан ачыш булды. Бер кояшлы якшәмбе иртәсендә, профессорлар ял иткән көндә, ул мине Казанны ачарга чакырды. Тулай торак белән университет арасында йөрәп торган кызыл трамвайдан гайрәне күргән юк бит әле. Бу юлы тәпи-тәпи чыгып йөгәрдек. Якында гына тимер юл үтә. Юлның юлы (кызык кабатлау) яшел үзәнлек белән алдап алып кереп китә дә богыл-богыл булып күпереп торган үрләр арасына ашкындыра. Ашкындыра, дим. Чөнки без яшел урманнар каплаган үрлә яклардан килгәнбез. Үрне аны жәяүлөп кенә яулыйсы түгел – йөгереп менәсең дә йөгереп төшәсең. Иң биегенә менеп житкәч, хәйран калып, киң ачылып киткән манзараны күзләп хозурланасың. Киңлек күреп өйрәнгән күңел гел шундый манзараларны тансыклап торучан була. Мин – үзәбезнең дулкын-дулкын Урал итәкләрен, Зоя – сопкаларын юксына. Менә ничек икән ул. Әби-бабалары горбәт урыны дип санаган ят табигать Зояга Туган Иле икән бит. Сагына ул шуларны. Тик барыбер аңа Чын Ватанын яңадан яратырга туры киләчәк. Кан хәтере жиңми калмас.

Ул көнне без әкияттәге ике бала кебек таудан тауга йөгәрдек. Яшь хәтеребезгә туган жир яме дигән жим жыйдык. Аяклар талгач, йөрәк арыгач, талгын гына атлап кайта торгач, юлыбызны кыскартырга уйладык. «Кыска юл» безне матур бакчага алып керде. Без трамвайда «Максим Горький исемендәге мәдәният һәм ял паркы» дигән тукталыш дип узып китә торган бакча икән ләбаса ул. Тулай торакка яп-якын үзе. Ияләштек бу бакчага. Тиздән аның «Рус Швейцариясе» дигән купшы исеме барлыгын да белдек. Инде студент булу бәхетенә тиенеп, университетның спорт базасына юлыбыз гел дә гел шушы бакча аша уза башлагач, «Казандагы Швейцария»нең чын тарихын белү өчен дә форсат чыкты. Дәрәс, бу вакытта Зоя белән юлларыбыз аерылган иде инде. Факультетлар да, тулай тораклар да, дәрәс расписаниеләре дә, житәкләшәп йөри торган куллар да бүтән иде шул инде.

Безне – татар әдәбиятының булачак әһелләрен – парк үзәген урталай ярып уза торган яр эргәсендәге каберләр жәлеп итте. Такташ кабере! Шагыйрьнең үзе кебек бунтарь кабер иде бу. Бер генә зиратта да урын тапмаган кабер. Нигә монда ул? Казан уртасындагы паркта! Артык купшылыгы да юк. Тыйнак кына бер кабер. Югыйсә мәктәп дәрәсләкләре аша һәрберебезнең йөрәгендә урын тапкан, күбебезне университетның әдәбият бүлегенә китергән шагыйрь шушы бит инде – Такташ! Сорауларыма җавап ишетмәсәм дә, паркка ялгыз килгәндә мин шушы каберне зиярәт кылуны максат итә торган идем. Чәчәк орлыклары да сибеп азапландым. Тик каберне карап тотучылар булды бугай. Мин сипкән орлыклар утала иде. Такташның ялгызлыгы якланган ялгызлык иде. Тапталмады, кыерсытылмады. Кабернең хәлен белергә килүчеләр дә мин генә түгел идем.

Берсендә без Такташ янында Юлдаш белән очраштык. Очраштык дию сәеррәк яңгырый инде. Спорт дәрәсләре бөтен төркемнәренкә дә бер базада уза. Мин аның минем тимер туп ыргытканымны, эстафетада йөгәргәнәмне сынап караганын сизә идем. Үзе дә спорт җенә кагылган егет игътибар итәргә тиеш тә инде ул беләкләре уйнап торган кызга. Ә минем кое чылбыры тартып чыныккан беләкләрем биеп кенә тора инде анысы. Безнең кызлар төркеме алдан атлаганда егетләрнең тагылып кайтуына да исебез китми. Бусы авыл гадәте инде.

Бер кайтуыбызда стадион сыманрак урында жәлеп рәсем ясап утыручы абый янында тукталдык. Жәлеп димәсәм дә булмады. Аның картинасы шактый колачлы иде. Кызларны куып тотып, янәшәдә туктап калган Юлдаш:

– Канитә Кәтиев бит бу. Танылган рәссам! – ди. – Ул Казан тарихына карата рәсемнәр язую белән мәшһүр. Комачауламыйк. Ярамас!

– Бераз гына карап торыйк инде, – дип каршы төшәм. – Ул бит безнең авыл кешеләрен ясый. Бездә дә шулай сахрага чыгалар. Тарантаслы атларын агач төпләренә бәйләп, күңел ачалар. Самавырлар куялар, табыннар коралар...

Безнең пышан-пышан сөйләшкәнне рәссам ишеткән икән. Әллә үзе дә арып киткән, безгә таба борылды да шаян гына әйтеп алды:

– Сездә дә шулаймы? Самавырлар куялармы? – ди. – Арча кырында уздырыла торган Изге Троица бәйрәмен «Рус Швейцариясе»нә күчәргәннән соң кереп китә бу самавырлар куеп бәйрәм итү йоласы. Кешеләр үз самавырлары белән килә торган булганнар. Самавыры булмаган кеше прокатка алып торган. Бәйрәм көнне самавырчы хатын самавырларын биреп торып кына да 100 сум акча эшләп алган. Бу мәйданда 500 шәр самавыр кайнап торган. Тик монда сезнең авыл апаларын кертмәгәннәр инде, сеңелкәем. «Рус Швейцариясе»нә татарларга керергә ярамаган шул. Безнең Казан татары чәен өендә генә эчкән.

Бу бакчаның тарихын Юлдаш сөйләп бетерде. Ул университет китапханәсе уздырган «Син Казанны беләсеңме?» дигән конкурста катнашып, белемен сынап караган

икән. «Имеш, Цюрихтан килеп, Казан университетында физика укыткан Броннер фамилияле галим бу урыннарда бик еш була. Аларны ул үз Ватаны белән чагыштыра. Казан гимназиясе гимназисты Панаев исә мәшһүр Карамзинның «Рус сәяхәтчесе хатлары» китабы тәэсирендә хикәя яза. Хикәясендә ул үзе күргән искиткеч урыннар, шул гүзәллекләрдән алган матур тәэсирләрән дуслары белән уртаклаша. Бергә фикер алышканнан соң алар бу урынны «Рус Швейцариясе» дип атарга килешәләр...»

– Бигрәк күп беләсең син, дустым. Белгәннәрең китаплардан инде. Ә үзең генә ачкан урыннар да бармы соң? Менә бу ермаклар аша салынган күперләр бер дә исемсезләреме? Жәйге театр, беседкалар, Бакалы фонтан, бигрәк яратам шуны – барысы да кеше ижатыдыр бит инде. Әйдә, без дә берәр сукмакка исем кушыйк.

Юлдаш миннән мондый кыюлык көтмәгән иде. Мин үзем дә сүзләремә эчке мәгънә салырга теләмәгән идем. Уңайсыз хәлгә таруымны аңлап, тиз-тиз генә кайту ягына таба ашыктым. Егет артымнан эндәшә калды:

– Иртәгә менә шушы Күрешүләр күперендә көтәм үзеңне. Күпернең исеме бар инде аның.

– Бер тулай торақта яшәгән ике кешегә кухняда плитәгә чәйнек куйганда күрешү дә җитә. Романтиграк урын тап! Бар, эзли тор, – дидем дә йөгәрдем.

...Жәйге имтиханнар житкән иде. Тулай торақта яшәүче студентларның жәйге сессиягә әзерләнү урыны – тимер юл буендагы яшел чирәмлек. Тулай торакның бөтен одеяллары шунда күчеп бетә. Берничә эшне берьюлы башкара студент: имтиханга әзерләнә, кояшта кызына (пешә), бер-берсен күзли. Купальниктан калган сыннарны кояш кына түгел, үзгә женес вәкилләре дә күрми кала алмый бит инде.

Мин романтик бер дулкында паркка юл алдым. Күрешүләр күперен ваемсыз гына кичеп, сукмак буйлап үзем яратып өлгәргән яр буена киттем. Рухыма туры килә торган урын ул. Биредә яр икегә аерылып китә дә, сыңары озынча борын булып алга чыгып тора. Моннан бик еракта Казансу, аннан да арырак Идел киңлегә ачыла. Яр борынының нәкъ якасында ялгыз имән үсеп утыра. Яшь имән түгел инде ул. Ябалдашларын күккә таба шактый биек күтәргән өлгәргән нык имән. Янындарак бер ныклы гына агач төбә дә бар. Күрәсең, имән элек ялгыз булмаган. Минем өчәнгә бер дигән «читальня» инде бу. Мондый аулак урында одеял жәеп укып ятарга ярамаганын аңлыйм. Шуңа күрә спорт киemenнән килдем. Агач төбенә китапларымны куеп, ныклап торып имтиханга әзерләнү иде исәбем. Биредә миңа комачаулаучы, чытлыкланып жырлап ятучы, тәннәренә катык сөртеп мазаланучы дус кызларым комачауламас дип уйлыйм. Үземә үзем комачауласам гына инде.

Яр каршына килеп бастым. Имән белән янәшә торабыз. Безнең якларда чит-яттан дошман килү-килмәвен белгертү өчен сак булып яткан Каравыл таулары бар. И Имән! Син дә Каравыл имәнә булып баскан идеңме әллә бу ярга?! Казанны сакларга! Ә без менә Казанга күктән килеп төштөк. Тимер очкычларга утырып. Идел өстендә дә

ушкуйникларның көймәләре түгел, ял итүчеләрне төягән метеорлар оча. Тыныч заман менә шушындый була торгандыр инде ул. Курыкмыйча, сискәнмичә яшәү!

– Һайт!

Өстемә салкын су койгандай сискәнеп китәм. Менә сиңа курыкмасаң! Авыл түгел бу... Күзем белән ныклырак агач ботагын барлыйм. Табам. Борылып карыйм.

– Батыр кызлар бар икән монда. Нигә минем урынны алдың?

Артымда култыгына китапларын кыстырган Юлдаш басып тора. Булса да булыр икән!

– Синең өстәл идемени бу? Белмәдем бит. Әйдә, өстәле сиңа булсын. Имәне – миңа!

– Акылың алтын икән. Имән – егет кеше була ул. Әйдә, сиңа бер зифа зирек табабыз. Каразирек авылы кызына зирек килешер.

– Син минем авылымның исемен дә беләсеңмени?

– Разведчик булыр бу абзаң... Йә, ярар инде зирек эзләп тормабыз. Икебезгә бер имән житәр. Тиздән миңа барыбер төзүчеләр отряды белән китәсе. Имтиханның соңгысын бирәм мин иртәгә. Алдан тотынган идек.

– Ераккамы?

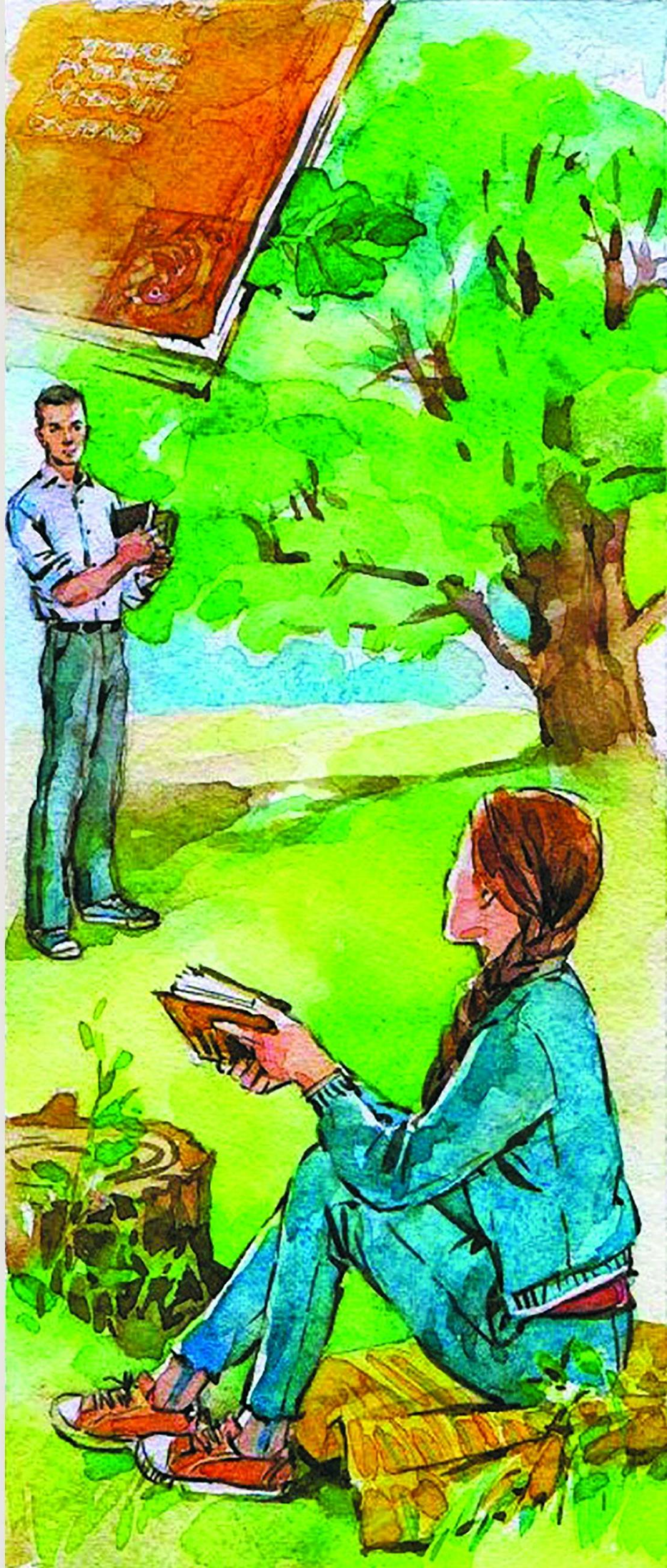
– Еракка. Урай дигән жирдә черкиләр ашатып кайтырга исәп. Минем баеп кайтканны көт.

– Тәртибеңә карарбыз.

Күрешүләр күперендә вәгдәләр бирешмәсәк тә, «төзүчеләр» киткәч ямансу булып калды. Кайнар итеп сабуллашулар да булмады бит. Димәк, көтеп торулар да булмас. Имтиханнар бетүгә без дә Урал төбәгенә фольклор экспедициясенә юл алдык. Экспедициядән кайтуга хатлар тартмасыннан мин дә бер хат табып алдым. Урайдан. Хат дигәнем – фото артына сырланган бер жөмлө икән. Бер төркем егетләр чөмөдән өслөрөнә дәфтәр бите куеп башларын игәннәр. Хат язалар. Юлдаш та, кешедән калышмыйм дигәндер инде, шул фото артына: «Без әле юлда» дигән өч сүз сырлаган. Нибары өч саран сүз. Өч сүзгә ничек җавап бирәсемне белмим. Имән яныннан кайткан чагым иде. Китап арасында бер яфрагым бар. Салдым да жибәрдем шуны хат эченә. Барып житкән. Өнә бит «Сүзлек» эчендә ярты гасыр яткан шул яфрак. Имән гомерле агач шул ул. Агачы гына түгел, яфрагы да.

...Сары көздә Имән янына тагын бардым. Картайган, калжайган. Имән төбөндә карана торгач, имән чикләвеге табып алдым. И сез имәннәр, гомер дәвам итәргә тиешле орлыкларыгыз да черки сыман канатлы жылпәзәләр генә түгел шул сезнең. Тук төшле, куш төшле өметле орлыклар. Матурлык дигәндә дә тиндәшсез. Куш имән чикләвеген хәтерләткән брошка бүләк иткән идең бит син миңа, Юлдаш. Аннары үзем имән чикләвеге кебек флакондагы хушбуйны сөртәргә яраттым. Хәзер андыйлар күренми. Ә мин бу куш чикләвекне – имән орлыгын кабереңә – баш очыңа утыртырмын. Кызың, оныгың белән барып утыртырбыз. Рухыңны имән күтәрер.

Рәсем: Наталья Васильева

БҮГЕН БЕЗДӘ – МИНЗӘЛӘ ТЕАТРЫ!

Эльмира
ЗАКИРОВА

Үзебезнең Минзәләр килгән! Шушы сүзләргә никадәр сөенеч, ярату, сагынып көтеп алу шатлыгы сыйган! Авыл бәйрәм халәтендә яшәп алачак! Кич клубта алма төшәр урын да калмаячак! Яраткан артистлар уенынан тәмам сихерләнеп, яше-карты рәхәт бер дулкында бәхеткә коенып утырчак!

Һәр чорның үз артистлары, үз геройлары... Хәдичә Сәлимова, Рәбига һәм Мөхит Кичүбаевлар, Нәсимә Жиганшиналар... Әнвәр Фәсхетдинов, Анатолий Богатырев, Илсә һәм Фәез Бәдриевләр... Мөхәррәм Зәйнуллин, Ания һәм Мәүжит Фәттаховлар, Гадел Галләмов, Рәшит Мәрдехановлар... Бөтен халык исемләп белгән, язмышын белгән, фатирга көтеп торган аларны – мунчасын яккан, бөлешен салган – олы кунак урынына кабул иткәннәр... Сабир Өметбаев исемендәге Минзәлә татар дәүләт драма театры – тамашачының мәхәббәтен яулаган, һәр артисты шәхес булган искиткеч абруйлы, бик тә халыкчан театр ул. Ө данлы тарихы исә легендага тиң серләре белән шаккаттыра, кабатланмас үткәне һәм бүгенгесе белән сокландыра. Никадәр талантлы яшьләр эшли анда!

«Елый-елый, ауный-ауный, тәгәри-тәгәри, эчендәге бөтен хисеңне чыгарып уйный торган роль рәхәт инде! – ди әнә Рәзилә Муллина. – Мин әнә шундый бәхетле актриса!» Татарстанның халык артисткасы, Зәкия Туишева премиясе лауреаты, Минзәлә театры примасы Рәзилә Муллина музей мөдире дә әле. Театрның «аяклы тарихы» дип йөртәләр үзен. «Бу театр безгә бик кадерле. Мин килгән бер кешегә горурланып шушы фотоларны, альбомнарны күрсәтәм. Алар шулкадәр күп!» – дип, ымсындырып, музей бүлмәсенә чакыра. Әле талгын гына сөйләп, әле хисләнеп-кайнарланып, тәмам түгеләп, күңелләрен иркәли торган матур тавышы белән (театр директоры Илнур Гайниев тикмәгә генә аңа сәхнә теле педагогы вазыйфасын да йөкләмәгәндер инде!) тылсымлы театр дөньясына алып кереп китә. Алкалары, фирүзә төсөндәге күлмәгә, чигүле читекләре, муенындагы зәңгәр батик яулыгы – һәммәсе аның образын тулыландырып тора. Рәзиләне тыңлавы ук рәхәт! Ул сөйләгәннәр үзе бер спектакль сыман!

Мөгезле театр

«Дүрт баш яулыгы, 3-4 данә ирләр һәм хатын-кыз күлмәге, берничә баш һәм аяк киёмнәре, бер зур тальян гармун бар иде...» Театр нигезен салучыларның берсе Габдулла Шәрифҗанов истәлектәреннән бу юллар. Ул менә шуларга таянып, театрның башлангыч балансын төзи – чөнки һөнәре буенча хисапчы була – расчётлар буенча банкта счёт ачыла, билгеләнгән дәүләт дотациясә нигезендә театр эшләп китә. «Иң авыр эш Өметбаев белән минем җилкәдә иде. Хәзерге Минзәлә театры шулай туды», – дип яза ул. Габдулла абый белән хатыны Нурия Гыйззәтуллина – Казанда Өметбаев оештырган студиягә йөрәп, аннары башкаланы калдырып, яңа театр оештырырга килгән фидакәр җаннар.

Минзәлә театры Чистайдагы 1933 елда ук рус театры базасында татар театры итеп төзелә. 1935 елның 26 мартында Чистайда беренче колхоз-совхоз театры оештыру турында Татарстан Мәгариф комиссариаты Приказ чыгара. Театрның художество эшләре җитәкчесә һәм директоры итеп Сабир Өметбаев билгеләнә. Кама аръягы районнарын татар сәнгате белән таныштыру максатыннан театрны Минзәләгә күчерәләр. Сабир абый Өметбаев башта үзе килеп, Минзәләне өйрәнәп китә. Аннары үзе белән эшләүче бик ышанычлы артистларны туплап, Минзәләгә күчеп килә. Аның хатыны РСФСРның атказанган артисты Хәдичә апа Сәлимова да искиткеч талантлы актриса була!

«Мәскәүнең Арбаты кебек урамнары!.. Сөз Минзәләгә барыгыз! Аһ, күрсәгез иде, Минзәләнең утлары янып тора! Урамнарыннан биек үкчәле туфлиләр белән керт-керт кенә итеп йөрисең!..» – дип, шундый итеп мактап, кызыктырып, театр училищесы бетергән кызларны – Мөслимә, Роза апа-ларны – шул Хәдичә апа чакырып китертә инде ерак Минзәләгә! «Килсәк – муеннан саз! Пычрак!» – дип искә алалар иде. Шулкадәр фанат булганнар инде! Минем ирем Рөстәм дә, Кукмарадан тугыз сәгать килдем Минзәләгә, дигән иде. Юллар юк чак бит әле ул.

«Хуш, Минзәлә, / Синдә кунак булдым берәз гына, узып барыш-лый!» Муса Җәлилне таныдыгызмы?

Илнур ГАЙНИЕВ,
Сабир Өметбаев исемендәге
Минзәлә татар дәүләт драма
театры директоры

Бай тарихлы Минзәлә театрында иҗат итү, хезмәт кую, бер яктан, зур җаваплылык; икенче яктан – зур бәхет ул. Бүгенге коллектив яшә буынны театр сәнгатенә җәлеп итүгә күп көч куя: яңа идеяләр белән яна, яңа проектлар эшләп килә, заман таләпләренә туры килгән спектакльләр сәхнәләштерелә.

30 елга якын театрны җитәкләгән Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Роберт Шәймәрданов исемендәге Республика-күләм мәктәп театрлары фестивален оештырды. Бөтенроссия бәби-театрлар фестивале дә – горурыгыбыз. Чөнки 2018 елда нәкъ Минзәлә театры республикада беренчеләрдән булып бу юнәлештә эшли башлаган. Ул инде Бөтенроссия фестивале буларак формалашты. Мәскәү, Казан, Тольятти, Ижевск шәһәрләреннән килгән коллективлар Минзәлә театрының ике мәйданында чыгыш ясады.

Коллектив бердәм һәм көчле. Мин һәрвакыт өлкән мәртәбәле шәхесләр: Татарстанның халык артистлары Венера Нигъмәтуллина, Рәзилә Муллина, Хафиз Хамматуллин, Әхнәф Ибраһимов, Фәтә Зарипов; баш режиссер Булат Бәдриев, театрның әдәби бүлегә мөдире, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Нурсиба Адиева, режиссер Дамир Сәмерхановлар фикерләренә таянып эш итәм. Яшьләрәбез – югары профессиональ дәрәҗәдә эшләп иҗат итүче күпкырлы егет-кызлар. Республика районнарында да, чит төбәкләрдә дә безне көтеп алалар. Октябрь аенда Төркиядә Әнкара шәһәрәндә «Этос» XV Халыкара театр фестивалендә Флорид Бүләковның «Сөясеңме, сөймисеңме...» трагикомедиясә белән катнашабыз. Ноябрьдә исә Бөек Новгородка XXVII Халыкара Достоевский фести-валенә чакырулы. Федор Достоевскийның «Җинаять һәм җәза» спек-таклен алып барабыз.

2017 елдан башлап Минзәлә театры «Бердәм Россия» партиясенә «Кече Ватан мәдәнияте» федераль проектында катнаша. Саллы ре-жиссерларны чакыру, хыялда йөрткән шактый әсәрләрне сәхнәләш-терү мөмкинлегебез бар.

Иҗат баскычының төрле елларында Минзәлә театры тамашачы белән һәрчак ачыктан-ачык аралашты, халыкның көтеп алган якын дустанә әверелде. Милләтебезгә тугры калу – бүгенге коллективның да төп максатларыннан берсе.

■ Нәкий Исәнбәт «Качаклар». Режиссер – Марсель Сәлимжанов. Абдулыч – Әхмәдиша Жһаншин, Сания – Нәсимә Жһаншина. 1969 ел.

1941 елда Минзәләгә Муса Җәлил килә, 51 көн – ноябрьдән гыйнварга тикле – политруклар курсына укый. Педучилище белән театр рәттән генә. Шуңа Җәлил беренчеләрдән булып безнең артистлар белән очраша... Хәер, ул алданрак, 1934 елларда Мәскәүдә эшләгән чагында да безнекеләр белән гастрольләрдә йөргән, Әгерҗеләргә кадәр барып чыккан. Үзе эшләгән «Коммунист» газетасында «Татнаркомпрос каршындагы колхоз-совхоз театры районнарда» дигән баш астында зур мәкалә бастырып чыгарган... Хужа Шонқаров турында исә мондый юллары бар: *Исән калсын синең театрың, / Карт артистың – данлы Шуңкарың. / Тик ахрысы хәзер театрың / Аз уйный ул каһәр сукканың!*

Җәлил аны шигырьгә керткән икән, Шонқарның Минзәлә театрында урыны зур булырга тиеш бит инде!

Муса Җәлил артистлар белән концертлар куеп йөри, мандолинада уйный. Менә монысы – Хәдичә Сәлимова мандолинысы. «Бу мандолинада Муса Җәлил уйнады!» – дип сөйлә торган иде ул. Күргәнегезчә, Җәлиленең кул эзләре калган мандолина бүген дә түрдә эленеп тора. Шул елларда Казан художество училищесын тәмамлап, театрга Рәүф Халиков эшкә килә. Бу талантлы егетне Мәскәүгә югары сәнгать институтына җибәрергә теләләр, ә ул: «Юк әле, мин башта Минзәлә

театрына барам, театр рәссамы булып үземне сынап карыйсым килә», – ди. Элек бит фотографиялар юк чак. Казанда демонстрациягә Рәүф ясаган Сталин, Ворошилов, Калинин портретларын күтәреп чыга торган булганнар. Муса Җәлил Минзәләгә, Минзәлә кешеләренә багышланган шигырьләреннән китап чыгарырга уйлый. Минзәләдә фотограф таба алмагач, Җәлилинә Рәүф белән таныштыралар. Рәссам егет карандаш белән аның портретын ясый. Шагыйрь портретны үзе белән алып китә... Күрәсезме, Стенада – Муса Җәлиленең карандаш белән ясалган портреты. Бәлки, Рәүф Халиков ясаган портреттыр ул? Чөнки өлкән артистлар да аның Җәлил портретын ясавын сөйләләр иде. Муса Җәлил безнең артистларны фронтка озатыша. Ә үзе Минзәләдән киткәндә бөтен халык аның белән хушлашырга килә. «Сез мине шундый зурладыгыз! Үземнең солдат икәнәмне, шагыйрь икәнәмне батыр сугышчы итеп аклармын, рәхмәт!» – дип яза ул соңрак Минзәләгә юллаган хатында.

1939 елда Минзәлә театрына Мәскәүдә... автомобиль бүләк ителәр!

Бөтенсоюз колхоз-совхоз театрлары фестивалендә шулкадәр матур чыгыш ясый Минзәлә артистлары! Гастрольләргә гел үгезләр, атлар жигеп йөргән, Минзәлә театрын «Мөгезле театр» дип йөртә торган булганнар. Ә болар – автомашина алып кайта!

Халыкны утырып карарга өйрәткән театр да без! Авылларга барып төшәләр атларда, фатирларга урнашалар, клубларда эскәмияләр ясалалар. Бөрәңгә пешереп алып киләләр дә, шуның белән кләйләп рәтләр ябыштырып чыгалар, утыргычларга саннар тәзәләр. Һәм билет саталар. Халык гажәпкә кала. Алар моңа өйрәнмәгән. Председательдән тәртип саклауны да сорый әле артистлар. Шуны кызык итеп сөйләләр иде. Председатель иң арткы рәттә утыра, кулында – тал чыбыгы. Кем тәртип боза: «Әй, малай, тик утыр!» – дип, чыбык белән тамызып та ала.

Иң күңелгә тигәне – иртәгә артист фронтка китәчәк, ә бүген кич менә спектакльдә уйный. Ул сәхнәгә чыгып: «Мин иртәгә илне якларга китәм. Сугыш кырында ятып калсам,

онытмагыз, исән кайтсам – күрешербез», – дип, тамашачы белән хушлаша.

«Яптырмыйбыз театрың! Ирләр без сугышка моннан китте, кая кайтсын алар!» Театр артисткалары әнә шундый тәвәккәл адымга бара. Югыйсә 1941 елда, ирләр фронтка китеп беткәч, Минзәлә театрын ябарга җыенган булалар. Хатын-кызлар үзләре ирләр ролен уйный башлый, гастрольләрдәвам итә. Нәзифә апа Гайнетдинова сөйли: «Сәхнәгә бер хатын йөгерепп менде дә, син сылу башың белән спектакль уйнап йөрисең. Ә минем синең кебек улым әнә илне саклый. Ватанны сакларга барырга кирәк, ди. Ипләп кенә мыгымны кубарып, паригымны салдым да: «Апа, мин бит хатын-кыз, дим. Теге хатын елап җибәрде», – ди. Кешене ышандырырлык итеп ирләр булып уйнап кара әле!

Бераздан, яраланып, әле берсе, әле икенчесе кайта башлый фронттан. Сабир Өметбаев, Мөхит Кичүбаев, Габдулла Шәрифжанов, Мөхәммәд Зәйнуллиннар... Һәркайсы олы шәхес! Спектакльлар куя башлыйлар. Театр ипләп-ипләп яшәп китә.

Театр ул шундый җир...

Туфан абый Миңнуллин да Минзәлә театрына эшкә килә. Сабир абый белән якташлар булгач килгәндер, бәлки: икесе дә Кама Тамагы районынан бит. Һәм ул шунда беренче пьесасын – «Безнең авыл кешеләре»н яза. Сәхнәгә куярга Сабир абыйга мөрәҗәгать итә. Пьесаны укыйлар. «Мондый пьеса булмый, үзгәрт, менә болай эшлә», – дип өйрәтә Сабир абый. Аның тәҗрибәсе зур, Юныс Әминов, Хәй Вахит, Сәет Шәкүров кебек бик күп драматургларны әзерләгән кеше. Туфан Миңнуллинның да спектаклен сәхнәләштерә.

«Моңы язган егет менә монда утыра, ошамаса, аны кыйнагың дип әйтермен халыкка», – дип шаярта да әле Сабир абый. Туфан абыйның бу спектакле байтак уйнала, авылларга гастрольләргә йөриләр.

Сабир Өметбаевның юбилее унаеннан 2008 елның 8 ноябрендә Туфан Миңнуллин язып чыккан мәкаләдә шундый юллар бар: «... иң беренче адымнармын атлаганда, егылмасын дип, мине җитәкләүчеләр, соңрак тая-

нырга иннәрен куйган, кинәшләрен биреп үстергән, хәтта үсендергән, язганнарымны дөньяга чыгарып, танылырга ярдәм иткән кешеләр күп булды янымда. Шуларның берсе якташ абым Сабир Өметбаев иде. Һәм татар театры хезмәтләрен барлаганда, аның алтын баганаларын тәшкил иткән шәхесләрнең исемнәре арасында беренчеләрдән булып хаклы рәвештә Сабир Гаделҗан улы Өметбаевны да атарга кирәктер», – дигән. Татар халкының намусы булып танылган Туфан абый тарафыннан режиссерыбызга бирелгән менә бу зур бәһа безнең өчен бик кадерле.

«Галиябану» белән Мәскәүләргә яулау – үзе бер вакыйга! 1956 елда Сабир абый Мәскәүгә барып, ГИТИСтан Мулланур Мостафинны үзе алып кайта, ижади эшчәнлегенең башлангыч чорында гел ярдәм итеп тора. Мулланур Мостафин «Галиябану»ны куя. Халык шулкадәр күп була! Атлы милиция саклый хәтта! Спектакльгә керер өчен тәрәзәләргә ватып бетерерлек булгач соң... Нәсимә апа Жһаншина сөйли: «Галиябану» бара, ди. Хәлил үлдә. Шунда зал дулкын, диңгез кебек шау итте! 14 яштән сөешеп, дип, мин Хәлил-Әнвәргә капландым. Тыным бетте, тын аламыйм, күземә яш тыгылды, сүз әйтә алмыйм! Жырларга репетиция ясатырга булышучы Александр Ключарев та шунда. Оркестр утыра, андагыларның күз карашын тоям. Халык та миңа кушылып тып-тын калган. Белмим, бәлки, ул өч секунд булгандыр, бәлки, биш секунд-тыр... Шуннан ничектер бөртөрле дулкын килеп бөрелдә дә, Хәлилдән башымны күтәреп, жырлап жибәрдем. Үз-үземне югалтып, актер буларак образдан чыгып, онытылып алуым халыкка шулкадәр көчле тәэсир итте!..

Ә 1957 елда инде «Галиябану»ны Мәскәүгә Татарстан әдәбияты һәм сәнгате декадасына алып баралар. Шуннан соң 1957 елда Нәсимә апа Жһаншина «Галиябану»ны, «Язылмаган законнар»ны уйный, ул – театрың героинясы. Аңа РСФСРның атказанган артисты исемен бирәләр, Хәдичә апа Сәлимова да шул мактаулы исемгә лаек була. «Театральная жизнь» журналында да язып чыгалар. Театрга Минзәлә татар дәүләт драма театры дигән исемне

бирәләр. Әнкәй сөйли торган иде (ул күп еллар клуб мөдире булып эшләде): «Авыл уртасында зур радио бар, аның тавышы бөтен тирә-якка яңгырый иде. Шушы Мәскәүдә уйнаган Минзәлә театры спектаклен турыдан-туры тапшырдылар. Халык урамга чыгып, тын да алмый тыңлады. Спектакль барганда әллә ничә тапкыр кул чаптылар. Әйбәт үткәне без гади авыл халкына да аңлашылды».

«Театр ул шундый жир – анда салкын танау белән йөрмәгез. Без, артистларның сәхнәдә сөйләгән сүзен саңгырау ишетсен, суык күрсен!» – ди торган булган Сабир абый. Ул жаны-тәне белән театрга бирелгән кеше иде. Хезмәтләрен аңлатып кына да бетерерлек түгел.

Сабир Өметбаев – Г. Тукай премиясе лауреаты. Ул 1960 елда ук шул зур бүләккә лаек була! Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, «Почет билгесе» ордены кавалеры.

Минзәлә театрың гаиләләр театры дип йөртәләр. Моңың үзенә күрә сәре дә бар. Чөнки ул артистларны – театрга килгән яшьләргә парлаган. Бу егет белән менә бу кыз яшәргә мөмкин, дип, сәхнәгә икесен парлап куя да, фатирга да бергә кертә аларны. Ирләргә эш куша: сез утын ярасыз, кар көрисез, су ташыйсыз. Хатын-кызлар, сез ашарга пешерәсез, ирләрнең керләрен юасыз, сәдәфләрен тагасыз, ди. Менә шулай, ипләп-ипләп, бөтенесен парлап бетергән ул. Бездә бүген дә шул дәвам итә. Бездә шундый күп парлар!

Безнең артистлар гастрольләрдә житмешәр көн кайтып керми йөргән. Мин килгәндә дә әле жәйге гастрольләр 50–60 көнлек иде. Гадәти гастрольләр 24 көн дәвам итә. Артистлар чыгып китә, балаларын калдырып жир юк бит инде. Жәй көне балалар үзәбез белән йөри, кыш көне инде кечкенәләргә генә үзәбез белән алабыз. Мәктәптә укыганнары кала... Шушында йөргән вакытта Рәбига апа белән Мөхит абый Кичүбаевларның өч айлык балалары үлә. Юл кырыенда жирләп китәләр – уйнарга кирәк, спектакльне өзәргә ярамый... Ания апа Фәттахова сөйли торган иде: «Баланы калдырып чыгып киттем гастрольгә. Кайттык: чәчләре житкән, мине танымый бала, елый, «апа» дип әйтә. Мин елыйм, бала

■ Хәбибулла Ибраһимов. «Башмагым». Режиссер – Сабир Өметбаев. 1970 ел.

елый...» Ә Нәсимә апа болай искә ала: «Декреттан чыктым, киттек гастрольгә. Колхоз атлары бер-бер артлы тезелешеп бара, без – чаналарда. Бездән артта барган ат саламга сузылды да, бала төртә башына эләкте, ат башын алуы булды, бала төгәри-төгәри төшеп китте дә чак-чак бәке читендә туктап калды».

Иң бәхетле актрисадыр мин!

Безгә Мөшөгә мәктәбендә укыганда ук сәхнәгә җенә кагылган иде. Бертуктаусыз монтажлар куябыз. Ата-аналар жыелышы шунсыз үтми дә. Әнкәй клубта эшлөгәч, спектакльләрдәге бала рольләрен дә мин башкарам. Өйдә «Казан утлары», «Азат хатын», «Агыйдел» журналлары алдырабыз. Аларның төпләмәләре хәзер дә верандада саклана. Әнкәй интернатта да эшләп алды. Шуңа журналларны алып килеп кычкырып укый иде. Укырга шуннан кызыксынып киткәнмендер. Әнкәй берәр әсәргә укый да берәз, кызык урынында гына өзеп, калганын үзегез укырсыз, ди. Аннары эчтәлеген сөйләтә. Шуңа бер әйберне без фәлән бала төрлебез төрлечә сөйлибез. Сөйләү куәсен, мөгаен, шулай үстергәннәрдер.

Минем чәчләрем бик озын иде, әнкәй шуларны чигәләп үрә, шуңа арада да Фатих Кәримнең «Идел бөркетен», Муса Җәлилнең «Джим» поэмасын

■ Зәйни Шаһиморатовның «Дәһшәтле минутлар» спектакленнән соң. Икенче рәттә сулдан уңга өченче – автор Зәйни Шаһиморатов.

сөйли – Жәлил шигырьләрен бөтенесен яттан белә! Такташның «Гасырлар һәм минутлар»ын мин дә ятладым. Безнең авылда сәхнәдән шигырь сөйләү модада иде! Смотр концертларында әнкәйнең энесе Радик белән биибез, мин шигырьләр сөйлим.

Тугызынчы класстан соң агитбригадада да чыгыш ясап йөрдем әле. Минзәләдән Лиза апа Әхмәтгалиева – Мөшегегә, әнкәй янына кайткан. Махсус мине агитбригадага чакырырга! Педучилище, медучилище балалары белән жәй буге авылларда концертлар куйдык. Миңа бирелгән чөгөндөр жире дә эшләнми калды... Житмәсә, акча да түләделәр әле без артистларга! Шуңа акчага беренче бүләгем итеп әбкәйгә бик матур күлмәклек белән яулык алдым, сөңлем Рәмилгә курчак бүләк иттем. Тугыз-унны Симәк мәктәбендә укыдык. Давыл булып барып кердек без, Мөшегеләр, Симәк мәктәбенә! Сездән дә яхшы кеше юк, дип үсәндерделәр безне. Мөшегедә дә, Симәктә дә укытучылар бала-чаганың дәрәжәсен күтәрә белә иде! «Синсез булмый! Моңы син генә эшли аласың!» – дип, юмалый-юмалый эшләтәләр иде безне. Унынчыны бетергәч, Минзәлә мәдәният йортына эшкә чакырдылар. Агитбригадада чыгыш ясап күрсәткәч соң! Бер ел эшләдем анда. Акча жыйдым, өс-башымны карадым, сценарийлар язарга өйрәндем.

Урамда театр артистларын күрсәм аһ итәм! Аларның киенүләре! Безнең театр артистлары Казаннан махсус тегүчеләр чакыртып, үзләренә киёмнәр тектереп, Минзәләдә үзәнә бөртөрләр булып йөриләр, әллә каян аерылып торалар иде! О-о! Фәлән артист минем белән исәнләшеп китте, дип, горурланып йөрибез!

Аннары Алабугага культура-агарту училищесына киттем. Анда да спектакльләр куя идек. Укып бетергәндә Минзәләдән запрос килде. Үземне жырлый белмим дип йөрим. Ничек инде жырлай да белмәгән килеш Минзәлә театры актрисасы булайым, дим. Практиканы Мамадышта үткән идем, тоттым да шунда киттем. Өч ел халык театрында режиссер булып эшләдем. Шуннан Минзәләгә килеп: «Рәзилә, син бит инде үзөбезнең кыз. Әйдә инде безгә!» – диләр.

Кич Мамадыштан эштән киттем, иртән Минзәлә театрына эшкә чыктым! Берничә көннән инде гастрольләргә дә китеп бардым! Шуннан бирле инде театрда. Мин бит жырламыйм, дип, куркам үзем. Рөстәм Фатыйхов дигән режиссер, Мәскәүләрдә укып кайтып, безгә килде. Миңа роль бирә. Рәфкәт Кәраминә «Яратуың чынмы?» спектаклендә Сиринәне уйнарга кирәк. Жыры да бар. Мин жырлай белмим бит, дим.

«Синең бит тавышың сопрано, сөңлем». Спектакльгә көйләр язган Ренат Гобәйдуллин мине жырлатып карагач, шулай диде. Нишләп кешегә кушылып жырлай алмыйм, дисәм, тавышым югары икән бит! Аннары Илдар Юзеевның «Соңгы төн» пьесасында – Таң кызын уйнадым. Бик матур роль! Шундый матур спектакль! Һәм бик матур жыры да бар! Мирсәет Яруллин көен язды. Бер кичәдә Мирсәет абый фортепиано артына чыгып утырды. Ул уйнап, мин «Таң жыры»н жырладым. Минем өчен зур дәрәжә булды ул.

Гел жырлы спектакльләр китте минем. Режиссер Фаил Ибраһимов килгәч, «Зәңгәр шәл»не куярга йөри. «Кем Мәйсәрә булып икән? Мин түгел инде, кая, мин алай жырлай аламын!» – дип йөрмәкчә үземчә. Актеры гастрольләргә баргач, музыка мәктәбендә безнең кызларны жырлатып карадылар. Мәйсәрәне шушы кызың жырлай алып, дигәннәр Фаилгә.

«Зәңгәр шәл»не уйныйбыз. Булат белән Мәйсәрәнең очрашу күренеше. Фаил тимәрдән ике күпәр эшләде. Бер яктан Булат йөгереп менә, икенче яктан – мин. Күпәрләр туры күпәргә әйләнә, ара ерак. Килеп, инде күрешәбез дигәндә, күпәр ачыла, сәхнә белән ике арада бушлык кала. Шуннан Булат минем янга сикергә тиеш. «Сикер! Сикер!» – ди артистлар. Аны бөтен артистлар чыгып карый иде. Спектакль барганда да, репетицияләргә вакытында да. Һәм ул сикерә! Астан караганда бөркет очкан кебек күренә. Шундый матур күренеш! Караңгы чокыр өстеннән очып сикереп, егылмас өчен мине кочаклап ала! Шундый сагынышканбыз кебек күренә тамашачыга.

Артистның мөмкинлекләрен ачу – режиссерның зур табышы ул. Гел шундый режиссерлар туры килде! Дамир Сиражиев, Фаил Ибраһимов, Байрас Ибраһимов, Илсур Казакбаевлар... Иң бәхетле актрисадыр мин! Әсәр әйбәт булмаса мөмкин түгел иде, чөнки режиссерлар артистның жанын ачып салалар. «Өч аршын жир»дә мин – Шәмсегаян, Рөстәм – Мирвәли. Фаил аны шундый итеп куйды: бөтен жанны актарып итеп уйнадык без. Аның рәхәтлегә! Ул чактагы рәхәтлек хисе миндә хәзер дә бар. Байтак әй-

берләренә шул хисләр өермәсен кушып уйнарга тырышам. Спектакль бара. Рәстәм тегермәндә хатын-кыз турында сөйли. Ул сөйләгәндә чәчләр үрә тора, аркадан тир бәрәп чыга. «Сез беләсезме соң хатын-кызның төмен?...» – дип сөйләп китә... Көчле артист, шәп жырчы иде ул! Безгә гел төп рольләренә парлап уйнарга туры килде.

Театрга мин кирәк тә түгелдер, әмма театр миңа кирәк! Театрга, бәлки, әллә нәрсә дә бирә алмаганмындыр, әмма театр миңа шулкадәр күп әйбер бирде! Акыл утырттым. Кешеләр белән аралашырга өйрәндем. Күпме язучылар, рәссамнар белән эшләргә туры килде! Сара апа Садыкова белән аралашу, бергә чәйләр эчеп утыру, аңа йон носкилар бәйләп бирү – минем өчен үзе зур әйбер!

Ашка барган кебек барам мин эшкә. Иртән торам, киенеп-ясаңып, читекләремне киеп, ипләп кенә эшкә төшәм. Бер кырык минут иртәрәк чыгам. Чөнки урамда әле бер унлап кеше белән сөйләшсәм бар. Больница урамында торабыз, анда авыл кешелә-

ре күп килә. Театр, артистлар турында сорашалар. Бу артистның хәле ничек? Спектакль белән кайчан безгә киләсез? Үзең ни хәлләрдә? Бу кызыгыз шәп уйнады! Бу егетегезне шунда күрдем... Менә шулай дип хәл белә тамашачы.

Яратып, бөтен жанымны биреп эшләдем шушы театрда. Шушында пенсиягә чыктым. Әгәр кирәк түгеллегемне сизсәм, бер көн дә тормаячакмын. Кемгәдер жәфа булудан, артык булудан куркам, гомергә курыктым. Мин кирәк булып яшәргә яратам. Театрда нинди эш булса да, йөгәрәйөгәрә эшлим, сценарийлар язам, чаралар уздыруда катнашам. Ниндидер чара итеп кенә түгел, халыкны «ам» итеп ала торган әйберләр эшләргә яратам. Менә Минзәләдә театрлаштырылган Сабантуй уздырдык. Ул Ислам дине кабул ителүнең 1100 еллыгына багышланган иде. Өч кораб эшләттек. Ибн Фадланны, бөтен ханнарны керттек. Ибн Фадлан нинди хат тапшырган, нигә илче булып килгән, аны кем чакырган – һәммәсен исәпләп, шуны мәйданда күрсәттек. Китте көймә: керә

бөтен зал! Зур мәйдан булып көймәләр йөзеп керә!.. Искиткеч тамаша булды ул!

Өч бригада елга 590 спектакль уйнаган чаклар бар иде. Кайтып та кермәдек. Бу театр безгә бик кадерле. Сабир абыйлар, Хәдичә, Нурия апаларны күрдек. Ветераннарны жыеп, хатын-кызларга ак мамык шәлләр бүлөк иттек, ир-атларга түбәтәйләр кидердек. Гаяз Исхакийның «Сөннәтче бабай», «Остазбикә»сен куйдык, Г. Исхакий премияләрен алдык. Төркияләрдә, Мәскәүләрдә, Кырымнарда чыгышлар ясадык. Бәби-театрлар оештырабыз, мәктәп театрлары фестивалә уздырабыз. Балалар өчен аерым спектакльләр әзерлибез.

Электән үк данлыклы театрыбызның дәрәжәсе югары. Иң күп йөрүче театр – без. Тирә-яктагы тамашачыны әзерләп, Казан театрларына жибәрүчеләр дә – без. Минзәлә театрын карап үскән тамашачы әзерлекле булып башкала театрларын да карый. Моның белән горурланабыз.

Фотолар: театр архивынан.

RESEDA ODOR®

RESEDAODOR – тән тиресен профессиональ рәвештә һәм өйдә тәрбияләү, яшарту өчен булдырылган молекуляр косметика бренды. Составында актив ингредиентлар концентрациясе югары булу исәбенә бренд бик эффектив һәм куркынычсыз санала: бу – лабораторияләрдә һәм дерматологик тестлар ярдәмендә расланган.

RESEDAODOR – Франция һәм Россия лабораторияләрендә иң алдынгы технолог-фармакологлар тарафыннан эшләнә. Инновацион технологияләр һәм инновацион ингредиентлар куллану аларга бик кыска вакыт эчендә көтелгән нәтижәгә ирешергә мөмкинлек бирә.

RESEDAODOR – агрессив компонентлардан, буяулардан һәм ароматизатордан бөтенләй баш тарту дигән сүз ул.

RESEDAODOR – тән тиресе һәм чәчләр белән бәйлә төп проблемаларны хәл итү өчен булдырылган бренд. Продукцияне кулланды бернинди катлаулыклыр юк, ул күпфункциональ, тиз арада көткән нәтижәгә ирешергә мөмкинлек бирә.

8-987-232-08-88

8-900-328-10-91 www.resedaodor.com

Реклама

*Мин үги эти белән үстем!
И-и, һәркемнең дә минеке кебек
матур балачагы булса икән әле
ул. Юк, балалар үги эти белән
үссен дип әйтүем түгел. Һәр ба-
ланың да балачагы тигез гаиләдә,
бәхетле, истә кала торган булсын
дип кенә сүз катуым. Нәкъ тә менә
минекә кебек.*

Үземне беркайчан да кимсетелгән үги бала итеп сизмәдем. Әтием мине энем белән тигез күреп яратты. Аның яратуын үсә төшкән саен, ныграк сизә бардым. Эти кебек сабыр, һәр сүзен уйлап әйтә, беркемгә дә каты бәрелми торган бала жанлы кешеләр бу дөньяда сирәктер ул. Чит баланы үзенекедәй кабул итә алу һәркем дә булдыра ала торган гамәл түгел. Аның өчен бик күп күркәм сыйфатларга ия булу кирәктер. Минем эти кебек! Миңа эшлэгән яхшылыкларына исән чакта һәйкәл куярлык кеше иде ул... Тик аяусыз язмыш моннан 16 ел элек бездән әтибезне тартып алды. Инде менә 16 ел без энем белән ярты ятим – «әти» сүзен әйтүдән мәхрүм булып яшибез.

Хәтеремдә әле: минем студент булып Казанда укып йөргән чаклар. Котлы Бөкәштән туры Казанга китүче автобус авылга сәгать 6:00–6:30 ларга килеп житә. Шул автобустан калсаң, эшләр харап. Авылыңнан китә алмый калуың ихтимал. Бу инде укуыңа соңга калу ыңа түгел, «попутка»ларга күчеп утыра-утыра – гүр газабы кичерү дигән сүз. Тышта күзачкысыз буран. Ике кулда – әниң күчтәнәчләре белән шыплап тулган күтәргесез авыр сумкалар. Юлга салган кар көртләрен ерып, битләргә бәрәп искән салкын жылга каршы эти бара, аның артына ышыкланып, көч-хәл белән мин атлыйм. Тукталышка кадәр юлы да шактый ерак. Авылны чыгуга, сулга таба юл ферма аша үтә. Бурансыз көнне дә кечкенә генә бер сукмактан гыйбарәт булган юлның әсәре дә калмаган. Ә миңа китәргә, тукталышка кадәр ничек тә барып житәргә кирәк! Эти, бер мизгел туктап, әле миңа, әле сумкаларга карап торды да, билдән кар ерып 10–15 метр араны үтте. Аннан кире борылып килеп: «Бир сумкаларыңны, кызым, миннән калма», – дип,

үзе ерып ярган юлдан алып китте. Шулай юл яра-яра, авыр сумкалары тотып, тукталышка кадәр чыгарды.

Жылы автобуска кереп утыргач, итекләргә кереп тулган кар да эреде, аяк-куллар да жылынды. Миңа рәхәт. Әтигә әле билдән кар ерып шул юлларны кабат үтәргә туры килгәннен уйлап куям да күзгә яшьләр килә.

Хәтердә калган, хәзер искә алган саен йөрәкләргә чөметтереп куя торган мизгелләр күп булды. Бәрәңге белән итне эти кебек итеп кыздыра белгән кешене күргәнем юк әле минем. Гади генә ризык кебек юкса... 53 яшендә тормышның ямен, ашы-бызның төмен алып китте ул.

Бүгенге әтиләр бөтенләй башкача. Ни дисәң дә, замана балалары. Дөнья куып, матур яшәү өчен омтылып, күп тырышырга туры килә. Өйгә кунарга ыңа кайткан чаклары да булгалый. Шуңа да әтибезнең ялын көтеп алабыз без. Улыма бигрәк тә тансык әлегә яллар. Кул арасына керә башлагач, эти белән улның уртак шөгыльләре дә барлыкка килде. Балыкчылар алар минем. Жай чыккан саен балыкка йөриләр. Миннән әзме-күпме серләре дә бар бугай. Гомумән, улым белән бәйле мәсьәләгә карата соңгы сүзне әтисе әйтә бездә. Шулай булганга шатланам ыңа. Гаиләдә эти сүзе тиешле урында, тиешле вакытта һәм тиешле тонда әйтелергә тиеш дип саныйм.

Гүзәл ХӘБИБУЛЛИНА,
Балык Бистәсе районы,
Корноуково авылы
Мәданият йорты мәдире.

*Туган йорттан, туган
туфрактан мәңгелеккә
аерылуның никадәр газап-
лы булуын үз башыңнан
кичкәннәр генә беләдер.
Түбән Кама ГЭСы төзелү
уңаеннан юкка чыгарылган
22 авылның берсе – Актаныш
районының Татар Әжбие авылы
халкы да менә шундый аянычлы
язмышка дучар булды.*

Су басу зонасына элгү сәбәпле, авылны күчерергә дигән карар 60 нчы елларда ук кабул ителә. Авыл халкы чит жирләргә китәргә теләми.

Халык күченмәгәч, андагы сигезьеллык мәктәпне ябалар. Укучы балаларны автобус белән Дербешка поселогындагы рус мәктәбенә йөртәләр. Артка юллар ябык икәннән аңлап, халык акрынлап күченә башлый. Авыл зиратының берсе күчерелә, икенчесенең койма, ташларын ботарлап алып китәләр.

1970 елда 470 йортлы авылдан 73 хужалык кына яшәп кала. 1978 елда исә нибары 186 кеше... (Чагыштыру өчен: 1922 елда гына да авылда 2120 кеше яшәгән). Ә инде 1980 елга авылда беркем калмый... Кама ярында урнашкан оҗмахтай табигатьле: уңдырышлы басу-кырлары, жиләкле болыннары, аккошлы, кыр үрдәкле, балыклы күлләр булган искиткеч матур, зур авыл 8–10 ел эчендә юкка чыга. Ил картасында аңа нокта кадәр дә урын калмый...

Колхоз рәисе булган әтием Мансаф Гыйлемжан улы Гыйлемжановны 1968 елда Актаныш районы Башкарма комитеты рәисе урынбасары итеп эшкә чакыралар. Без гаиләбез белән Актанышка күченеп килдек. Әти авылдашларны чит жирләргә күчерүгә җаваплы кеше буларак, аларга мөмкин булганча ярдәм итәргә тырышты.

1992 елның июненнән башлап авылдашлар туган авыл жирлегендә очрашу уздыруны гадәткә кертәләр. Татәжбилеләр, язмыш тарафыннан илнең төрле читенә сибелсәләр дә, кендек каны тамган туган туфракны онытмыйлар. Уртақ тырышлык белән авыл зираты урынында 1997 елның 30 июнендә һәйкәл – кабер ташы куела.

1913 елны авыл мәчетен сүткәч, манарасындагы айны Сарапулдагы мәчеткә урнаштыралар. 2013 елда Сарапул мәчетенә яңа ай ясала, Татар Әжбие мәчетенең ае яңадан авылдашларына әйләнеп кайта. Туган авылның кадерле ае Кәндөлвләр гаиләсендә тарихи истәлек булып саклана. 2016 елның июль аенда Кәндөлв Әслах аганың алты улы үз көчләре белән мәчет урынына истәлек ташы – монумент куялар. Ерактан балкып, жирлектә кайткан авылдашларны үз янына чакырып тора ул.

Әслах аганың балалары – изге гамәл кылучы авылдашларыбызның күркәм традициясен дәвам итүчеләр. Һәр елны июль аенда авылдашларны туган жирлектә очрашуга җыйныйлар. Авылга багышланган җыр иҗат итү теләге дә шушы күркәм гаиләдән башланды. Мин бик теләп җыр текстын язарга алындым. Минзәлә районы композиторы Рәстәм Әхмәтханов шигырь юлларын көйгә салды һәм матур итеп башкарды да.

Чираттагы очрашу башка еллардагы кебек авыл мәчете урынында, монумент янында – Митау күле буенда узды. Анда алтмышка якын авылдаш җыйналды. Очрашу монумент янында азан әйтү белән башланып китте. Намаз укылды, гүр ияләре булган дин кардәшләребез рухына багышлап дога кылынды. Очрашуның бу өлешен шушы авылда туып-үскән, хәзер Ижауда яшәүче Илдар хәзрәт Мирза улы Гәрәев оештырды.

Очрашуга кайткан иң өлкән авылдаш – 92 яшьлек Фәйрүзә апа булды. Татар Әжбиендә яшәп, мәктәптә татар теле һәм әдәбияты, тарих фәннәре укыткан, очрашуда катнаша алмаган 96 яшьлек әнием Сәлиха Әхмәтовага 65–70 яшьлек укучылары сәламнәрен җибәрделәр. Фигуралы шуу буенча Дөнья чемпионы Алиһә Заһитованың әтисе, Ижау шәһәрәндәге «Ирбис» хоккей командасының баш тренеры Илназ Нәсыйх улы Заһитовның да очрашуга кайтуы авылдашларга хөрмәтен белдерү иде. Илназ 1976 елда Татар Әжбие авылында Нәсыйх һәм Тәнзилә гаиләсендә дөнъяга килә. Авыл күченгәч, алар Ижауга барып урнаша.

Авылым жирлегендә күркәм очрашу мизгелләре дәвам итә. Авылдашлар балык шулпасы белән сыйланалар, гармун көенә без яшь чактагы җырлар башкарыла, гимнга әверелгән авыл җыры яңгырый...

Әйе, ятып еларлык нигез ташы да юк, «жаны» да юк туган авылымның. Авылдашлар белән очрашу күңел яраларын дәвалый, сагынуларны берәзгә баса, сагышларны оныттыра, йөрәккә сихәт бирә.

Вәзилә ЧИНАЕВА
(ГЫЙЛЕМЖАНОВА).
Актаныш.

Жәй көне туган авылыма кайтып, зиратларны карап, авылдашлар белән күрешеп, балачак сукмакларынан атлап килергә уйладым.

Авылыбыз бик еракта, Башкортстан чигендә үк булса да, юллар яхшы, автобуслар, «ГАЗель»ләр йөрәп тора.

Ни генә дисәк тә, юлда йөрүләр элеккеге кебек кыен түгел инде. Казан–Уфа автобусына утырып кына кайтасың да, авылың янында төшөп каласың. Асфальттан йөз метр атлауга инде төзек урам буйлап туган йортка ашыгасың...

Тик Казан автовокзалында бөтен хыяллар чәлпәрәмә килде: Уфа автобусында урыннар булса да, 350 чакрымдагы авылга кадәр билетлар сату каралмаган икән. Бер шәһәрдән икенчесенә, ягъни Уфага кадәр аласың гына утыра аласың, диделәр кассада. Бик кызык була инде: бер мең сум урынына ике меңгә түләп билет аласың да – ярты юлда төшөп каласың! Моннан берничә ел элек зур автобусларга утырып, сөенә-сөенә кайта идек авылга. Ә хәзер ничек кайтыйм, дип баш ватарга кирәк. «ГАЗель» автобуслары сәгәт саен йөри ике башкала арасында, диләр. Ләкин аңа элгү өчен билетны онлайн алырга кирәк булып чыкты. Безнең ише өлкән яшьтәгеләр аның тәртибен дә беләп бетерми, кассадан билет алып өйрәнгәнбездә бит. Күпләрнең үз машиналары, кайту буенча бернинди проблема юк кебек. Транспорт министрлыгында да шулай уйлыйлардыр. Ә мин, «попутка»га чыгып карыйммы, Чаллы автобусына утырып кайтып, аннан тагын үзбезнең якка йөрүче автобусларны каравылларга, әллә Минзәлә чатында тагын шул якка үтүче машиналарга кул күтәрәп торырга, дип баш ватам.

Дания ФАЗЫЛОВА.
Казан.

*Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтеп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур., 2.
e-mail: ssuim@yandex.ru*

ҮЛЧӘҮЛӘРЭ БАРМЫ МӘХӘББӘТНЕН?!

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

– Илшатны югалтуны бик авыр кичерде ул. Бер ел яшәмәде дә бугай... Бу югалту белән берничек тә килешергә теләмәде, моңа ышанмады. Хәзер нишләргә соң миңа, дип аптырады. Илшатсыз тормыш була алмый кебек тоелды аңа... Мин бу тарихны, әлбәттә, Гөлфиянең үз авызыннан тыңларга теләгән идем. Без аның белән очрашуларны гел күчердек, ә аннан ул: «Юк, булдыра алмыйм...» – диде. Гөлфия хаклы: хатирәләрне барлау – яраларга кабат кагылу белән бер... Аларның мәхәббәт тарихын сөйләргә миңа Илшатның әнисе Роза ханым, туганнары булышты.

Гөлфияне сөөндерергә, аңа бүләкләр алырга ярата иде Илшат.

Фото: Анна Арахамия

Роза ханым Садикованың исеме Кама аръягы районна-
рында күпләргә таныштыр. Иң беренчеләрдән булып
Түбән Камада шәхси нотариаль конторасын оештырып
жибәргән кеше ул. Татарстан Республикасы нотариаль
палатасының вице-президенты булып торган, Татар-
станның атказанган юристы дигән мактаулы исемгә
ия. Тик безнең сүз аның яраткан һөнәре турында
түгел шул әле. Телдән дә, уйдан да китмәгән улы
Илшат турында.

– Үткәннәргә борылып карагач, тагын да ныграк
аңлыйсың: Илшат яшәргә ашыккан безнең. Аңа бөтен
нәрсәне белергә, күрергә, һәр яңалыкның эчендә кай-
нарға кирәк иде. Чит илгә укырга чыгып киткәндә аңа
нибары 15 яшь иде. «Кызганыч, мәктәптә инглиз теле
укымадыгыз, Англиядә белем алу мөмкинлеген бар
менә», – дип, болай гына кайтып әйткән идем. Ә ул
кай арададыр репетитор табып, ай ярым эчендә телне
чарларга өлгерде һәм китеп тә барды. Оксфордта укы-
ды, башта тел өйрәндә, аннан колледжга керде.
Монда мәктәптә чакта ук футбол белән шөгыльлән-
де, Англиядә дә аны колледж командасына алдылар. Әмма
бер уен вакытында тезен авырттырды. Футбол да уй-
ный алмагач, кайтам дия башлады. Китәргә ничек
омтылган булса, кайтырга да шулай ашкынды. Сагына
иде, билгеле... Укуын Мәскәүдә, экология колледжында
дәвам итте. Колледж исемненнән инглиз телендә чыгыш
ясарга Америкага жибәрделәр. Майами газеталарының

берсенә язып чыкканнар, бу мәкалә минем турында,
дип алып кайтып күрсәткән иде. Берсендә без аның
белән икәү урманга бардык. Ул шунда һәр ағач, һәр
үлән турында шулкадәр мавыгып сөйләде – шаккат-
тым. Бу аның һөнәре икән, дидем. Әмма укуын
тәмамлаганда ул: «Мин юрфакка керәм», – диде.
Үзе шулай хәл итте. Керде! Бер ел укыгач, кайтты да:
«Мин армиягә китәм!» – диде. «Укыган жирдән алмый-
лар лабаса...» – димәкче идем, шунда ук туктатты:
«Әнием, каршы төшмә, мин инде хәл иттем», – диде.
Китте! Әйткәнәмчә, яңалыкка омтылу көчле иде
аңарда. Бик эрудицияле кеше иде: нәрсә турында сүз
чыкса да, аңа кушыла, фикер әйтә ала иде.

Ике ел армиядә хезмәт иткәннән соң кайтып укуын
дәвам итте. Соңгы курста укыган чагы иде. Май бәй-
рәмендә мин аның янына Мәскәүгә бардым. Дипломын
инде язып бетергән. Бергә укып чыктык та, ул аны
диплом житекчесенә тикшерергә биреп калдырды,
үзе исә Испаниягә ялга китеп барды...

Фажига шунда – Испания отелльләренен берсендә
була. Абыйсының балалары белән бассейнда әвәрә
килгән Илшат аларга суга сикереп күрсәтмәкче була.
Һәм башы белән бәрелә... Муен сөягә сына...

Бу хәбәрне ишетүгә Роза ханым юлга кузгала.
Илшат яткан госпиталь сукмагын таптау башлана:
реанимациягә иртән – бер, кич тагын бер сәгатькә
кертәләр. Улы комада... Аның инде аякка баса алмаяча-
гын табиблар килүгә үк әйтә. «Могжиза булырга мөм-
кин бит?!» – ди ана өметләнеп. «Сез нәрсә белергә тиеш
булсагыз, без инде барысын да әйттек...» Чит-ят жир
булу өстенә тел белмәү бар бит әле! Әмма Аллаһы
Тәгалә аңа ярдәм итәрдәй яхшы кешеләренә атлаган саен
каршысына чыгарып тора. Россиядә, Санкт-Петербуркта
укып кайткан – русча белгән бер табиб табыла
госпитальдә. Роза ханым белән бер отелльдә туктаган
украиннар – ирле-хатынлы бер пар күп вакыт
тәржемәче ролен үз өсләренә ала. Отелль хужасы
хәсрәтеннән кара көйгән ананың көн саен кереп хәлен
белешә: «Улыгыз бүген ничек? Алга китеш бармы инде?
Сезгә ничек ярдәм итик?» – ди. Ул Роза ханымны
отелльдә бушлай тотта, хәтта ашау-эчү өчен дә түләү
алмый. Соңрак аларны аэропортка да үзе озата.

Һәр көне бер гомер булып тоелган бер ай...
Ниһаять Илшат күзләрен ача!

– Мине таныйсыңмы? – ди әнисе куркып кына.
– Әлбәттә, танийм, әнием. Син бит һәрвакыт яным-
да булдың...

Соңыннан сөйли: комада ятканда ул үзен гел каядыр
йөргән итеп тойган икән – поездда, автобуста, машина-
да... «Ә син, әни, гел минем белән булдың», – ди ул.

Илшат ул үз дигәнәнә ирешә торган кеше иде – гел үзе салган юлдан йөрде.

– Аңына килгәч, Илшатка операция ясадылар. Инде өйгә кайту турында уйларга кирәк иде... Тик аны санитар самолетта гына алып кайтып була иде. Коллегаларыма рәхмәт, алар булышты ул чакта... Мәскәүдә аэропорттан «Ашыгыч ярдәм» машинасы безне туп-туры клиникага алып китте. Комада булган кешеләргә трахеостомия ясыйлар: Илшат та әле махсус көпшә аша гына сулый, пышылдап кына сөйләшә иде. Иң беренче сөенеч – аның мөстәкыйль сулай ала башлавы булды. Үз хәлен аңлай иде ул, әлбәттә. Аңлау – бер нәрсә, тик кабул итү... Ул катлаулы чорны да уздык. Аны узарга кирәк иде... Дәвалаудан бигрәк, Илшатның хәлен азы-күпме жиңеләйтү мәсьәләсе тора иде алда. Бер тормыш рәвешеннән икенчесенә – менә мондыена күчү коточкыч катлаулы... Ул арада дөүләт имтиханнары житте. Олы улым да юрист минем, имтиханнарда абыйсы Рәшит эзерләде аны. Коляскага утыртып алып бардык. Барысын да «бишле»гә тапшырды. Соңрак Илшат үз һөнәре буенча эшләде – онлайн-консультацияләр уздырды.

Тормыш бер эзгә төшә дип әйтү дәрәс булмас, ул – дәвам итә. Дикүль сәламәтләндерү үзгәнә йөри башлагач, Илшат беренче тапкыр әнисенә Гөлфия турында әйтә. «Аны күрәсем килә...» – ди.

Гөлфия белән алар Чалпыда – әнисенәң туган авылында танышалар. Жәй көне була бу. Кибеткә озын буйлы, чибәр бер егет килеп керә. Гөлфия барысын да күрергә өлгерә: аның өстендәге ак күлмәген дә, үзүзен тотышын да, елмаюын да... Тик кыз гына түгел, санаулы мизгелләр эчендә егет тә күпне күрергә өлгергән икән. Нидер алып кибеттән чыгып барганда ул кинәт кире борыла һәм сатучы кызга: «Ә мин сезне кичкә кафэ эчәргә чакырыр идем», – ди... Авыл жире өчен шундый көтелмәгән тәкъдим була бу! Әмма Гөлфия егетнең бу тәкъдимиен тиз генә кабул итми әле. Ниһаять аңлашалар... Ул чакта Азнакайдан киткәндә Илшат: «Көт, мин сине тиздән кайтып алам!» – дип сабуллаша.

Һәм... югала! Ул чакта Гөлфия бары бер нәрсәне генә уйлай алгандыр: «Китте дә онытты! Вәгдәсендә тормады...» Язмый, шалтыратмый, номерын ничә жыйсаң да, телефоны һәрвакыт «не доступен»... Тәвәккәлләп, Илшатларның авылдагы туганнарына сүз катканда инде фажигаһан соң берничә ай узган була.

– Илшат Гөлфия турында сүз кузгаткан көннәрдә, авылдан Гөлфиянең дә аны эзләвен хәбәр иттеләр. Илшатның нинди хәлгә тарыганын жикергәннәр, билгеле... Чалпыга исә без әле бер елдан соң гына кайта алдык. Илшатка авыл һавасы кирәк дип. Ул инде коляскада, бик әйбәт «сиделка» да таптык – Азнакайга да

бергә кайттык. Без анда булганда төп йортка бөтен туганнар жыелды. Илшатның бу хәлендә Гөлфиягә күренергә куркуын белә идем, әлбәттә. Мин киткәч, туганнар аларны барыбер очраштырганнар...

Илшат белән Гөлфия күрешәләр һәм кавышырга карар кылалар.

– Алар өйләнешәбез дигәч, сеңлем Альбина белән Гөлфияләр өенә бардык. Ике әни кеше буларак, әнисе белән ачыктан-ачык сөйләштек. Икенче берәүләр булса, Гөлфиянең бу карарын ишеткәч, аңа кул селтәр, бу адымга барсаң, кызым дип тә әйтмиз, диярләр иде. Болар алай түгел! Булачак кодагы Гөлфиягә бер генә сорау бирә: «Хәзер риза булып, аннары кире уйламассыңмы, Илшатны авыр хәлдә калдырмассыңмы?» Гасимәгә караган саен шаккатам – шулкадәр зирәк хатын ул. Кода белән өч кыз үстәрәп, бөтен тормышларын аларга багышлаганнар. Гаҗәеп эшчән, дус, тату гаилә. Гөлфия дә төшәп калганнардан түгел: кыю, тәвәккәл, Илшат кебек үк мөстәкыйль, бик тырыш. Үз сүзен әйтә белә. Аңардагы ихтыяр көченә сокланып туймыйсың. Ә күңелендәге яратуның зурлыгын күрсәтә!

Никахлары да, туйлары да Мәскәүдә була. ЗАГСка гариза бирергә Гөлфия белән Роза ханым икәү баралар. Гаризаны бик озак алмыйлар: Гөлфиянең бу адымга үзе теләп баруына ышанмыйлар.

Бергә яши башлагач, Гөлфия иң элек: «Безгә «сиделка» кирәкми, Илшатны үзем карыйм», – ди. Карый! Бөтен барлыгын иренә генә багышлай: бу тренажердан соң кайсысында шөгыйльләнсәң, бу күнегүдән соң кайсын ясайсың – барысын белә. Бер ел Мәскәүдә яшәгәннән соң, андагы фатирларын арендага тапшырып, Чалпыга кайтып урнашалар. Алар күчкәнчә, Роза ханым яңа фатир алып, махсус проект буенча аны улына яшәргә уңайлы итеп көйли.

– Гөлфия килгәч, Илшатның тормышы үзгәрде, әлбәттә. Беренче урынга Гөлфия чыкты, мин арткарак чигендем. Сүз саен телендә хатыны иде: ул нәрсә әйтер, аңа ошармы, яратырма... Гөлфия каядыр барып килгәндә, Илшат янында мин яки сеңелләре калып торабыз. Бераз гына вакыт узуга, Илшат: «Бигрәк озак... Нигә һаман кайтмый икән ул?» – дип борчыла башлай. Аңарда яшәү теләге барлыкка килде! Минем дә инде улым өчен жаным тыныч иде. Карап тору да рәхәт иде аларга. Бер-берсен яратулары шундый сизелә иде. Көчле ярату иде ул! Шуңа ярату аркасында кушылдылар да бит алар... Икәү сөйләшәп туймыйлар! «Илшатның сөйләгәннән тыңларга яратам, ул бит шундый күп белә», – дия иде Гөлфия.

Бәхеткә күмелгән озын-озак биш ел була ул. Тренажерларда шөгыйльләнүнең нәтиҗәсе күренә – Илшатның бер кулы аз гына булса да хәрәкәтләнә башлай. Электроколяскасы белән үзе идәрә итә. Бер кул белән компьютерда эшли. Гел үзенәң чире турында укый: бу диагнозга кагылышлы бөтен яңалыклар белән танышып бара. «Медицина гел бер урында тормый, барыбер нәрсә булса да уйлап табачаклар», – дип өмет-

ләнә. Кызлары Лиананы өзелеп ярата. Башта әтисе белән икәү инглиз телендә санарга өйрәнәләр, аннары сүзләргә күчәләр. Укырга да инглиз телен тирәнтен өйрәтүче мәктәпкә бирәләр. Дәрәсләрне гел икәү әзерлиләр. Лиана бүген инде студент, киләчәген телләр белән бәйләгән икән, бу – әтисенең дә тырышлыгы... Алар беркайчан да дүрт стена эчендә бикләнеп утырмыйлар: машиналары Илшат өчен көйләнгән – утыралар да чыгып китәләр. Санкт-Петербуркта йөрөп кайталар. Илшаттагы яңа жирләр күрергә омтылу теләге Гөлфиягә дә күчә.

Ә аннары... Аннары Илшат кинәт авырып китә. Мәңгелеккә аерылганчы, аларга язмыш бүләк иткән тагын 40 көн бар.

– Казанда, Республика клиник хастаханәсендә ятты Илшат. Диагноз куя алмадылар. Гемоглобины кырыкка кадәр төшөп бетә, кан салып күтәрәләр. Аз гына тора да, тагын төшә. Шуның сәбәбен таба алмадылар... 40 көн буге тикшерделәр аны, нинди генә тикшеренү узса да, әйбәт, диделәр. Нәрсәдән дәваларга белмәделәр... Гөлфия табибларга гел бер сорауны бирде: «Ул бит яшәчәк?» 40 көн буена Илшат яныннан бер көнгә түгел, бер сәгатькә дә китмәде. Мин аны хәтта юынып килергә дип тә жибәрә алмадым – шундагы душта гына коенып чыга иде. Һәр көнне иртән нәрсәдер пешерәм дә яннарына барам. Инде Германиядәге бер клиника белән элементгә кергән идек, тик Илшатның хәле юлга алып чыгарлык булмады... Гемоглобины бөтенләй күтәрелми башлагач, реанимациягә күчерергә кирәк, диделәр. Без кичтән аның янына икәү кердек. Берәздән Илшат: «Әни, без икәү генә калсак ярыймы?» – диде. «Әлбәттә», – дидем. Гөлфия аның янында булганда ук Илшатның хәле авырайган. Табиблар: «Сез чыгыгыз инде», – дип сораганнар. Гөлфиядән соң озак тормаган инде ул, өзелгән. Әмма безгә бу хакта иртән генә хәбәр иттеләр. Телефонны мин алдым. Ул болай да гел кулда иде инде... Алар озак сөйләшеп тормый: «моргта», диделәр дә куйдылар. Бу хәбәрне ишеткән ул минутларны сөйләү түгел, искә төшерү дә авыр...

Роза ханымны ул чакта эш коткара. Әмма бит кичләр бар. Төн бар! Күзен йомса, Илшаты исән шикелле, ачса – юк. Бик озак улының «әни» дип дәшкән тавышы эзәрлекли... Бер ел буге Һәр көнне елауга йөрәге, билгеле, чыдамый. Операциядән соң гына: «Алга таба яшәргә кирәк», дигән уй белән килешә.

Ә Гөлфия... Илшатны алып киткән 11 сентябрьдә вакыт аның өчен туктап кала.

– Унбер ел булды менә... Исән булса, улыма быел 44 яшь тулган булыр иде... Илшатны искә төшерүгә хәзер дә күзләренә мөлдәрәп яшь тула Гөлфиянең. Бүгенгәчә яратуы Һәр сүзеннән сизелә. Ул бүген дә безнең гаилә әгъзасы. Чалпыдагы йортыбызда аларның Илшат белән үз бүлмәләре бар иде. Нәселебез – зур, жәйгә бик күп жыелабыз, әмма алар бүлмәсенә берәү дә керми, ул Гөлфиянеке генә...

Бөтен кеше аңа: «Киләчәк турында уйларга вакыт», – ди. Юк, ул әле Илшаттан китә алмый... Илшатны жир-

ләгәннән соң бер ел узгач кына эшкә чыгарга күндерә алдым мин аны. Төзелеш институтын тәмамлаган иде ул. Тик үз һөнәре бугенча урнаша алмады. Нотариус конторасында эшли башлады. Яңадан укырга керде – юрфакны тәмамлады. Эшләп укыгач, мәшәкатьләре артты, шул чакта гына хәсрәтәннән азрак айный башлады. Эшен хәзер бик ярата, аннан башка тормышымны күз алдыма да китерә алмыйм, ди. Әйткәнемчә, бик тырыш безнең Гөлфия. Аннары ул искиткеч житез! Кул астымда бик күпләр эшләде бит, чагыштыра алам – Гөлфия кебекләр сирәк. Кеше уйлап бетергәнче, ул эшләп тә куя.

Һәр елны 11 сентябрьдә Илшатларда жыела алар: ул көнне Коръән ашы үткәрелә, Илшат рухына догалар кылына. Гөлфия ул көнне башкалардан да ныграк көтеп ала, чөнки табында тагын шигыр дө яңгыраячак. Илшатның әнисенең сөңлесе Альбина апа Мортазина ел да язып алып кайта аны. Ул шигыр юлларында – Гөлфиянең иксез-чиксез сагынулары, сагышы, әйтеп өлгерә алмаган сүзләре... Илшатның кабере өстендәге юллар да шул шигырләрден: *«Бер тын, бер жан идек синең белән, / Югалтуым газапларын үзем беләм. / Якты бер нур балкып калды сыман / Син аерылып күккә күчкән жирдән. / Үлчәүләре бармы мәхәббәтнең, / Мең газабы диләр бер рәхәтнең. / Барысын татыр өчен сине биргән, / Шуның өчен Аллаһыма рәхмәтлемен».*

– Миңа кергәнә юк, ә Гөлфия Илшатны төшләрәндә күргәли. Ул, гомумән, Илшат аларга гел булышып тора дип саны, шулай тоя. Аңа шулай яшәү жиңелрәк бугай... Моңы эшендәгеләр дә белә. Эшләр күбәеп киткән чакта, хезмәттәшләре: «Ярый сиңа булышырга Илшатың бар, безнең бит ул юк», – диләр икән. Жибәр инде иреңне үзеңнән, дип еш әйтәләр Гөлфиягә. «Китми икән, димәк, ул үзе теләми», – дип җавап бирә ул. Аның үз карашы... Унбер ел бик озак гомер югыйсә... Әмма улымны бәхетле иткәнә, хөрмәтләгәнә, бүгенгәчә яратудан туктамаганы, аңа тугры булганы өчен мин Гөлфиягә бик рәхмәтле!

...Мин үзем буге тарихны беренче тапкыр ишеткәч, шунда ук Джоджо Мойесның «До встречи с тобой» дигән китабын искә төшердем. Бәлки, сезнең дә аны укыганыгыз яки фильмин караганыгыз бардыр. Кыскача гына әчтәлегә болай: Луиза исемле кыз яңа эшкә урнаша: аны урында ятучы бер егеткә «сиделка» итеп алалар. Уильям – шактый бай гаиләдән. Ике ел элек аны мотоцикл бәрдереп киткән. Ул нибары башын селкетә, сөйләшә генә ала, бер кулы аз гына хәрәкәтләнә. Нәкъ Илшатныкы кебек... Әмма Уильям инде үзе өчен карар кабул иткән: ул эвтаназияне сайлаган. Тагын ярты елдан... Буге адымга барудан аны Луиза белән икесе арасында кабынган мәхәббәт тә туктатмый...

«Үлчәүләре бармы мәхәббәтнең?» дип яза Альбина Мортазина энесенә багышланган шигырьдә. Юктыр... Әмма андый үлчәү булмаса да, беләм: арага язмыш кермәсә, Гөлфиянең мәхәббәте Илшатны озак еллар яшәтергә, һичшиксез, житәр иде.

КУКЛАРДА ЯЗЫЛСА...

Кайбер язмышлар безнең редакциягә үзләре «килеп керә». Фәрвизә апа ВАФИНА, һичшиксез, шулар арасыннан күңелгә кереп кала торганнарының берсе. Операциядән чыгып килүе генә иде аның. Оныгы Динарага шул көнне үк бер үтенечен житкөргән: «Чистайга кайтып киткәнче, «Сөембикә» редакциясенә алып бар әле мине...» 58 ел буга укый ул безнең журналны! Тормышының Үзбәкстанга китеп яшәгән чорында да яраткан журналынан аерылмаган, балаларына «Әлифба» урынына тоткан. Күчтәнәчләр күтәрәп килеп керделәр, тәмләп чәйләр эчтек! Һәм... Сөйләшүебез көтелмәгән борылыш алды...

Алсу
ШАКИРОВА

– Укырга бик иртә өйрәнгәнмен. Укырга керәсе балаларга ияреп мәктәпкә барганмындыр инде, кечкенә генә булсам да немец хәрефләрен дә таныганымны күргән укытучы апа яшемне сорады. Ә жавабын белмим. «Бар, әни-еңнән сорап кил», – дип жибәрде. Йөгәрә-йөгәрә кайттым, әнидән сорап кире йөгәрдем. 5 яшь икән миңа! Ә мәктәп ишегенең тоткасы биек, буюм житми. Тырышсам да, ишекне ача алмыйча елый-елый кайтып киттем. Шуңа күрә укырга икенче елда гына кердем.

Фәрвизә апа Тубылгы авылында ун балалы гаиләдә жиденчәсе булып туа. Татар Талкышы авылында жиде сыйныф тәмамлап, укуын дәвам итәргә 13 яшендә Чистайга чыгып китә. Муллыкта яшәмәсәләр дә, шул чорда ук (1955 ел!) әти-әнисе түләп укыталар аны. Аны гына түгел, апа-сеңел-

Юл буе елап бардым... Әти белән әни миңа баланы бирергә уйламаганнар да...

ләре, абый-энеләренен барысын да белемле, һөнәрле италәр. Укуын төмамлагач, һөнәр училищесында бер ел белем ала да Чистай сәгатъ заводына эшкә урнаша.

– Чистай сәгатъләре сыйфаты буенча Швейцариянекеннән соң икенче урында исәпләнә, диләр иде. Безнең сәгатъләр кайда гына булмады: космоска да очты, су астына да төште. Заводның бик көчле еллары иде ул – уникале мең кеше эшли, шуның бер мең ике йөзе безнең жыю цехында. Эшкә бик сайлап кына алалар: күзең күрү 100 процент, чиста-пөхтә булу гына түгел, кулың да тирләмәү мөһим. Алайса сәгатътә күтәрәк барлыкка килүе мөмкин. Крахмаллап үткүләнгән ап-ак халатлар киеп эшләдек, хәтта маникюрщицалар да бар – тырнакларны карап, чистартып торалар. Бер минут та егерме секунд саен конвейер күчеп тора, үз өлешенә эшләр, икенче кешегә жибәрә торасың.

Абыйларыңда яшәп Чистайда эшләүче Фәрвизә атна саен авылга кайтып йөри. Автовокзалдан тулып килгән автобуска юл өстендә генә утыралар. Шулай бер кайтып баруыңда шофер аны үзе янына алга утырырга чакыра. «Башка урын юк, монда кереп утырсаң гына», – ди. Сүз арты сүз китә, Зөфәр исемле егет күрше авылдан гына булып чыга. Авылга житкәч, шофер егет Фәрвизәне автобустан төшерер өчен бер шарт куя: свиданига килсәң генә! Зәңгәр күзле, озын буйлы чибәр егеткә бик карышып та тормый, риза була.

Свиданига дип капка төбенә килеп баскан егет янына иң беренче булып Фәрвизәнең абыйсы чыга. Зөфәрне өйгә алып кереп сөйләшә. Нинди ният белән йөри, вакыт уздырыр өчен генәме, юкмы... «Армиядән кайттым, яшем дә бара, вакыт уздырыр өчен түгел, өйләнер өчен», – ди Зөфәр. Алай да абыйсы яшьләргә гел күз-колак булып тора, кинога барсалар, егеттән билетлар күрсәтүен дә таләп итә хәтта.

– 1960 елның ноябрь аенда язылыштык Зөфәр белән. Эштән каршы алды да шул киёмнәр белән ЗАГСка киттек. Зөфәр дә үз абыйларыңда яши иде. Абыйсының хатыны – булчак килендәшем Казан кызы. Ул безне чәчәк бәйләме белән каршы алды. Аларга кайтып узара гына табын оештырып

алдык та, законлы ирем мине үз абыйларыма озатып куйды. Гаиләбезнең башы шул булды. Гыйнвар аенда никах укытканчы кеше алдында жетәкләшергә дә читенсенеп кенә йөрдөк...

Никах укытып, зурлап туйлар уздырганнан соң, дүшәмбе көнне үк икесе дә эшкә чыга. «Шулкәдәр нык яратышканбыз инде, туйдан соң кайда яшәрбез дигән уй башка да килеп карамаган», – дип искә ала соңыннан Фәрвизә апа. 19 яшь кенә була бит аңа! Эштән соң ире каршы ала да, игълан буенча бер фатирда бүлмә бөлешеп, шунда яшәргә керәләр.

– Авырга узып декретка чыгар вакыт житкәч, Зөфәр комсомол путевкасы белән Казакъстанга чирәм жирләр үзләштерергә китәргә булды. Шунда эшләр, фатир да булчак икән. Мин авылда калдырып торып, фатир булуга бала белән икебезне алып китәргә планлаштырды. Шулай иттек тә. Мин кайнанаңны янына кайттым, улыбыз Дамир туды. Табибларга күрсәтергә ай саен Чистайга киләм, аннары фотосалонга йөгерәм. Фотога төшереп, әтисенә жибәрер торам. Авиачы аша хатлар алышабыз. Балага дүрт ай тулгач эшкә чыгарга кирәк бит. Баланы нишләтергә? Без яшәгән фатир хужасы рус апасы булса да, үземчә, ул карап торыр әле дигән ният белән жыена башладым. Баланы авылда калдыру турында уй да юк, аннан башка ничек яшим, имезәм дә бит әле. Кайнатам ферма мөдире булып эшли. Иртән сөт машинасы белән безне Чистайга озатырга хәл ителәр. Кайнамаң итәк чабуларыннан балага чүпрәкләр әзерләде, мин сумкамны жыйдым. Иртән машина килде, башта үзем кереп утырдым, аннары әйберләренә урнаштырдым да балага үрелүем булды, молоковоз ишеген теге яктан шап итеп япты әти. Ачарга маташам – кая инде ул иске машина ишеген алай жиңел генә ачу! «Алып китеп ничек карыйсың, үтерсең баланы. Үзем карыйм мин аны, борчылма!» – ди кайнамаң. Ул арада шофер үз ишегеннән бала киёмнәре тутырган сумканы кире бирде дә кузга-

лып китте. Юл буе елап бардым... Әти белән әни миңа баланы бирергә уйламаганнар да... Өч көн буе эштән соң автобус белән, аннары ике чакрым жәяү авылга кайтып йөрдөм. Иртән тагын сөт машинасына утыртып озаталар. Күкрәкләрне кысып бәйләп, сөтне бетерергә туры килде. Менә шулай Дамирны карадылар, бик әйбәт карадылар, мин эшләдем. Бик уңган-булган, чибәр хатын иде әни. Берәздән Зөфәрден: «17 майга билет алдым, алырга кайтам», – дигән хәбәр килде.

Әмма көткән көнне Зөфәр кайтмый. 18 е, 19 ы үтеп китә... Бер хәбәр дә юк. Бер айдан авылга телеграмма килеп төшә: «Приезжайте, ваш сын в тяжелом состоянии». Юлга өчәүләр чыгалар: кайнатасы, иренен абыйсы һәм Фәрвизә апа. Бик озак баралар. Кустанай өлкәсе Боровое авылы атама-ларын гомерлеккә хәтерләп кала торган сәфәр була ул.

– Зөфәрнең башына кан сауган булып чыкты. Аңында түгел, безне танымый. Мин туганнан туган сөйләсә дип уйлады. Транспортировать итү тыела, хәле авыр, диде табиб. Мин аны карарга калдым. Өч ай хастаханәдә яшәдем. Күгәрчен кебек гөр-гөр килеп кенә сөйләшә иде ирем. Яңадан күрергә, укырга, сөйләшергә өйрәнергә туры килде. Шулай дәваланганнан соң, табибларның Зөфәрне Кустанайга алып китәргә теләвен белүгә, авылга телеграмма салдым. «Транспортировать можно, приезжайте». Аны ничек тә туган якка алып кайтасым килә, ә табиблар жибәрүгә каршы. Алып кайтып житкерә алмыйсыз, диләр. Ничек кирәк, алай – сөйләшеп, төвәккәлләп, иремнең абыйсы белән Зөфәрне ике ягыннан култыклап алып чыгып китек. Самолет трабына барабыз, атлый да алмый. Менә бер газат булса, алып төшүе – мең газат. Траптан төштек тә утырдык шунда асфальтка. Тирәбизгә бөтен аэропорт халкы жыелгандыр. Хәлгә керәләр, иремне кызганалар, ул ап-ак булып утыра. Яп-яшь ирен шундый хәлдә булуы барысын да га-жәпләндергән, күрсәң. Зөфәрнең шул-

Риза дип әйтү генә жиңел. Күпме вәҗдан газаплары чиккәнән үзе генә беләдер...

кадәр ашыйсы килә, ә безнең юл мәшәкате белән аны кайгыртыр җаебыз юк. Шунда бер ир сумкасыннан алма биреп калдырды. «Метеор»га утырып Чистайга кайтканда бер хатын бидонныннан дүрт капкач пилмән бүлеп ашатты Зөфәргә! Шөкер, яхшы кешеләр ярдәме белән авылга алып кайтып җиткәздек. Кайнанам бик нык ярдәм итте ул вакытларда. Сөтләр, каймаклар ашатып, тәрбияләп аякка бастырды. Мин эштә, улыбыз Дамир да аның кулында бит әле! Гомер буе кайнанама рәхмәтле булдым бу изгелеге өчен...

Аннары Зөфәре неврология бүлегендә дәвалана, хәле көннән-көн яхшыра. Хаһаханәнең өч баскычын үзе атлый алуына сөенгән иренең бәхетле йөзен әле дә хәтерли Фәрвизә апа. «Карале, әнисе, үзем атлайым бит!» – дип куана. Бәхетнең шундые да була...

Кызлары Лилия тугач, яшь гаилә Чистайның бер читеннән кечкенә генә йорт сатып ала. Акчалары җиткәнчә... Уллары Дамир укырга керәсе ел. Кыш көне өйләрен кар басып китә, ут багалары өстеннән атлап йөриләр. Дамир мәктәптән кайтып та өенә керә алмаган чаклары күп була. Лилияне атна буена бакчада калдыру, өчәр көн эшкә бара алмый күмелеп калу дисеңме, өйдә кышкы киёмнәрдән йөрү, су катулар дисеңме... Кыш салкыннары тәмам үзәкләренә үтә. Ә Фәрвизә апаның Үзбәкстанда яшәүче апалары, кайтып, мул тормыш, тиз арада бирелә торган фатирлар белән кызыктыра. Иң мөһиме – анда һәрчак жылы!

– Зөфәр апаларга ияреп китте. Ярты ел эшләсә, фатир бирәселәр икән, ләкин моның өчен гаиләсен дә алып килергә кирәк була. Сәгать заводында 13 ел эшләп, Коммунистик хезмәт ударнигы булып, мин дә балаларым белән шунда – Алмалык шәһәренә киттем. Жылыга кинәндәк инде. Кышкы киёмнәр дә аласы юк! Бик матур яшәп киттек. Бәхетле идек!

Шулай яшәп ятканда янә шомлы телеграмма килә. «Приезжайте, мама в тяжелом состоянии». Шундук юлга кузгалсалар да, кайнанасын озатырга

өлгермиләр... Бераздан алар янына Үзбәкстанга кунакка килгән кайнатасы күченеп кайтулары турында сүз ката. «Кайтыгыз, балалар. Анда да төзелешләр бара, фатирлар да бирәләр. Синең дә әти-әниң олы яшәтә, килен, озатырга кайта алмасагыз, авыр булыр», – ди. Этисенең сүзенә колак салып, Зөфәр тагын кайтырга карар кыла.

– Фатир биргәч безне кайтып алырга ышандырып, Зөфәр билет алды. Дүрт тулырга унбиш минутта эшнә бетерәм, ә аның автобусы – дүрттә. Янәшә генә өебездә, автовокзал да. Озатырга да җитешәм. Ә Зөфәр нигәдер иртәрәк килде. Төрәзә аша: «Өйдә, чык, мин китәм», – ди. Тукта инде, иртә бит, эштән соң чыгам, кайта тор, дим. Өйгә кайтсам, Зөфәр дә, сумкалары да юк. Киткән. Магнитофон кассетасына «Мине озатырга чыкмадың», дип, тавышын яздырып калдырган. Автовокзалга йөгәрдем. Инде барысы да утырышып беткәннәр, иптәшем мине көтеп керми тора. Сабуллаштык. Зөфәр автобусның артына ук үтте дә ике кулы белән арт төрәзәгә таянып китеп барды... Шунда иремне соңгы тапкыр күрүем иде...

Чистайда эшкә урнашып, 31 декабрь көнне гаиләсен телефоннан сөйләшәргә чакыра. «Балалар белән дә иркәнләп сөйләшәр өчен, 20 минутка заказ бирдем», – ди ире. Көлешә-көлешә сөйләшәләр. Балалар каникулга чыгуга килеп алам, ди. «Килмә әле, кышлар узсын, өсләренә кияргә жылы киёмнәре дә юк, язга чыгыйк», – ди хатыны.

– Әйе, бик салкын, туңам, өшим, диде Зөфәр дә. Сынган урыннарым сызлап интектерә, ди. Үзе дә сизенде микән... 17 гыйнвар көнне тагын бер инсульт кичергән. Соңгысын... Өшеткеч салкын кышларга барыбер кайттык... Иремне җирләргә кайттык...

Бу авырлыктан Фәрвизә апаның куллары парализлана хәтте. Унжиде елгына яшәп калалар... Кайнатасы килен белән тагын бер кат сөйләшәргә була. «Кайтыгыз, килен, бергә жиңелрәк булыр. Улың үсеп җитә, Әфганстанга алырлар (ул вакытта Үзбәкстаннан

егетләргә күп җибәрә торган булганнар). Кызың үзбәккә кияүгә чыгар, улың үзбәк кызына өйләнәр, кайта да алмый калырсың». Олы кеше сүзенә каршы килерлек җавап тапмый Фәрвизә апа. Дамирга – 16, Лилиягә 12 яшь булганда туган ягына өйләнеп кайта. Чистайда әти-әнисе белән бергә яши башлыйлар, яңа тормыш башлана.

– Чистайдан күптән киткән кеше булгач, тирә-күршедә кемнәр яшәгәннәр дә белмим. Өйгә газ кертергә кирәк. Әни әйтә: «Әнә теге урамда Хәмзәләп яши. Шулкадәр яхшы кешеләр инде. Әбиләрен бик тәрбияләп, карап озаттылар. Укымышлы иде әбиләре. Дини китаплары да юк микән. Газ кертергә күпме акча кирәк буласын да белешеп кайтыйм әле». Арабыз өч минутлык кына юл. Кайткач, әни кызларын мактый: «И-и, кызым, кызлары матур!» – ди... Әти белән әни икесе бер елны вафат булды, аларны тәрбияләп озаттык. Берничә елдан улыбыз Дамир бергә эшләүче хезмәттәше Зөйтүнә белән очраша башлады. Ни хикмәт – әни сөйләгән шул Хәмзәнең кызы булып чыкты ул... Бераздан яшыләр өйләнешергә булды. Хәмзә кода туйны бездә генә ясыяк, ди. Юк инде. Бердәнбер улымны туй ясап өйләндерәсем килә, дим.

Туй мәшәкәтләре газ кертү, өйгә янкорма ясаудан башлана. Дамир үзе яшь кенә егет – киңәшчәсе дә, таянычы да Хәмзә була. Бөтен кирәк-ярак материалны табып юнәтергә булыша.

– Эшләр тәмамлангач, матур итеп туйлар уздырдык. Кода белән Рауза кодагыем бик ярдәм итеп яшәделәр безгә. Кунакка йөрешеп, аралашып, дус-тату яшәдек. Кияү белән Лилия кызыбыз кайткан чакта аларны кунакка дәшми калмый иде кодагый. Үзләрен генә түгел, кодагыйлар белән бергә бит әле ул! Ни арада табыннар хәстәрләп өлгерә! Шулкадәр якын аралашып яшәдек. Оныкларыбыз туып ике ел узгач, балалар үз йортларына күчтү. Анда да кода бик нык ярдәм итте аларга. Ул үзе машиналар төзәтүче булып эшләде, без кодагый белән оныкларны тәрбияләшәргә булыштык. Минекеләр дә, аларныкылар да гел бергә булдылар, бергә үстеләр, без көчездән килгәнчә ярдәм иттек. Гөрләшәп яшәгән чаклар озак бармады, Рауза кодагыем вафат булды...

Рәткә салынган тормышның бер ягы кителә. Оныклар көндезләрен Фәрвизә апада уздырсалар, кичке сменага эшкә киткәндә Хәмзә кода: «Әйдә, кайтыгыз, балалар, әбиегезнең эшкә китәсе бар», – дип алып китә.

– Бергә эшләгән хезмәттәшебез бер көнне эшкә килде дә кияүгә чыктым, дип сөйли. «Пенсиягә чыккач кияүгә чыгалармы инде?» – дип кычкырып көлгән идем ул вакытта. Белмәгәнмен үземә дә шул көн киләсен... Зөфәр үлгәч, тормышка чыгарга сорап килүчеләр булды. Кая ул! Ирләргә күтәрелеп тә караган булмады! Ике балам, олы яшьтәге әти-әнием бар. Тормыш арбасы минем өстә. Зөфәргә тугры булып яшәрмен дигән идем...

Аннары... Кодагые вафат булгач: «Кодаң бик ипле кеше, кияүгә чакырса, баш тартма, синең бәхетле булырга хақың бар», – дип әйтә бервакыт Зөфәрнең апасы. Бу сүзләрен ишетүгә өстенә салкын су койган кебек була Фәрвизә апаның. Аллам сакласын, дигәндер... Бу хакта авыз ачып әйтүмени – уйларга да мөмкин түгел! Башка сыймаслык сүзләр бит.

Аннары... Бер ел ялгыз яшәгәч, Хәмзә абый Фәрвизә апа янына сөйләшсәргә килә. Ишетсәргә дә теләми Фәрвизә апа! Кеше ни әйтсә?! Зәйтүнә килене нәрсә уйлар?! Хәмзә абый үзе өчен хал иткән була инде, Фәрвизә апаның кайнатасы белән сөйләшсәргә, аннан рөхсәт сорарга теләвен әйтә. Әмма Фәрвизә апа аны кире бора. «Килгәнәңне бер

кешегә дә әйтмим, син дә сөйләмә. Өйлән син, ә бу хал икебез арасындагына калсын, оныттыйк», – ди.

Әмма Хәмзә абыйның ниятеннән кире кайтуы түгел, берәз сабыр итүе генә була бу. Өч ел ярым вакыт узгач, яңадан килә. «Син дә, мин дә кеше аерып кавышмыйбыз. Безнең кавышуыбыз балаларга да якынырак булырга, бер-берсен тагын да яхшырак аңларга бер сәбәп булып. Оныклар да барысы да үзбездә, аларны үстерешсәбез. Гаиләнең бөтенлегә өчен дә яхшы булып», – ди. Фәрвизә апаның абыйсынан рөхсәт сорый, балалар белән киңәшләнәләр. Бөтен кеше сөйләшсә куйган кебек – чык та чык, чык та чык... 56 яшендә яңадан тормышка чыгарга ризалык бирә Фәрвизә апа.

Риза дип әйтү генә җиңел. Күпме вәҗдан газаплары чиккәнән үзе генә беләдер. Ничә тапкыр күңеленнән килене белән сөйләшкәндер, аклангандыр... Сорамасалар ярар иде, дип, кеше яныннан күзләрен яшереп узып киткәндер... Кода дип йөргән кешесенә яңадан кем дип эндәшим дип уйлап интеккәндер...

Жыйнак кына итеп никах укыталар. Никахына ике таба гөбәдиясен ике ягына кыстырып, кодалары йортына китә Фәрвизә апа. Бөтен бирнәсе шул була. Хәмзә абый белән бер-берсенә «әбисе», «бабасы» дип дәшсәргә хал итәләр, оныкларга да шулай жайлырак булып, диләр. Фәрвизә апа килгәндә иң кечесе – 5, олысы 12 яшьлек була.

Зур әни дип дәшәләр аңа. Йорттан балалар, оныклар эзе суынмый. Һәрберсен ачык йөз белән каршы алалар, әби-бабай назын, жан жылысын биреп, төрле кызыклар сөйләп, мунча кертеп, сыйлап озаталар, бөтен гаиләне бердәй туплап торалар. 15 ел бик матур гомер кичерәләр Хәмзә абый белән.

– Бабай бик ипле, сабыр, зирәк кеше иде. Берәүгә дә тавыш күтәрә бер сүз дә әйтмәс... Жайлап кына сөйләшә. Оныкларны намазга өйрәттек. Бәхетле картлык кичердек. Ял йортларына, санаторийларга еш йөрдек. Кешедән бик читен булды инде анысы. Әмма язмышыма үпкәләмим. «Кайдан болай уйладың, чыгармын димәгән идем», – дия идем бабайга. «Әбисе, ярар инде, күктә шулай язылган», – дия иде ул миңа.

Хәмзә абый 81 яшендә вафат була...

Соңгы көннәрендә кызлары яныннан китми. Ә Лилия төннәрен дә аның аяк очында йоклый. Хәмзә абый, сәгать саен уянып, жайлап кына аңа кагыла: «Лилия...» Лилия укол ясагач, ул яңадан бер сәгатьлек йокыга тала...

Хәмзә абый: «Әбиегезгә сүз әйтмәгез, шушы йортта яшәсен», – дип китсә дә, аның вафатыннан соң Фәрвизә апа ул йортта бер генә ел яши дә, кире үз йортына – кызы Лилия янына кайта. Буш кул белән түгел, зур бирнә белән – бөтен балалар, оныклар хәзер бу йортка кайта, монда кунак була. Ә теге йортка соңрак гаиләсе белән Хәмзә абыйның кызы Әминә күчә. Аларга ияләшсәргә жайлы булсын өчен, кичләрен кунакка барып, мунча кереп, кич утырып кайта торган булалар.

Күпме вакыт узган, шуңа да карамастан, әле дә бер зур гаилә булып дус, тату яшәүләрен дәвам итә алар, кунакка йөрешәләр. Ул килгәндә 5 яшьлек кенә булган, Фәрвизә апаны үз әбисе дип санаган Зөлфиянең үз балалары бар инде хәзер. Чистайга кайткач, урамга чыгу белән 2 яшьлек Камил, әнисен житәкләп, Фәрвизә апа йортына алып китә. Бәләкәй йодрыгы белән капка шакый. «Кем ул анда? Камилем килгән түгелме?» – дигән булып, әбисе капка ачарга ашыга.

■ Фотода: Хәмзә абыйның юбилееңда (алар Фәрвизә апа белән уртада) балалар, оныклар, туганнар белән.

**Сорауларга Казан
эндокринология диспансеры
табиб-эндокринологы
Екатерина ГЕРМАНОВА
жавап бирә.**

Д₃ витаминны җитмәү гормональ тайпылышларга китерергә мөмкинме?

Д төркеме витаминнары организмда бик мөһим функцияләр башкара. Д₃ витаминны ультрафиолет нурлары йогынтысында тиредә синтезлаша, шулай ук ризык белән керә. Аның иң мөһим функциясе – кальций алмашын көйләү. Шулай ук әлеге витамин нерв-мускул һәм иммун системасының эшчәнлегендә катнаша. Д төркеме витаминнары җитмәү аркасында кальций-фосфор алмашы бозыла, ризык белән кергән кальций да үзләштерелми. Канда кальцийның аз булуы паратиреоид гормонны арттыра, ул гормон кандагы кальцийны компенсацияләү өчен, аны сөяктән юып ала. Сөякләрнең тыгызлыгы кими, тиз сынучан була, остеопороз барлыкка килә, сөякләр һәм мускуллар авырта башлый. Болардан сакланыр өчен табиб билгеләгән күләмдә Д₃ витаминын эчәргә киңәш итәм.

Көзен көнозынлыгы, кояш яктылыгы кими. Д₃ витаминын солярийда «жыеп» буламы?

Д₃ витаминны тәнгә элэккән ультрафиолет нурлар йогынтысында синтезлаша һәм организмга ризык белән керә. Ул санаулы ашамлыктарда гына бар: кыргый лосось, сельдь, сардина, тунец балыкларында, балык мае, атланмай, сөт ризыклары, йомырка сарысы, сыр. Әмма аларда да Д витаминны бик аз күләмдә. Бездәге табигать шартларын исәптә тотсак, ноябрьдән алып мартка кадәр тәндә Д₃ витаминны бөтенләй диярлек формалашмый. Ә солярийдагы ультрафиолет нурлары кояшныкына тәңгәл түгел. Бик аз күләмдә генә эшләнеп чыгачак ул. Бу процедурага еш һәм озак йөрү күңелсез нәтиҗәләргә китерергә мөмкин: тәннең пешүе, тире авырулары, тиренең картаюы. Тире аша һәм ризык белән кергән Д₃ витаминны барыбер җитәрлек күләмдә түгел. Табиб белән киңәшеп, витаминнар эчәргә кирәк.

Артык тирләү һәм тирнең исе үзгәрү гормональ фон проблемаларына бәйле булырга мөмкинме?

Әйе, бу очракта гормоннар төп роль уйнарга мөмкин. Эндокрин системасының гадәти эшчәнлеген бозылу аркасында кеше күбрәк тирли башлый. Димәк, кайбер гормоннар артып киткән йә кимегән дигән сүз. Тир исе дә шулай ук үзгәрергә мөмкин. Бу симптомнар белән эндокринологка барыгыз.

Шикәр авыруын кайсы симптомнар билгели? Нәрсәгә игътибар итәргә?

Шикәр авыруы булганда канда глюкоза арта. Диета сакламасагыз, шикәр киметүче препаратлар кулланмасагыз, хәлегез тагын да катлауланачак.

Шикәр авыруын түбәндәге симптомнар буенча танырга була: авыз кибү, эчәсе килү, кече йомыш белән еш һәм төнлә дә йөрү, хәлсезлек, күп йә, киресенчә, аз ашау, озак төзәлмәүче яралар, күз күреме начарлану. Шуның өчен вакытында диспансеризация үтәргә киңәш итәм. Шул рәвешле глюкоза күләмен контрольдә тотарга була, беренче симптомнар барлыкка килү белән үк табибка барырга кирәк.

СОРАУ—ЖАВАП

Кадерле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны –
8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә
ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып җибәрә аласыз.

**Сорауларга Республика
балалар клиник хастаханәсенең
неврологы
Лилия ФАТЫЙХОВА
жавап бирә**

**Кызыбызга ике операция
кичерергә туры килде.**

Хәтере начарайды.

**Хәтерне элеккегә хәлгә
кайтарып буламы?**

Хәтерне тулысынча кайтару һәр очракта төрлечә булырга мөмкин. Бу операция күләменә, наркоз препаратларының баланың баш миенә ничек тәэсир итүенә, баланың организм үзен-чәлекләренә бәйле. Әгәр бала житлеккән булса, хәтерне торгызу җиңелрәк. Ә инде кайбер физиологик функцияләре, мәсәлән, сөйләм теле, хәтере формалашып житмәгән булса, хәтерне кайтару авыррак булчак. Табибка мөрәҗәгать итегез, невролог ноотроп препаратлар, витаминнар билгеләр.

Бала озак йокыга китә алмый ята, начар йоклый.

**Сәбәбе нидә? Бу проблема белән кайсы белгечкә
мөрәҗәгать итәргә?**

Начар йоклауның сәбәпләре күптөрле. Беренчедән, бу баланың эмоциональ халәтенә бәйле. Ул артык хисчән булса, көндөз алган хис-тойгыларын кичкә эшкәртеп бетерә алмый, аларны эшкәртү йокы вакытында давам итә, төшләнә... Икенче сәбәп – баланың холкы. Артык актив балаларга тынычлану авыррак. Әнинең халәтеннән дә тора. Әни хискә бирелүчән булса, бәләкәй балалар аеруча якын кичерә моны. Баланың көн тәртибе бозылу шулай ук йоклап китүгә тәэсир итә. Актив уеннарны кичкә калдырмаса тырышыгыз.

Йоклап китә алмауның, начар йоклауның сәбәпләре җитдирәк булырга мөмкин (мәсәлән, югары кан басым, кан йөреше начарлану). Шуңа күрә бу проблема белән неврологка мөрәҗәгать итегез. Төп сәбәбен ачыклаганнан соң ул тиешле дөвәлау билгеләр. Шулай ук, кирәк дип тапса, психологка, сомнологка да җибәрер.

**Уку елы башлануга балада тик башлана. Күзен еш йома
башлый йә зур итеп ача. Дару эчмичә бу тикны туктатып
буламы?**

Невролог буларак, мин комплекслы дөвәлау яклы. Күп әйбер әти-әнидән дә тора. Алар үзләрен дөрес тотса, баланы тынычландыра белсә, психологка мөрәҗәгать итсә, дөвәлауның кирәге булмаса да мөмкин. Бу чаралар ярдәм итмәсә, без физик күнегүләр, физиотерапия, рефлексотерапия кулланабыз, остеопатка җибәрәбез, препаратлар билгелибез.

**Улыбыз йоклаганда сөйләшә, ә кайвакыт торып йөри дә
башлый. Безнең бүлмәгә кереп, нидер әйтергә мөмкин,
ә иртән боларның берсен дә хәтерләми. Ни белән бәйле бу?**

Борчылырлык сәбәпме?

Йоклаганда сөйләшү, йөрү, лунатизм – йокы бозылулар квалификациясә рәтенә керә. Бу халәт шулай ук баланың эмоциональ хәленә, стресска бирешү-бирешмәвенә бәйле. Нерв системасы тиз аручан балалар төнлә шулай сөйләшә торган була. Салкын тиеп озак авырса, каты авырулардан нерв системасы арый. Җайлашыр өчен аңа вакыт кирәк. Йокы аралаш йөрү исә башка – җитдирәк авыруларның, психоневрологик авыруларның билгесе булырга мөмкин. Ничшиксез табибка мөрәҗәгать итәргә кирәк.

**Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.**

ЛИФТТА ЙӨРИ БЕЛӘСЕЗМЕ?

Театр – гардеробтан, офислар, сәүдә үзәкләре лифтан башлана. Лифтка кереп чыгасың гына кебек, әмма аның да кагыйдәләре бар. Уңайсыз хәлгә калмас өчен, биш минут вақытыгызын жәлләмичә, этикет һәм куркынычсызлык кагыйдәләре белән танышып чыгыгыз. Аларны дөньяви бизнес этикеты һәм протокол буенча белгеч Гөлназ ГАЛИУЛЛИНА аңлата.

?

Лифтта исәнләшәргә кирәкме?

Әйе, әлбәттә, исәнләшәргә кирәк, бу кешенең тәрбиялелеге турында сөйли. Этикет кагыйдәләре буенча, ир-атмы ул, хатын-кызымы, өлкән кешеме, баламы, лифтка кергән кеше беренче булып исәнләшә.

?

Башка пассажирларга текәлеп карау әдәпсезлекме?

Әйе. Лифтта болай да урын бик кысан. Күз алдыгызга китергез әле, шундый кысан урында сезгә текәлеп карап торсалар, үзегезне ничек хис итәр идегез? Әлбәттә, бик уңайсыз булачак.

?

Кем беренче керә?

Лифт – куркынычсызлык кагыйдәләрен аеруча сакларга кирәк булган урын, шуңа күрә анда балалар беренче булып керергә тиеш түгел. Ир-ат белән хатын-кыз басып тора икән, ир-ат алдан керә. Бу очракта хатын-кызларны алдан үткәрү дәрәжә түгел. Ө менә чыкканда гүзәл затларга юл бирергә кирәк.

?

Лифтта баручыларга очраклы гына кагылып китсәң, гафу үтенү кирәкме?

Әйе, бу очракта гафу үтенү кирәк. Тәрбияле кеше гафу үтенми калмый.

?

Лифттагы көзгегә карап прическаны, макияжны төзәтергә ярыймы?

Лифтта беркем дә юк икән, этикет кагыйдәләре моңа күз йома. Башка пассажирлар алдында көзгегә карап үзеңне тәртипкә китерү тәрбиясезлек санала.

?

Кнопкага кем баса?

Этикет буенча ир-ат басарга тиеш йә кнопкалар янында басып торган кешедән сорый аласыз. Сезгә кирәкле катка туктасын өчен, кешеләрне аралый-аралый, кул сузып кнопкага басу – әдәпсезлек.

?

Баш киemen салырга кирәкме?

Ир-ат та, хатын-кызлар да лифтта баш киemen салмый.

?

Лифтта үз-үзеңне тоту кагыйдәсе

Тынычлык, бер-береңә карата хөрмәт сизелсен. Кеше күп булса, дистанция саклау мөмкин түгел, әлбәттә. Шулай да басып торган күршеңә артык якин басып торырга кирәкми. Лифтта чит кешеләр барында үзара сөйләшеп бару да килешми. Гомумән, лифтта сөйләшмиләр. Шулай ук кычкырып көлү, музыка тыңлау, видео карау да ярамас.

?

Баскычтан кем беренче менә, кем төшә?

Баскычтан төшкәндә беренче булып ир-ат бара, менгәндә – хатын-кыз. Хатын-кыз, уңайсыз басып, чайпалып киткән очракта арттан ир-атка аны тотып калу өчен шулай уйланылган. Һәм иң мөһиме: баскычтан төшкәндә-менгәндә пружина кебек булмыйбыз. Баш «сикерергә» тиеш түгел. Ашыксак та, сикерә-сикерә йөрмибез. Шулай ук башны түбән имибез, күзләр белән генә аска таба карыйбыз.

?

Телефон аша сөйләшәргә ярыймы?

Һич ярамый! Кичектергесез шалтырату булганда гына телефонны алырга мөмкин.

КӨЙСЕЗ КӨННЭР

Күрем алды синдромы билгеләре, гади тел белән әйтсәк – ПМС һәр хатын-кызга таныш. Һәрвакыт ашыйсы килеп тора, эч күбә, күкрәкләр кабар һәм авырта, кәеф бозыла... Бу билгеләр гүзәл затлар өчен кыңгырау кебек. Димәк, берничә көннән... Әлеге чорны без, хатын-кызлар, төрлечә кичерәбез. Кайсыбызның исе дә китмәскә мөмкин, ә кайберләребез бик тә авыр үткәрә. Хәтта әйләнә-тирәдәгеләр дә «кыңгырау тавышын ишетә». Гадәттә, ир-атлар моны хатын-кызларның көйсезлегенә генә дип санып, әмма бу синдром күрем алды авыруы дип исәпләнә.

БИЛГЕЛӘРЕ

- Организмда су жыелып, шешенү барлыкка килә, авырлык арта, эч күбә.
- Ярсучанлык, елыйсы килә, йокысызлык, агрессия, депрессив халәт, тиз ару, апатия.
- Баш авыртулары. Тавышка, искә, яктылыкка артык нык сизгерлек арту.
- Паникалы һөжүмнәргә охшаш билгеләр барлыкка килү: йөрәк тибеше ешай, курку хисе, шөбһәләнү арта, тирләтә, кан басымы күтәрелә.

КҮРЕМ АЛДЫ СИНДРОМЫ БИЛГЕЛӘРЕ ТАГЫН ДА КӨЧӘЯ

- Хроник стресс булса. Арыганлык болай да йокысызлыкка һәм агрессия артуга китерә.
- Витаминнар, микро- һәм макро-элементлар дефициты.
- Рационда аксым аз булу.
- Гиподинамия, ягъни даими физик активлык булмау.
- Төрле авырулар, баш мие травмалары.

СӘБӘБЕ

Күрем алды синдромы билгеләре барлыкка килүнең сәбәпләре төгәл билгеле түгел. Әмма күп кенә белгечләр аны җенси гормоннар белән дә бәйлә дип аңлата. Репродуктив чорда гормоннар үзгәреше – нормаль күренеш. Хатын-кызның төп миссиясе – бала табу, шуңа да безнең организм һәр ай саен бу зур эшкә әзерләнә.

Күкәйлектә өлгергән фолликула эстрадиол гормоны чыгара. Организм авырга узарга әзерләнә: кәеф күтәрелә, дәрт барлыкка килә. Овуляциядән соң прогестерон эшләнеп чыга башлый. Бу вакытта кан тамырлары киңәя, берәз шешенү сизелә, реакция акрыная. Авырга узу булмаса, эстрадиол белән прогестерон әкреләп кими башлый. Нәкъ менә шул вакытта ПМС билгеләре барлыкка килә дә инде: кәеф булмау, ярсучанлык, еламсырау, йокымсырау. Прогестерон кан тамырларына тәэсир итә алмый башлагач, күрем башлана. Аның белән бергә организмда жыелган су да, күрем алды билгеләре дә чыгып бетә.

ҮЗЕҢ НИЧЕК ЯРДӘМ ИТЭРГӘ?

- Физик күнегүләр ясагыз. Тикшеренүләр күрсәткәнчә, даими тренировкалар ПМС билгеләрен киметә. Бу эндорфин гормонының чыгуы белән бәйлә. Әлеге гормон стрессны бетерә, кәефне күтәрә.
- 8–9 сәгать йокларга тырышыгыз. Йокысызлык ярсучанлыкны арттыра. Вакытында йокларга ятыгыз. Йокы алдынан жылы су белән коену, тынычландыра торган үлән чәйләре эчү файдалы.
- Бу чорда каһвә, сыр, шоколад ише продуктлар ашаудан тыелып торыгыз. Гомумән, баллы ризыклар урынына җиләк-җимеш ашау яхшырак. Рационыгызда клетчатка күп булсын.
- Кәефне күтәрер өчен D витаминны эчү дә яхшы булыр. Әлеге витаминның бердәнбер чыганагы – кояш. «Төймәләр» эчәргә яратмыйм дип әйтүчеләр, урамда күбрәк йөрегез!
- Нокталы массаж белән дә күрем алды кәефен берәз булса да яхшыртып була. Баш һәм имән бармаклар белән колак яфрагын аска-өскә таба әкрел генә ышкыгыз.

КЫЗЫКЛЫ ФАКТЛАР

- XIX гасырда ук немец психиатры Рихард фон Крафт-Эбинг хатын-кызлардагы әлеге халәткә игътибар иткән. 1941 елда БМОның авырулар классификациясе исемлегенә кертелгән.
- Күрем алды синдромы билгеләреннән интеккан хатын-кызлар ешрак авырый. Белгечләр уйлавынча, бу синдром аркасында иммун системасы көчсезләнә, шуңа күрә организм төрле инфекция эләктерергә мөмкин.
- Интеллектуаль, артык эмоциональ һәм ябык хатын-кызлар ПМСтан ешрак интегә.
- Әлеге синдром белән хатын-кызларның 80 проценты очраша, 5–10 процентында ул үзен аеруча нык сиздерә.

Елгыр

Бу ризыкны республикабызның төрле районнарында төрлечә атыйлар. Кайда – пилмән, кайда «вареники», диләр. Эчлеге дә төрлечә ясала – бәрәңгедән, эремчектән, чиядән...

«Аш-су» сәхифәбезнең кунагы Нурфия ЗАКИРОВАНЫң туган ягында – Кукмара районында исә аны елгыр дип атыйлар. Белеме буенча филолог, гомерен матбугатка һәм мәгарифкә багышлаган Нурфия ханым елгырны борынгы рецепт белән, киндер орлыгыннан әзерли. «Татар ядкарьләре» каналы хезмәткәре буларак, онытылып баручы рецептларыбызны барлап, аларны табыннарыбызга кире кайтару өчен тырыша ул. – Жиде бала үстек. Эти белән эни икесе дә кибеттә эшләде. Иртән киткәндә эни записка язып калдыра иде: «Кызлар, мич башында камыр бар. Берәр нәрсә пешерегез!» Нәрсә пешерсәк тә – ирек. Коймак-кабартмаларыбыз кайчак көеп тә киткәли. Күрше апабыз кушамат та такты үзезгә: «Көйгән коймаклар!» Әрәм булган ризык өчен дә ачуланмый иде әнибез. Аның шулай ирек бирүе булышкандыр – тора-бара барыбыз да аш-суга остардык, – дип искә ала балачак елларын кунагыбыз.

Нурфия ханым – Актаныш килене. «Ирем Илгизәр, эни элек киндер орлыгыннан бик тәмле ризыклар пешерә иде, дип искә ала. Берара киндер турында онытып тордылар. Хәзер кибетләрдә аның орлыгы да, оны да, мае да сатыла. Киндер кушып пешерелгән ризыклар аеруча тәмле була», – дип, бүген безгә киндер орлыгы кушылган пилмән – елгыр әзерләргә тәкъдим итә ул. Билләргә алъяпкычларыбызны бәйләп, бергәләп тотынабызмы?!

«Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз.
Фото һәм видео: Анна Арахамия

Кирәк

(камыр өчен) / 1 йомырка / 3 аш кашыгы кайнаган салкын су / тәменчә тоз / 200 г чамасы он.

Эчлек өчен / 3–4 эре бәрәңге / 3–4 аш кашыгы киндер орлыгы / 100 г кайнар сөт / 50 г атланмай / тәменчә тоз-борыч.

Эш барышы

■ Тирән эчле савытка он иләп, урта-сын чокырлыбыз. Шунда йомырка сытабыз, су салабыз, тоз өстибез һәм токмач камырыннан берәз гына йомшаграк камыр басабыз.

■ Киндер орлыгын коры табага салып, 1–2 сәгать мичтә киптерәбез. Температура артык кызу кирәкми, 90–100 градус җитә. Кипкән орлыкны килегә салып төябез. Киле урынына кофетарткыч куллана аласыз. Төөлгән орлыкны илэк аша илибез.

■ Бәрәңгене әрчеп, тозлы суда пешереп алабыз. Пешкәч, суын түгеп, төябез. Кайнар сөт, эрегән атланмай салып, борыч сибәбез.

■ Әзер бәрәңге боламыгына иләнгән киндер орлыгын кушып болгатабыз. Киндер орлыгын күбрәк яки кимрәк тә куша аласыз.

■ Камырны икегә бүлеп, һәр өлешне уклау белән тәгәрәтеп җәябез. Артык юкартырга кирәкми. Җәемне диаметры 6–7 см булган түгәрәкләргә кисәбез. Моның өчен юка кырлы стакан кулай.

■ Һәр түгәрәк уртасына 2 чәй кашыгы эчлек салып чыгабыз. Камырны урталы бөкләп, кырыйларын чеметеп ябыштырабыз, матурлап бәрәбез. Елгырның ике очы тоташтырылмый, ярымай рәвешендә кала.

■ Елгырларны кайнап торган тозлы суга салып пешерәбез. Ул тиз пешә, өскә калкып чыккач, 3–5 минуттан тишекле чүмеч белән сөзеп алабыз. Бер-берсенә ябышмасын өчен, эретелгән атланмай сибәбез. Елгырны табынга каймак яки катык белән кайнар килеш бирәбез.

Урамда – октябрь.
Күпләрегез инде кишер
уңышын базларга
урнаштыргандыр.
Кишер –
хужабикәләрнең иң күп
кулланган яшелчәсе,
дисәк тә ялгышмабыз.
Без аны ашларга да
кушабыз, салатларга
да... Икенче ашларны
да ансыз гына
пешермибез. Кишердән
хәтта десертларга кадәр
эзерлибез. Менә бүген
дә журнал
укучыларыбызга
кишердән тәмле һәм
бик файдалы
маффиннар пешереп
карарга тәкъдим
итәбез. Дәрес тукла-
нучыларның да
күңеленә хуш килер ул.

Камилә
ДИМӨХӘММӘТОВА

Кишер маффиннары

Күбесенчә судан һәм углеводлардан торса да, кишердә кыйммәтле витаминнар, минераллар һәм туклыклы матдәләр дә житәрлек. Беренчедән, ул бета-каротинга һәм клетчаткага бай. Анда К һәм С витаминны күп. Кишер – чи килеш тә кулланып була торган аз калорияле тамыразык. 100 г кишердә якинча 3 г клетчатка бар, шуңа да ул бик туклыклы. Баллы кишер ашаганнан соң сәламәтлек өчен файдасы булмаган кондитер ризыклары кулланасы килү теләге басыла. Моннан тыш, сусыл һәм кетердәп торган кишер чипсы, тозлы чикләвек, хәтта җиләк-җимеш кебек тәм-томнарны алыштыра ала.

- Кишер эчәклекнең сәламәтлеген яхшырта. Андагы азык җепселләре (целлюлоза, гемицеллюлоза, лигнин) ашкайнату эшчәнлегенә уңай йогынты ясый.
- Күзләр сагында тора. Кишердәге бета-каротин организмда А витаминнасына әверелә, ә ул күзләр өчен бик тә мөһим.
- Йөрәк-кан тамырлары системасын ныгыта. Әлеге тамыразык составында кан басымын көйләүдә катнашучы калий һәм артерияләрне атеросклероздан сакларга булышучы К витаминны бар.
- Тән тиресенең һәм организмның яшьлеген озынайта, чөнки ул бета-каротин, альфа-каротин, лютеин кебек антиоксидантларга бай. Алар, үз чиратында, ирекле радикаллар белән көрәшә.
- Сөякләрне ныгытырга ярдәм итә. Анда сөякләр өчен бик мөһим булган ике матдә: кальций һәм К витаминны күп.

Менә шундый файдалы яшелчәдән эзерләнгән маффиннар иртәнге аш өчен яки аш арасында капкалап алыр өчен иң идеаль вариант.

Кирәк / 2 стакан солы лачавы (180 г) / 1 чәй кашыгы камыр көпшәкләндергеч / 1,5 стакан (350 мл) үсемлек сөте / 2 йомырка (аны 50 мл суда бүрттереп төелгән 2 аш кашыгы җитен орлыгына алыштыра аласыз) / 1–2 уылган кишер / 50 г төелгән пекан чикләвеге (тагын берәз чикләвек эчлек өчен кирәк булачак) / 1 чәй кашыгы дарчин яки 1 ваниль таякчыгы / 1–2 чәй кашыгы өрәңге ширбәте («кленовый сироп»). Ансыз гына да пешерергә мөмкин.

Эш барышы

- Барлык ингредиентларны да зур савытта бергә катнаштырабыз.
- Эзер камырны майланган кекс табасына яки кечкенә кекс формаларына салып чыгабыз.
- Өстенә төелгән пекан чикләвеге сибәбез.
- Маффиннарны 180 градуска кадәр җылытылган мичтә 20 минут пешерәбез. Эзерлеген агач таякчык тыгып белергә була.

Фото: ru.freepik.com

Бар шундый кешеләр: үз эшләрәнә шулкадәр бирелгәннәр, эштән башка яши алмыйлар. Күп очракта ул аларга ялны да, күңел ачуларны да алыштыра. Кайчагында кеше үзенең «эш аты»на әверелеп китүен сизмәскә дә мөмкин. Бу тест энә шуны ачыкларга ярдәм итә. Сорауларга «әйе» яки «юк» дип җавап бирегез.

1. Тормышыгызда булган хәлләрне дусларыгыгызга караганда, эштәге коллегаларыгыгызга ешрак һәм тәфсилләбрәк сөйләсезме?
2. Эшлекле очрашулар мәсьәләсенә килгәндә сез бик төгәлме?
3. Якшәмбегә караганда, шимбә көнне ялыгыз рәхәтрәк узамы?
4. Эшсез ятканга караганда, эш белән мәшгуль чакта үзегезне яхшырак хис итәсез?
5. Вакытыгызны ничек уздырасын җентекләп планлаштырасызмы?
6. Кемдер үзен көтөргә мәҗбүр итсә, ачуыгыз чыгамы?
7. Дусларыгыз сезнең белән килешүне җиңел дип саныймы?
8. Эш белән мавыгып, якыннарыгыз турында онытып җибәргән очраклар булгалыймы?
9. Иң кыен чакта да эш өчен вакыт таба аласызмы?

10. Сез үз гамәлләрегезне һәрвакыт бик җентекләп планлаштырасызмы?
11. Жыелышлардагы тәнәфес вакытында «ләтит сатарга» яратасызмы?
12. Дусларыгыз белән бер үк өлкәдә хезмәт куясызмы?
13. Сәламәтлегегез какшап торса да, эшкә килергә тырышасызмы?
14. Укыган бар китабыгыз үзегез эшләгән өлкәгә кагылышлымы?
15. Эштән иң соңгы булып сез кайтып китәсезме?
16. Төнлә уянып, эш турында уйлайсызмы?
17. Эштә көтелмәгән хәлләр килеп чыкмасын иде дип хыялланасызмы?
18. Сез уйнаганда да эштәге кебек үк азартлы кешемә?
19. Ялдан тиз туясызмы?
20. Ял иткәндә дә эшкә чыгасы атнагыз турында уйлайсызмы?

«Әйе» дигән һәр җавап өчен берәр балл куегыз. Искәрмә: 7 нче һәм 11 нче сорауларга «юк» дигән җавап өчен – 1 балл. Балларны исәпләгез.

10 балл һәм кимрәк – сезне берничек тә эшсәяр дип атап булмый. Артык көч түгүне яратмыйсыз, эшкә җитди карамыйсыз.

11–15 балл. Үзегезне эшкә генә багышламасыгыз да, вазыйфаларыгыгызга җаваплы карыйсыз, тиешлесен башкарасыз.

15 баллдан артык. Сез – чып-чын «эш аты». Русларда мондый кешене «трудоголик» дип атыйлар. Эш турында уйламыйча яши алмыйсыз, эшкә бирелгәнлегегез гадәти кысаларга гына сыешмый. Күп очракта шул рәвешле шәхси проблемалардан качарга омтыласыз.

Кучкар. Хисләр тулышкан чак. Акылны эшкә җигеп, иллюзиялардан арынырга туры килер. Бу ай төрле бәйлелектән котылу өчен яхшы чор. Килчәккә планнар корыгыз, аеруча финанс ягын җентекләп уйлагыз. Документлар белән эш итәсез икән, аеруча сак булыгыз.

Үгезбозау. Мәшәкәтләр булса да, күңелле вакыйгаларга бай ай. Коллегалар һәм партнерлар белән мөнәсәбәтләр берәз катлауланырга мөмкин. Иң мөһиме: низаглардан ераграк торыгыз. Планнарыгыздан тайпылмагыз, бигрәк тә шәхси тормышка кагылышлыларыннан.

Игезәкләр. Түземлек һәм ихтыяр көчен тулларга кирәк булып. Иолдызлар алдан күрүчәнлегегезне эшкә җигәргә киңәш итә. Бик җитди эш башкарырга туры килер. Ул – килчәккә өчен шәп платформа булачак.

Кысла. Күңел күтәрәнкелеге, уңай хисләр – бу ай энә шундый рухта узып китәр. Әлбәттә, барысы ал да гөл генә булып бетә алмас, вак-төяк мәшәкәтләрне җиңел хәл итәрсез. Язмыш сезгә күңелле сюрприз да әзерләгән.

Арыслан. Танышулар, күптән хыялланган әйберне сатып алу, дус-туганның белән аралашу кебек күңелле вакыйгалар бөтереп алыр. Максатка ирешү юлында көтелмәгән киртә пәйда булуы бар, аны узар өчен үзегездә көч табарга туры килер. Актив чор башланыр.

Сәмбелә. Күңелгез яңалык тели. Ләкин яңалык артыннан артык мавыгып чапмагыз, югыйсә уңышны качырырсыз. Планнарыгыз тормышка ашсын өчен, якыннарыгызның мөнфәгәтләрне дә истә тотарга туры килер.

Бизмән. Уңышка ирешү өчен шанслар җитәрлек. Моның өчен сездән игътибарлылык һәм бернәрсәгә дә карамый үз дигенегездә нык торыгыз сорала. Мөмкинлекне ычкындырмагыз. Фикергезне белдерүдән курыкмагыз, үзегезне күрсәтергә тырышыгыз.

Чаян. Ашыкмагыз! Бу тормышның һәр өлкәсенә кагыла. Планнарыгызны да ашыктырмагыз. Талантигызны күрсәтү өчен яхшы форсат чыгар. Берәз гына оптимист-рак булсагыз, уңыш озаң көттермәс. Низаглардан һәм конфликтлардан сакланыгыз.

Укчы. Хәзер иң кирәге – оптимизм. Сынаулар чоры. Якыннарыгыз һәм дусларыгыз ярдәмә белән сынауларны җиңел кичәрсез. Шау-шулы компанияләрдән ерак торыгыз, рухи көчегезне юкка сарыф итмәгез.

Кәҗәмөгез. Тырышлык сорала торган чор. Алдыгызда яңа мөмкинлекләр ачылып, яңа планнар барлыкка килер. Үзегездән ярдәм сорасалар, берүк баш тартмагыз – уңыш капкаларын ябып куягыз бар.

Сукояр. Карьера үсеше көтелә. Бу айда эшегез игътибар үзгәндә торыр. Тормышыгыгызга көтелмәгән яңалыклар килеп керер. Яңа кешеләр белән танышу, яңа шөгиль өйрәнү өчен кулай чор. Иҗади энергиянең көчле вакыты, эшләре иҗат белән бәйлә Сукоярларга уңыш елмаер.

Балыклар. Ял яки сәяхәт планлаштырсагыз яхшы. Яшәү көчегезнең артуын, яңа белемнәргә омтылыш барлыкка килүен тоярсыз. Боларны үзегез өчен файдалы итеп кулланып калыгыз. Финанс эшләре өчен уңышлы вакыт.

КАЗАН КАЛАСЫ – АК КАЛА

Республикада гына түгел, илебез күләмәндә дә билгеле талантлы фотограф, фоторәссам буларак танылган шахес Рамил Галиев быел үзенәң гомер бәйрәмен билгеләп үтте. 65 яшь. Шуның 38 елын ул матбугат өлкәсенә багышлады. Талант иясе – «Татмедиа»ның «Татар-информ» мәгълүмат агентлыгы фотографы, Россия Журналистлар берлеге әгъзасы, ТР матбугат һәм гаммәви элемент чараларының атказанган хезмәткәре. Рамил Гали – «Казан фотомәктәбе»нең бер вәкиле.

Аның никадәр конкурсларда жиңу яулавын санап чыгу мөмкин түгел. Сәләттән тыш, сабырлык, тырышлык, җитезлек тә кирәк икән әле фотографика. Менә аның башкалабызны үзенчә ачкан фотосурәтләренә генә тукталыйк. Казанны күпләр төшерә фотога, әмма Рамил Галинекеләр аеруча күңелгә кереп кала. Рамил талантлы, әлбәттә, ләкин холкында бернинди тәкабберлек юк. Гомумән, мондый матур фотоэсәрләренә яхшы күңелле инсан гына иҗат итә аладыр. Аңа Аллаһы Тәгалә тарафыннан бер илаһи үзенчәлек тә насып ителгән. «Матур күренешне күреп алып, фотоаппарат төймәсенә баскан мәлдә колакларымда бер илаһи көй яңгырый. Бу һәрчак шулай. Һәм менә шушы илаһи көй озак еллар дәвам итә, ул һәрвакыт минем белән...» – дип аңлата ул.

Рамил 1999 елда Казанны калдырып Мәскәүгә киткән иде. Ул анда да «Коммерсантъ», «Комсомольская правда», «Труд» газеталарында, РФ Президентының журналистлар пулында эшли. 2015 елда Казанны, татар

мохитен сагынып кайта. Һәм башкалабызның тагын да матурауын, бары тик яхшы якка таба гына үзгәрүен фотоларында гел күрсәтеп килә. Аның Казанга кайтуы – татар журналистикасы өчен зур табыш. Рамил Галинең утыз мең фототасмалы архивында нинди генә тарихи вакыйгалар, табигать күренешләре, милли традицияләребез тасвирламалары, хатын-кыз образлары юк!

«Фотокор» аппаратым кечкенәдән якын дустым иде. Аннары әтием белән әнием туган көнемә «Зоркий-С» бүлөк иттеләр, – дип искә ала ул балачагын. – Әтием дә фотога төшерү белән мавыга, ә бер туганыбыз, гомумән дә, һөнәри фотограф иде. Әти мине бишкәтә ятканда ук фотоларга төшергән. Ул әнием Нәзифәне дә еш сурәтли иде. Әнием фотоларын аеруча ярата идем, әтием иҗатын үз иттем. Гаиләдәге шушы мохит барысын да хәл итте, ахрысы. Балалар сынлы сәнгать мәктәбендә дә укыдым. Җитди фотоларымны 23 яшемдә төшерә башладым. Соңрак күп кенә шәхси күргәзмәләремне ачып, аларны халыкка тәкъдим иттем. АКШта эшләп алган чорда мәшһүр «Soha» галереясы җитәкчеләге дә фотоларымның бер өлешен сайлап алып, шунда шәхси күргәзмәмне ачарга тәкъдим иткән иде. Күргәзмәм виза вакыты тәмамлану сәбәпле генә ачылмый калды. Шулай итеп, үз фотоларымның сыйфатлы булуын океан аръягында да расладым».

Рамил Галине юбилей елы белән котлыйбыз! Киләчәктә дә матур эшләрен көтеп калабыз!

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

РАМИЛ ГАЛИЕВ

Хыялларыгызны чынбарлык итәргә булышабыз!

2024 елның беренче яртыеллыгына «Сөембикә» журналына язылып, квитанция күчермәсен редакциягә юллаган абунәчеләребез арасында бәйгә оештырабыз.

ЖИҢҮЧЕЛӘРНЕ БҮЛӘКЛӘР КӨТӘ:

«Cozy home»*

кибетләр чөлтәреннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

*«Коузи Хоум»

«DNS»**

компаниясеннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

**«ДНС»

Квитанцияләр 2024 елның
19 гыйнварына кадәр
кабул ителә.

Бүләк уйнату
24 гыйнварда узачак.

Бүләк оту өчен, журналга язылу турындагы квитанция күчермәсен редакциягә юлларга кирәк. Квитанция күчермәләрен жиберүнең берничә юлы бар:
почта аша: 420066,
Казан, Декабристлар ур., 2 нче йорт
редакциянең электрон почтасына:
ssuum@yandex.ru
ватсап номерына: 8 (937) 288-18-01
«Сөембикә» журналы

«Унидом»

гипермаркетыннан

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

Өлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълүматны www.suyumbike.ru сайтында укыгыз. Акция 2023 елның 1 сентябреннән 2024 елның 19 гыйнварына кадәр уздырыла. Квитанцияләр 2024 елның 19 гыйнварына кадәр кабул ителә. АО «ТАТМЕДИА» реклама 16+. Бүләкләр рәсемдә белән тәңгәл килмәскә мөмкин. Фото: ru.freepik.com

4 612750 670028